

श्रीहरेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली. नं. ७.८.९.१०.११.

महेश्वरकविकृत-

काव्यमनोहरः

तथा

मण्डनमन्त्रिकृत-

मण्डनग्रन्थसंग्रहः

(१.)

१ क दम्ननीमण्डन-२ चम्पूमण्डन-३ चन्द्रदिजयप्रबन्ध
४ अलंकार मण्डनानि.)

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयसमुपादिष्ट-भिन्नभिन्न-
द्रव्यसहायकेभ्यो लब्ध्वा द्रव्यसहाय्यं

पट्टनरथश्रीहरेमचन्द्राचार्यसभायाः सेक्रेटरी-

‘ शा. लहेरचन्द्र सोगीलाल ’ इत्यनेन

प्रकाशितः

श्रावक पाण्डित-वीरचन्द्र-प्रभुदासाभ्यां

च संगोषितः

सन् १९४३.

वीर सन् २४४४.

सन ५९१८.

प्रत ३०.

मूल्यम्-० १२-०.

औद्योगिकग्रन्थचतुष्टयं अहम्मदावाद—‘पांचकुवा’ प्रत्यासन्न
‘सत्यविजय’ मुद्रणयन्त्राधिपतिना ‘शा. सांकलचंद
हरिलालेन’ मुद्रितं,
अलङ्कारमण्डनं च

अहम्मदावाद—‘दीकवा चोकी’ प्रत्यासन्न ‘शांतिविजय’
मुद्रणाधिपतिभ्यां

ईश्वरलाल केसवलाल—माणिकलाल माधवलालाभ्यां
मुद्रितम् ।

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयमहाराजसमुपदिष्ट

द्रव्यसहायकनामावली.—

१ शा. सरूपचन्द घेलचन्द रणुज	} काव्यमनोहरः कादम्बरीदर्पणम्
२ शा. वाडीलाल वस्ताचन्द पाटण (वसावाडो)	
३ शा. केशवलाल रतनचन्द पाटण (फोफलीयावाडो)	} चम्पूमण्डनम् चन्द्रविजय प्रबन्धः अलङ्कार मण्डनम्

(श्रीहेमचन्द्राचार्य ग्रन्थावलीमां तैयार थतां ग्रंथो.)

१ बृहद्महार्णवपन्यास.	२ धर्मपरिक्षा.
३ चतुर्विंशतिप्रबन्ध.	४ तिलकमंजरीसार.
५ अनेकान्तवादप्रवेश.	६ प्राकृतव्याकरण.
७ काव्यमण्डन.	८ संगीतमण्डन.
९ उपसर्गमण्डन	१० शृङ्गारमण्डन
११ जीवानुशासन.	१२ नाभेयनेमिद्विसंधानकाव्य
१३ सम्प्रतितर्क-भाग-२.	१४ तिलकमंजरीकथासारांश.

(शुक्रराती).

પ્રસ્તાવના.

માન્યાડમા આવેલા દનિહાસ પ્રમિદ માટવગટમા થયેલ મજનુ
શાહના વશજ મંડનમંત્રિના એકા આ અયો વૈન ગુરુત્થ વિદ્વાનો
નો વિદ્યાવિલાસ મુચ્ચે છે. આ મંડન મત્રિ માટવગટના મન્યમા મંત્રિ
પદે લતા એટલે રાજ્ય કાર્યને લીધે અવકાશ જોગ્યો હતા એમનો વિદ્યા
પ્રેમ એ સમયના વિદ્યારસિક વૈન ધનાટ્યોની સાતી આપે છે. આજ-
કાલ વ્યારે ધનાટ્યો કેળવણી લેવામા પાડળ છે, તે માત્ર પ્રમાદ અને
લક્ષ્મીને લીધે થયેલી ઘેલછા જ મુચ્ચે છે. મંડન મત્રિનું વિશેષ ચન્નિ
કાવ્ય મનોહરમાથી વાચકોને મળી રહે તેમ હોવાથી અહીં આપના
નથી. મંડનકવિના આ ચાર અયો ઉપરાત—

૧ ગૂગાર મંડન.

૩ કાવ્યમંડન

૨ સંગીત મંડન.

૪ ઉપસર્ગ મંડન

આ ચાર અયો ખીજ ભાગમા આપવામા આવશે.

આ પ્રતો અમને વાડી પાર્શ્વનાથના ભંડારમાથી શા વાડીલાલ
હીગચદ દ્વારા મળી છે તેમાના કેટલાકની એક એકજ પ્રતો ને
વળી અમુદ્ધપ્રાય હોવાથી દૃષ્ટિ દોપવી કે મુશ્કેલોપથી કોઈ ભૂલ રહી
હોય તો ક્ષમા ચાહીએ છીએ

પાટણ.

તા ૩૦-૭-૧૯૧૭.

}

લી૦ સંશોધકો.

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય ગ્રન્થાવલી—

પુસ્તકનું નામ.

કિંમત.

૧ દોધકવૃત્તિ.

૦-૩-૦

૨ ન્યાયાવતાર.

૦-૮-૦

૩ સિદ્ધદૂત.

૦-૨-૦

૪ વસુદેવ હિન્દીસાગ.

૦-૨-૦

૫ વેદાહુગ.

૦-૬-૦

૬ નયસ્તવપ્રકાશ.

૭ કાવ્ય મનોહર તથા

૮, ૯, ૧૦, ૧૧ મળનગ્રન્થસંગ્રહ ભા. ૧.

} ૦-૧૨-૦

પ્રાપ્તિસ્થાનમ્

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યસમા-પાટણ(ગુજરાત).

ॐ अर्हम्

श्रीहर्मचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

महेश्वरकविकृत—

काव्यमनोहरम्

नित्यान्दमयः स्वभावविलसितः शान्तः परो निर्गुणः
पूर्णब्रह्मरतः समाधिमनसां यो ध्यानगम्यः सताम् ।
येनेयं प्रकृतिः कृता गुणमयी स्रष्टुं जगल्लीलया
भूयाद्भूरिविभूतये स गुणिनां तुष्टो जिनेन्द्रः सदा ॥१॥
यो वैयाकरणः श्रुतामलमतिः साहित्यलीलाश्रितः
काव्यं कर्तुमुदाहृतः स तु कविश्चातुर्यचर्चान्वितम् ।
गर्जद्वादिविवादनित्यविजयी साभूषकारक्षमं
विद्याचञ्चुरीकृताखिलकलः श्रीमत्सभागोभितः ॥२॥
तत्क्षन्तव्यमहो ! बुधा बहुतरं धार्ष्ट्यं विलम्बयाधुना
युक्तो हीनमतं तथापि सुजनैर्मन्यं परार्थान्वितम् ।
काव्यं काव्यमनोहराद्वयमिदं लालित्यलीलाश्रितं
कुर्वेऽहं चतुरो महेश्वरकविर्नित्वा परां वैखरीम् ॥ ३ ॥
मंक्षेपेण विरच्यते ह्यभिनवानेकप्रमेयाञ्जितं
काव्यं लक्षणसंयुतं मुललितख्यातप्रयोगातुलम् ।
आजन्मार्जितसद्गुणानिह मया त्यागादिकान्वर्णितुं
काव्यानेककृतस्तुतेः कविवरैः श्रीमण्डनाख्यप्रभाः ॥४॥
स श्लाघ्यो जनकः सुकीर्तिविशदः सद्भागधेयाष्टतः
श्रीमानालमसाहिदत्तनिखिलव्यापारमानोज्ञतिः ।
नित्यानेकपरोपकारजलधिः श्रीमालवंशोद्भवः

श्रीमद्वाहसङ्घपो विजयते येनायमाप्तः सुतः ॥५॥
 धन्या सा जननी जिनेश्वरमहाभक्त्युल्लसन्मानसा
 सद्दानव्रततत्परा मनिमनी मौभाग्यशीलालया ।
 नित्यं जीवदयाकुला गुणनिधिः प्राप्तो ययाऽसौ महान्
 सत्पुत्रः कुलमण्डनं श्रुनपरः मन्दूरिभाग्योदयः ॥ ६ ॥
 मंहृष्टाः मुहृदः समागतरुचो धन्यं कुलं ख्यातितं
 मन्यन्ते गुणशालिनि प्रियसुते मंजात एवातुले ।
 विसापूर्णकृतार्थिनः समुदितप्रख्यातसद्भूतयो
 धर्माधर्मविचारणैकनिपुणाः शीलोल्लसन्मानसाः ॥ ७ ॥
 किं धात्रा कृत एष निर्जगतरुः चिन्तामणिर्वाऽयवा
 किं वा कामगर्वी कृता जनपदे किं तोयदो वाऽपरः ।
 किं कामो मलयाचलः किमथवा किं वा सुमेरुर्महान्
 क्षीरोदः किमुवा कलानिधिरहो किं भास्करः सद्गुणैः ॥८॥
 यस्याङ्गे घटितं त्वयःसुकनकं संजायते नेकशः
 सोऽयं वा किमुवा जिनेश्वरमहाभक्तःकलौ निर्मितः ।
 किं कर्णःकिमुवा विरोचनसुतःकिं वाऽर्जुनो विक्रमी
 प्राहुर्यस्य बुधाः सुजन्मकरणे ह्येवं शुभैर्लक्षणैः ॥९॥
 ॥ युग्मम् ॥

एतैर्लुक्तमिदं सुनामकरणं यन्निश्चितं मण्डन-
 स्त्विन्येवाद्भुतरामणीयकयुतं तत्सार्थकं सन्ततम् ।
 कर्तृत्वं कुरुते हि मण्डनविभुर्नामानुरूपं महत्
 बालत्वादि विवेकसत्यविमलं तद्वर्ण्यते वै मया ॥ १० ॥
 बालत्वं स चकार खेलनमथो नानाविधैः क्रीडितैः
 माकं सन्निशुभिस्ततोऽधिकवपुः किञ्चित्प्रबुद्धः जनैः ।
 विद्यारम्भमत करान्यनुदिनं प्रज्ञान्वितः सादरः
 पाठञ्जन्तु यथाक्रमं विदितयाक्वाव्याभिधानानि च ॥ ११ ॥

जायद्व्याकरणश्च नाटकशुभालङ्कारविज्ञस्तथा

सङ्गितातुलकोविदः प्रविलसद्गम्भीरशास्त्रान्वितः ।

चातुर्यैकनिवासभूमिरतुलः प्राप्तोन्नतिः सद्गुणैः

श्रीमालान्वयवर्द्धनोऽमलमतिः श्रीमण्डनो राजते ॥ १२ ॥

उद्दीरिता या गणकैर्महत्यो यज्जान्तके पञ्चदशोपमा हि ।

मायापृथक्त्वेन विवर्ण्यते ताः श्रीमण्डनस्येप्सितदायकस्य ॥ १३ ॥

शाखी जडोऽन्यैः परिपालितस्तु कोलाहलैर्दत्तफलो द्विजेभ्यः ।

कृतः स नाके विधिना गुणोनः सदाफलोऽयं भुवि सद्गुणस्तु ॥ १४ ॥

ज्ञान्वा पशुं कामगर्वीं स वेधा तदाश्रितं कामदुग्धं गुणं तु ।

संहन्य पश्चान्त्वलु मण्डनं तं कामप्रदं क्षोणितले चकार ॥ १५ ॥

चिन्तामणिश्चिन्तितमेव दाता ज्ञातृत्वहीनः प्रतिभाति नाके ।

गुणाधिको विश्वसृजा कृतोऽसौ चिन्तामणिज्ञानविदेकपूर्णः ॥ १६ ॥

मेघः किरत्यूपरभूमिकायां क्लृप्त्वा जगत्यां सुतडिहताभिः ।

नायं तथा वर्षति हृष्टचेता हेमाग्बुवृष्ट्या बुधभूमिकासु ॥ १७ ॥

विचिन्त्यमानो हृदि दाहकारी कामस्तदर्थं वितनुः पृथिव्याम् ।

धात्रा कृतोऽसौ सुतनुः प्रियाणां कृपाकुलेनातिसुखप्रदाना ॥ १८ ॥

फूत्कारमुञ्चद्बह्लाहिभीतेरसेव्यमानो मलयाचलः सः ।

जातस्तथाऽयं न भवत्यनेकसङ्घिः सुसेव्योऽनुचरश्च तादृकः ॥ १९ ॥

चामीकरैः पूर्णतमः सुमेरुः स्वगोत्रजातावुपकारहीनः ।

नायं तथा सर्वसमृद्धियुक्तः साकं सुहृद्भिः खलु नन्दनीह ॥ २० ॥

रन्नाकरश्चेति हि कर्णपेयं यच्छ्रूयते नाम परं हि सिन्धोः ।

व्यर्थं तदेतं कृपणातिभावाद्भवन्त्यवश्यं न तथाऽस्य दातुः ॥ २१ ॥

क्षणं लभ्युः क्षणवर्द्धमानः पक्षकशुद्धः स विभुः कलङ्की ।

नायं तथा भानि कलाभिगामी दिने दिने निर्मलचारुवेषः ॥ २२ ॥

अस्ताभिगामी चलनेन खिन्नः नीत्रैर्मयूखैर्भुवनानुतापी ।

मित्रस्तथा नात्मभुवा कृतोऽसावहर्निशं सोऽभ्युदयेन पूर्णः ॥

संघट्टनाद्यस्य भवत्यनेकमयः सुवर्णं न तु दूरसंस्थम् ।

स्पर्शादयं भाति जनं सुरायं दृष्ट्यैव दृष्टं किल यः करोति ॥२४॥

सुज्ञः कर्णेत्येव परां सुभक्तिं जिनेश्वरस्यामिततेजसश्च ।

यस्य प्रसादाद्विपुलां सुभूतिं यः प्राप्तवान्पुण्यसमुहजन्मा ॥२५॥

गुणर्णदानैर्विनयैर्विवेकैः सत्यप्रतिज्ञाविमलैर्वचोभिः ।

यत्कोऽपि नैपश्चतुराननेन कर्णाधिको निर्मित एव भूमौ ॥२६॥

देवोयसंतानभयो ह्यधर्मी बलिः सुरोपद्रवकारकश्च ।

विराजतेज्ज्यो न तथा गुधर्मा गुवंशजातोऽमरपूजकस्तु ॥ २७ ॥

स्त्राविक्रमैर्वन्धुजनाभिहन्ता पार्थः पुरा पाण्डुगुतः पृथिव्याम् ।

जातस्तथाऽयं न तु बन्धुमोदी पराक्रमनिर्जितवैश्विर्गः ॥२८॥

एवर्विदः पूर्णगुणः प्रशस्तो विराजते मण्डननामभेयः ।

मनोनिगमं कलयायनं वै कामालय यात उदारकेलि ॥२९॥

प्रगन्धितं तस्य विवाहयोग्यं ययः सपात्रोऽयं मनोहरं सन् ।

नृजानिख्याः कृत्स्नीत्यपूर्णां सान्द्रन्ति सवन्धमनेन गार्दभा ॥३०॥

ये प्रशितारनेर्गृन्निप्रख्याः सवन्धमनेन बहुधा विचिन्त्य ।

ने श्रमनास्तद्वृत्तमन्ति तानं सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३१॥

सन्ध सपात्रोऽयं सवन्धमामामा ददात्येव विवाहकार्ये ।

नृजानिख्याः सान्द्रन्ति तानं सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३२॥

दि सान्द्रन्ति तस्य स विवृता पत्राऽयं सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ।

विवाहकार्ये सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३३॥

सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३४॥

सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३५॥

सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३६॥

सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३७॥

सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३८॥

सवन्धमामं बहु पदगमाणाः सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३९॥

जानालसत्केतकमल्लिकाभिः वरप्रसूनैश्च शुभैः सुवासम् ।
सन्नारिकेलक्रमुकैः तथाऽन्यैः ताम्बूलपत्रैः सतताभितप्तम् ॥३७॥
वधुजनैर्भूषणराजमानैर्विराजितं तत्र सदनं तदानीम् ।
विभाति पत्तोर्णवरैर्वितानैर्मुक्ताफलापूरितचारुमध्यैः ॥ ३८ ॥

अन्तकुलकम् ॥

एवंविधं सर्व्वसमृद्धियुक्तं गेहं लुभाभ्यां प्रथमं विधाय ।
सुहृज्जनानन्दकरं मिथो हि चिवाहकार्ये तदनुप्रवृत्तम् ॥ ३९ ॥
शुभे मुल्लने गणकैर्विचिन्त्ये सौम्यग्रहैरिष्टवलैर्वलिष्टे ।
श्रीमण्डनः कामरुचिः प्रयातः तदालयं पाणिनिपीडनाय ॥४०॥
दुःखल्युग्मावृतचारुवेषः श्रीगन्धकङ्कालकलेपिताङ्गः ।
धम्मिल्लभारान्तरसाधुमालयः स्फुरत्प्रभालङ्कारणैर्वरेण्यः ॥ ४१ ॥
मुक्तावलीनिर्मलकण्ठभूषो माणिक्यसत्काञ्चनकुण्डलाढ्यः ।
केयूररन्नाज्जितवाहुवल्लिर्नाराजमानः सततं वधूभिः ॥ ४२ ॥
सञ्चामरैः काञ्चनपूर्णदण्डै रन्नाचिपाऽलङ्कृतदिग्विभागैः ।
संवीज्यमानोऽनुचरैरुदारः प्रयातवित्तैर्जयशब्दपूर्वैः ॥ ४३ ॥
शुभातपत्रेण करोधृतेन यः सेवकैः कार्यपरैः तदन्यैः ।
लब्धातिमानैरधिगम्यमानः प्रहर्षरोमाञ्चितगात्रवल्लिः ॥ ४४ ॥
व्यावलानैर्निर्जितकृष्णसारैः डिण्डीरपिण्डामलविग्रहैऽस्मिन् ।
पल्याणमङ्गोभितपृष्ठभागे समीरवेगे तुरगे निपण्णः ॥ ४५ ॥
मृदङ्गभेरीपट्टहर्महद्भिः सडिण्डिमैः कांस्यविशेषनादैः ।
वादित्रभेदैः सकलैः पुरस्तात्स्ववाहिनीभिर्महितश्च युक्तः ॥४६॥
जालान्तरान्तर्गतदृष्टिपातैः कान्ताजनैः संततपीयमानः ।
वरेण्यलावण्यविशेषतुष्टैस्तत्कालमेवोज्जितगेहकार्यैः ॥ ४७ ॥

॥ आदिकुलकम् ॥

श्रीमण्डनस्याज्जितनित्यकीर्तेर्जातं हि पाणिग्रहणं तदानीम् ।
कुलोचिताचारयुतं विशिष्टं नीतम्बिनीभिर्द्विजपुण्यमन्त्रैः ॥४८॥

संघटनाद्यस्य भवत्यनेकमयः सुवर्णं न तु दूरसंस्थम् ।
 स्पर्शादयं भाति जनं सुरायं दृष्ट्यैव दृष्टं किल यः करोति ॥२४॥
 सुज्ञः करोत्येव परां सुभक्तिं जिनेश्वरस्यामिततेजसश्च ।
 यस्य प्रसादाद्विपुलां सुभूतिं यः प्राप्तवान्पुण्यसमुहजन्मा ॥२५॥
 सुवर्णदानैर्विनयैर्विवेकैः सत्यप्रतिज्ञाविमलैर्वचोभिः ।
 युक्तोऽपि नैपश्चतुराननेन कर्णाधिको निर्मित एव भूमौ ॥२६॥
 दैतेयसंतानभवो ह्यधर्मा बलिः सुरोपद्रवकारकश्च ।
 विराजतेऽसौ न तथा सुधर्मा सुवंशजातोऽम्बरपूजकस्तु ॥ २७ ॥
 स्वाधिकर्मैर्वन्धुजनाभिहन्ता पार्थः पुरा पाण्डुमुतः पृथिव्याम् ।
 जातस्तथाऽयं न तु बन्धुमोदी पराकर्मनिर्जितवैरिविर्गः ॥२८॥
 एवंविधः पूर्णगुणः प्रशस्तो विराजते मण्डननामधेयः ।
 यतोऽभिगमं कलयोवनं वै कामालयं यात उदारकेलि ॥२९॥
 प्रगल्भतं तस्य विवाहयोग्यं वयः समालोक्य मनोहरं सत् ।
 तन्नातिवर्षाः कृत्स्नाल्पगुणां सान्छन्ति सवन्धमनेन सार्द्धम् ॥३०॥
 ने प्रणिनाम्नैर्गुम्निप्रवर्षाः सवन्धमेनं बहुधा विचिन्त्य ।
 ने आगताम्नैर्हृत्प्रान्निशानं सवन्धमार्गं बहु वदयमाणाः ॥३१॥
 इत्थं समाकर्ण्य वचस्त्वर्षाणामाज्ञा दद्यान्नेव विवाहकार्यं ।
 चैसाद्वितीयां चाम सप्तद्वितीयां कार्येति युष्माभिर्गणयं तु ॥३२॥
 किं वक्ष्यते तस्य रतं विदुः पश्चात्तया तस्य मृदु रमणी ।
 त्रिःशतस्यैवार्थैः सदातीत्ययाय निःशोभसामानस्य ॥३३॥
 अन्त्यपुं विद्वत्सिन्धुतं तन्मृद्वितं तस्य विद्वत्सिन्धुतं ।
 सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं ॥ ३४ ॥
 सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं ।
 सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं ॥३५॥
 सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं ।
 सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं सन्धेयसं ॥ ३६ ॥

जातोल्मन्त्रोत्तकमल्लिकाभिः वरप्रमूर्नेश्च शुभैः सुवासम् ।
मन्नारिकेलकमुकैः तथाज्यैः ताम्बूलपत्रैः सतताभितप्तम् ॥३७॥
बभूवर्जनभूषणराजमानैर्विराजितं तत्र सदनं तदानीम् ।
विभार्ति पत्तोर्णवरैर्वितानैर्मुक्ताफलापूरितचारुमध्यैः ॥ ३८ ॥

अन्तकुलकम् ॥

एवंविधं सर्व्वसमृद्धियुक्तं गेहं शुभाभ्यां प्रथमं विधाय ।
सुहृज्जनानन्दकरं मिथो हि विवाहकार्ये तदनुमद्वृतम् ॥ ३९ ॥
शुभे सुलग्ने गणकैर्विचिन्त्ये सौम्यग्रहैरिष्टवैवल्लिष्ठे ।
श्रीमण्डनः कामरुचिः प्रयातः तदालयं पाणिनिपीडनाय ॥४०॥
दुहल्लयुग्मावृतचारुवेषः श्रीगन्धकङ्कोलकलेपिताङ्गः ।
धम्मिल्लभारान्तरसाधुमाल्यः स्फुरत्प्रभालङ्कारणैर्वरेण्यः ॥ ४१ ॥
मुक्तावलीनिर्मलकण्ठभूषो माणिक्यसत्काञ्चनकुण्डलाढयः ।
केयूररत्नोर्ज्जितबाहुवल्लिर्नीराजमानः सततं बभूभिः ॥ ४२ ॥
मञ्जामरैः काञ्चनपूर्णदण्डै रत्नार्चिपाञ्चलङ्कृतदिग्विभागैः ।
सर्व्वोज्यमानोऽनुचरैरुदारैः प्रयातवित्तैर्यशश्चपूरैः ॥ ४३ ॥
शुभातपत्रेण करोधृतेन यः सेवकैः कार्यपरैः तदन्यैः ।
लज्जानिमानैरधिगम्यमानः महर्षरोमाञ्चितगात्रवल्लिः ॥ ४४ ॥
व्यावृत्तानैर्निर्ज्जितकृष्णसारै र्दिण्डीरपिण्डामलविग्रहेऽस्मिन् ।
पत्न्याणमंशोभितपृष्ठभागे समीरयेगे तुरगे निपण्णः ॥ ४५ ॥
मृदङ्गभेरीपट्टैर्महद्भिः सदिण्डिमैः कांस्यविशेषनादैः ।
वादित्रभेदैः सकलैः पुरस्तात्स्ववाहिनीभिर्महितश्च युक्तः ॥४६॥
जालान्तरान्तर्गतदृष्टिपार्तैः कान्तार्जनैः संततपीयमानः ।
वरंण्यलावण्यविशेषतुष्टैस्तत्कालमेवोज्जितगेहकार्यैः ॥ ४७ ॥

॥ आदिकुलकम् ॥

श्रीमण्डनस्यार्ज्जितनित्यकीर्तेर्जातं हि पाणिग्रहणं तदानीम् ।
कुलोचिताचारयुतं विशिष्टं नीतम्बिनीभिर्द्विजपुण्यमन्त्रैः ॥४८॥

वाला क्षौमनिवासिनी सुवदना भृङ्गालिका रोहिणी

कण्ठालम्बिततारहारवदना त्रस्यत्कुरङ्गीक्षणा ।

स्फूर्जद्वाहुसुकङ्कणा रणजणन्मञ्जरीरपादा लसद्-

भालधान्तसुपत्रिका प्रविलसन्नासाचलन्मौक्तिका ॥४९॥

हेमाम्भोरुहचारुगात्रलतिका लज्जाभरैः संनता

सिन्दूरारुणसत्प्रवालनिकरोद्यताधरोष्ठी शुभा ।

पुष्पाकीर्णशिरोरुहाऽलसगतिः पञ्चास्यमध्यातुला

श्रीसङ्गनाधिपमण्डनेन रमणी तत्कालमालोकिता ॥ ५० ॥

॥ युग्मम् ॥

तौ दम्पती भूपणभूषिताङ्गौ संलज्जमानौ नितरां चकास्तः ।

अन्योऽन्यलावण्यभरेण हृष्टावनेकतोपान्वितचित्तवृत्ती ॥ ५१ ॥

अर्थिव्रजाः कार्यमिदं गरिष्ठं जातं समाकर्ण्य तु याचितुं ते ।

श्रीमण्डनं दानगुणाद्वितीयं समागता मण्डपवेदिकायाम् ॥५२॥

विगाजते सा चतुरङ्गपूर्णा सभा सभाग्येन तु मण्डनेन ।

कलावनेवानितरां त्रियामाऽऽकारप्रसनाऽम्बरकारिणैव ॥५३॥

मध्येमधं संततमंस्थितोऽयं शृणोति सर्वास्तु कलाविशेषान् ।

स्तुतः प्रबन्धैः कविभिः सुकार्वायैर्गाथादिभिः प्राकृतकैरुदारः ॥५४॥

वृधस्तु नैयायिकमुन्यैक्यो वैशेषिकैर्भाट्टविशेषविज्ञैः ।

वेदान्तविद्भिः स्तुत एव सांख्यैः प्राभाकरैः संतनमेव बौद्धैः ॥५५॥

स्तुतस्तथाऽयं गणितज्ञैस्तु भृगोलविद्भिः शकुनाभिगमैः ।

अभेदः समुद्भूतविज्ञैः पार्श्ववृहज्ज्ञानककोविदैश्च ॥ ५६ ॥

कालप्रकृतिपरोगवयश्चिकित्साऽखिललक्षणज्ञैः ।

असाध्यादिरसक्रियाज्ञैर्वैद्यैः सभायां खलु संव्यतेऽसौ ॥५७॥

नान्यविद्भिः पतिनायिकादिप्रदंशमल्लक्षणकोविदैश्च ।

कुसुमाप्यापिन्प्रियकैलिरज्याद्विलामवद्भिः स्तुतिभिः स्तुतः सः ॥५८॥

निषादमृग्यम्बरगायनैश्च लघुद्रुतानिप्लुततालभेदैः ।

श्रीरागपूर्वप्रथितातिरागोद्दसन्मनः सेव्यते एष एभिः ॥५९॥

कैवारदक्षा विरदप्रसन्ना देशान्तरप्राप्तसुभूतिमानाः ।

अस्मात्पूर्वैर्वचनैः सुहृष्टाः सन्मागधास्तं सततं स्तुवन्ति ॥६०॥

इति रुचिरवचोभिः सादरं स्तूयमानः

प्रतिदिनमतिद्वैवात्ख्यातितो भूभुजेषु ।

वितरति बहुधा यन्मण्डनो हृष्टचेताः

तदखिलमिदमग्रे वर्ण्यते सन्मयैतत् ॥ ६१ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनजन्मा-

दिगुणवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

अथोच्यते याचकपुङ्गवैभ्यो विहायितं यद्वितरिष्यतेऽसौ ।

भुवं ददाति प्रथमं पङ्कजविजयः कपायांशुकभूपितेभ्यः ॥१॥

ये कुण्डले रत्नमणिप्रसन्नमुक्ताफलादीपितकेशपाशे ।

अनेन दत्ते श्रुतिपाग्वेभ्यः ताभ्यां नृपायन्त्यतिविस्मयं हि ॥२॥

चामीकरालङ्कृतपुष्परागे ददात्यसौ द्रोष्कटके कविभ्यः ।

शुभाङ्गुलीभूषणमन्यदेव दशावधानातिकुतूहलेभ्यः ॥ ३ ॥

सदोचितज्ञः शकुनमहृष्टः सांवत्सरेभ्यो वितरत्यसौ तु ।

दुकुलयुग्मानि सकाञ्चनानि दृष्ट्वा जना विस्मयमाशु याताः ॥४॥

असौ सदा यच्छति सद्भिपग्न्यो वित्तं च पत्तोर्णसुकञ्चुकानि ।

महौषधध्वस्तगदव्रजेभ्यस्तूर्णप्रचूर्णासुचिनाशकेभ्यः ॥ ५ ॥

साहित्यविद्भ्यः प्रथितानि दत्ते मञ्जिष्ठवासांसि गभिरचेताः ।

कलावतां कल्पितदायकोऽसौ श्रीमण्डनः सर्वदिगन्तकीर्त्तिः ॥६॥

सङ्गीतशास्त्रप्रखरेभ्य एभ्यो मुक्तावलीकाञ्चनतोडरांश्च ।

तद्गीतसंमीतमना ददाति विज्ञानपूर्णः श्रुतपारगामी ॥ ७ ॥

राजन्यसंसद्बहुकीर्तिकृद्भ्यः तुरङ्गचामीकरचामराणि ।

यच्छत्यसौ सन्ततकीर्तिकामः सेवापराणां प्रथमं ददानः ॥ ८ ॥

त्यागोदयं यस्य विलोक्य याता वैदेगिका दैन्यतमोऽपहन्तुम् ।

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

श्रीरागपूर्वप्रधितातिरागोदमन्मतेः सेव्यते एष एभिः ॥१९॥

चैवारदधा चिरदप्रसन्ना देशान्तग्राप्तमुभृतिमानाः ।

आप्राप्यपूर्ववचनः गृह्णाः मन्मागधामतं मननं स्तुवन्ति ॥२०॥

इति रुचिरवचोभिः सादरं स्तुयमानः

प्रतिदिनमतिद्वैतान्व्यातितो भूभुजेषु ।

वितरति बहुधा यन्मण्डनो हृष्टचेताः

तद्विन्दमिदमग्रे वर्ण्यते सन्मयतन् ॥ ६१ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरं महाकाव्ये महेश्वरकृतो श्रीमण्डनजन्मा-

दिगुणवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

अथोन्यते याचकपुद्गवेभ्यो विहायितं यद्वितरिष्यतेऽसौ ।

श्रुयं ददाति प्रथमं पटङ्गचिह्नयः कपायांशुकभूपितेभ्यः ॥१॥

ये कुण्डले स्तनमणिप्रमञ्जमुक्ताफल्यदीपितवेशपाशे ।

अनेन दत्तं श्रुतिपात्रेभ्यः ताभ्यां नृपायन्त्यतिविरमयं हि ॥२॥

चामीकरालङ्कृतपुष्परामे ददात्यसौ द्रोणकटके कविभ्यः ।

शुभाङ्गुलीभूषणमन्यदेव दशावधानातिकृतहलेभ्यः ॥ ३ ॥

सदोचितशः शकुनप्रहृष्टः सांवत्सरेभ्यो वितरन्त्यसौ तु ।

दृकुलपुष्मानि सक्ताश्चनानि दृष्ट्वा जना विरमयमाशु याताः ॥४॥

असौ सदा यत्प्रति सद्भिषग्भ्यां विसं च पक्षोर्णमुक्ताच्युतानि ।

महोपधायरतगदप्रजेभ्यस्तर्णप्रचूर्णसन्निधाश्वकेभ्यः ॥ ५ ॥

साहित्यविदभ्यः प्रधितानि दत्ते मद्भिष्टयासानि गभिरचेताः ।

फल्यावतां फाल्पितशायसोऽसौ श्रीमण्डनः सर्वदिग्गन्तव्यार्तिः ॥६॥

सङ्गीतशास्त्रप्रसरेभ्य एभ्यो मुक्तावर्णाकाञ्चनतोरण्य ।

नद्गीतसंप्रीतमना दद्यानि विज्ञानपूर्णः श्रुतपारमार्सी ॥ ७ ॥

राजन्यसंसद्गार्ह्यार्तिकदभ्यः तुरङ्गचामीकरचामराणि ।

यत्प्रत्यसौ सन्ततवर्तिषामः सेवापराणां प्रथमं दत्ततः ॥

यस्य विलोचय याता वैदेहिका दैत्यस्योऽ

समस्तदिग्मण्डलचारिणो ये राजन्यसन्मानधनेन पूर्णाः ॥९॥
 यत्यागमेघोदय एव याते तृप्त्यन्विनो याचकचातकौघः ।
 विलोक्यते कीर्तितडिल्लताभिः सुगर्जिते वर्द्धितभूरिसस्ये ॥१०॥
 यत्यागचन्द्रोदय एव जाने विकासपायाति धनांशुभिस्तु ।
 स गम्भीरविद्वत्कुमुदोय एवामितप्रभे तोषितसच्चकोरे ॥ ११ ॥
 यत्यागगीतांशुकलोदयेन बुधोदधिः गात्रसुवारिपूर्णः ।
 अहो ! किमाश्चर्यमिदं हि दृष्टं दारिद्र्यवेलामभिलङ्घ्यतेऽसौ ॥१२॥
 विभ्राजते याचकमण्डलीयं सन्मानदानप्रणतिप्रसन्ना ।
 श्रीमण्डनेनामितदायिना वै यथोपधीगेन महोडुमाला ॥१३॥
 यथान्यदेर्गीय इहागतो यः मद्याचकौघो बहुदानमानः ।
 गतो दिशं स्वां पृथुकीर्तिकारः प्रत्येकतस्तस्य वदन् गुणादीन ॥
 एके गता वर्णितुमस्य दानं प्राचीं सुराजन्यकदम्बकाढ्याम् ।
 प्रयागतीर्थादिसुसेव्यमाना मुमुक्षुभिर्भामितपत्तनौधाम् ॥१५॥
 केचिन्प्रयाता ज्वलनाभिगमामाशां महिपालयशःप्रसन्नाम् ।
 विम्फारितुं कीर्तिमनेकधाभ्य तद्वत्तनानाविधभूतितुष्टाः ॥१६॥
 केचित्सुहृष्टा दिशि दक्षिणस्या स्थित्वा वदन्यस्य गभीरतां ते ।
 ये प्रेषिताश्चलतुरङ्गहेमचामीकगङ्गामितकुण्डलाढ्याः ॥ १७ ॥
 अन्ये तु याता ककुभ तदन्या मुशाभिता कौङ्कणराजटुन्दः ।
 स्नातु मट्टोचिन्यमनेकवार मनाग्याधिस्यचिदायितस्य ॥१८॥
 ये वायवीं वै गमितास्तु कण्ठा मुनार्थपुण्या नृपतिप्रमन्नाम् ।
 शत्रुत्वमर्हद्दृष्टवर्ण्यमानमार्थव्रजा मुक्तदग्दिमङ्गाः ॥ १९ ॥
 याता उदाचापपरं रथिनस्तु मृनांभिपित्तप्रचुरां गुप्टराम् ।
 मौञ्जन्मस्यामितदायकस्य स्तुन्यं विभ्रातुं परिपूर्णकापाः ॥२०॥
 चित्ताकषागिरयित्वा च काष्ठा ये मस्थिता याचकपृङ्गवास्तु ।
 ... ॥ २१ ॥
 ... ॥ २२ ॥

सङ्घाधिपो मण्डननामधेयो विद्योतते याचककल्पशाखी ॥२२॥

विहायितं वर्णितमात्मशक्त्या मया श्रुताविष्कृतबुद्धिनाऽस्य ।

अथोच्यते त्वन्यतरत्नमेयं शृङ्गारपूर्वं खलु वर्णनं सत् ॥२३॥

इति विमलकलानां पोपको याचकानां

द्रविणवसनयानस्तोपकः सत्कवीनाम् ।

वचनशरणभाजां रक्षकस्त्रासितानां

स जयति गुणवर्यो मण्डनो मन्मथाभः ॥ २४ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनत्यागवर्णनो

नाम द्वितीयः सर्गः ॥

उच्यतेऽथ मया त्वस्य गरिष्ठालयवर्णनम् ।

तद्वत्तदनु लावण्यं कामिनीकुर्वनं तथा ॥ १ ॥

निर्मितं शिल्पिकारैस्तत्सूत्रधारणकोविदैः ।

अन्तःपुरं ततो न्यस्तं तत्पार्श्वे चोपकारिका ॥ २ ॥

चित्रशालागृहं कोणे वामे दक्षिणके परम् ।

रचितं स्तम्भसंलग्नै रम्यं कृत्रिमपुत्रकैः ॥ ३ ॥

पुरतो वाजिशालास्तु कृताः शिल्पविचक्षणैः ।

राजमानाः शुभैः स्तम्भैर्महितैश्चारुचित्रितैः ॥ ४ ॥

महानसं पृष्ठतस्तु तदग्रे भोजनालयम् ।

पानीयशालिकोपेतं कृतं तैः शिल्पिभिः शुभैः ॥ ५ ॥

महद्यत्नकृतं तस्य सचामीकरराजितम् ।

सभागृहं तु सर्वाग्रे संवृतं कोशमन्दिरैः ॥ ६ ॥

प्रासादो रचितश्चारान्नानाकुशलिभिः शुभैः ।

गुरुणामपि देवानां पूजनार्थमहर्निशम् ॥ ७ ॥

एवमन्तःपुरं चारु रचितं सूत्रधारकैः ।

तद्वत्तत्तमनेपथ्यैः पश्चाच्चित्रविचित्रितैः ॥ ८ ॥

प्राङ्गणं काचवद्धं च गृहान्तर्भूमिका तथा ।

तदन्यैः कृतमेवास्य स्वविद्याकुशलैः मदा ॥ ९ ॥
 सौवर्णैः कलशैः पूर्णं तद्राजसदनं महत् ।
 भासते चारुभिश्चान्यैरङ्कितं तोरणध्वजैः ॥ १० ॥
 पुनरुक्तं न वक्तव्यं गेहवर्णनमुत्तमम् ।
 शिल्पिशस्त्रप्रकारेण पुरोक्तं नहि यन्मया ॥ ११ ॥
 क्रीडोद्यानवनं तस्य सव्ये पक्षिविराजितम् ।
 अन्वितं पादपैरिष्टैर्वर्ण्यते तदिदं मया ॥ १२ ॥
 यस्मिन्वने सुफलिताः सहकारास्तथाऽपरे ।
 जम्बूमहीरुहा रम्यास्तथा धात्रीसुगाखिनः ॥ १३ ॥
 पनसाः पूगवृक्षाश्च नालिकेरसुपादपाः ।
 खर्जूरीदाडिमीद्राक्षामातुलिङ्गीटुमादयः ॥ १४ ॥
 पुष्पिताः शार्विनस्त्वन्ये चम्पकाः काञ्चनाद्वयाः ।
 बकुलाः पाटलाशोकनागचम्पकमुख्यकाः ॥ १५ ॥
 केतकीमालतीवृक्षा मल्लिका शतपत्रिकाः ।
 अन्या नानाविधा रम्या लम्बिताः पुष्पजातयः ॥ १६ ॥
 वनान्तर्वापिका रम्या राजहंसैः सुशोभिता ।
 अम्भोरुहैश्च विशदैर्गुञ्जद्भ्रमरभूषितैः ॥ १७ ॥
 इत्यन्तःपुरं रम्यं पूर्णितं परमर्द्धिभिः ।
 चकास्ति विभुना तेन मण्डनेन सुमण्डितम् ॥ १८ ॥
 एकस्मिन्दिवसे तस्य क्रीडोद्यानवनं प्रति ।
 आगतो मण्डनस्त्वेष लीलयालङ्कृतो युवा ॥ १९ ॥
 रोचिष्णुं सर्वभूषाभिरागतं मण्डनं विभुम् ।
 विलोक्य विह्वला जाताः कामिन्यः कुसुमेपुणा ॥ २० ॥
 उपायं कुर्वते नार्यो वशीकर्तुमग्रे तदा ।
 नर्तक्यः प्रथमं रम्यास्तत्सङ्गोत्सुकमानसाः ॥ २१ ॥
 प्रारब्धं नर्तनं तांभिश्चित्तमोहनभेषजम् ।

तद्योग्यसमुदायेन भावगर्भसुबुद्धिभिः ॥ २२ ॥
 विभर्ति मुरजं काचित्कट्यां वादनहेलया ।
 करास्फालनलोलाङ्गकम्पितोरुपयोधरा ॥ २३ ॥
 कया चिद्गीयते गेयं गम्भीरस्वरया तदा ।
 वीणां कुचतटे न्यस्य त्वेकतन्त्रां सुभावया ॥ २४ ॥
 लघुद्रुतप्लुतोद्भेदं तालं गृह्णाति गायिका ।
 मन्द्रतारसुगायन्ती वादयन्ती यधीचितम् ॥ २५ ॥
 कराभ्यां वंशपादाय गुञ्जद्भ्रमरनादवत् ।
 पूरयन्ती विभात्येपा सुस्वरं रामणीयकम् ॥ २६ ॥
 कांस्यं वाद्यविशेषं हि कराभ्यां वाद्यतेऽन्यया ।
 कामिन्या विलसन्नेत्रवक्रालोकनभावया ॥ २७ ॥
 चतुर्विधेन वाद्येन भावगर्भेण नृत्यति ।
 नर्तकी चारुनेपथ्या नर्तनालोलसुस्तनी ॥ २८ ॥
 नृत्यन्ती हस्तकेनैव दण्डकेन च शोभिना ।
 लासिका राजते सैपा खञ्जरीटप्रचारिणी ॥ २९ ॥
 गेयानुसारि वाद्यं वै नृत्यं वाद्यानुसारि च ।
 कृतं ताभिः सुवेपाभिस्तेन मूर्त्तौ रसोऽभवत् ॥ ३० ॥
 आसां गेयेन वाद्येन नृत्येनापि सुतोषितः ।
 ददाति वहलं वित्तं ताभ्यो वै न तु सङ्गमम् ॥ ३१ ॥
 चलद्दृष्टिं स्फुरद्बाहुं रतिकामामशङ्किताम् ।
 व्यावलाहमनां नारीं परकीयां जहाति च ॥ ३२ ॥
 स्वपत्न्यामनरक्तेन चारुमन्यथमूर्त्तिना ।
 मण्डनेन स्वकीया सा रतिभार्वैर्विलोकिता ॥ ३३ ॥
 लावर्ण्यं वर्ण्यते तस्या मया सर्वाङ्गजं महत् ।
 कामिन्या गुणशालिन्याः पृथक्त्वेन यथाक्रमम् ॥ ३४ ॥
 राजते कबरी तस्याः पट्पदामलरुग्मती ।

कालिन्दीजलकल्लोलशोभासन्ततिधारिणी ॥ ३५ ॥
 भ्रूमङ्गो रचितस्तस्याः वेधसा स तु दृश्यते ।
 शरासनं हि तद्वक्त्रे निक्षिप्तं स्वभ्रुवेति किम् ? ॥ ३६ ॥
 आकर्णव्यापिनी नेत्रे नीलोत्पलदलामले ।
 चकितैणीसुदृष्ट्यङ्गे भ्राजेते मदनायुधे ॥ ३७ ॥
 रटनाः खलु भान्त्यस्याः पक्वदाडिमबीजभाः ।
 हास्यपर्यस्तरुचयो लघवः समपङ्क्तयः ॥ ३८ ॥
 ओष्ठाधरौ विभासेते प्रवालविशदौ स्त्रियाः ।
 परिचुम्बनवेलायां प्रियदन्तक्षताङ्कितौ ॥ ३९ ॥
 द्विराजगुणोपेतं मुखं तस्या विराजते ।
 मुधाधरं रुचा स्निग्धं पत्रिकाङ्गं सुशीतलम् ॥ ४० ॥
 आजानुयायिनौ बाहू प्रियालिङ्गनतत्परौ ।
 वेधसा तत्कृतौ यत्नात्सुधापूर्णघटाविव ॥ ४१ ॥
 मृगेन्द्रमध्या सा भाति कणितामलमेखला ।
 भङ्गना केलिमु प्रीतिनिम्ननाभिः कृशोदरी ॥ ४२ ॥
 तम्या उरु विभासेते सरलो करभाकृती ।
 कनकात्तमवर्णाभौ रम्भास्तम्भानुकारिणौ ॥ ४३ ॥
 राजमाने रुचा जङ्घे स्थूले नैव तथा कृशे ।
 तम्याः सुन्दरललाटायाः कोमले वर्तुलाञ्जिते ॥ ४४ ॥
 रक्ताल्पलनिभावङ्घ्रा गजेते योषितः शुभौ ।
 यावकोद्रामिनौ रम्यौ विम्बज्जन्मखरञ्जरी ॥ ४५ ॥
 व्यावर्ण्यमधिकं तम्या वर्णितुं नैव शक्यते ।
 यथापनि मया नद्विवर्णितं साधु धीमताम् ॥ ४६ ॥
 गृह्णागे विविशस्तम्या गद्यने निग्निलो मया ।
 सर्वलक्षणसामेव गुणसाहस्यमन्मतेः ॥ ४७ ॥
 प्रत्यक्षा द्विधा तम्याः सप्तम्या भद्रम्या कृता ।

कालिन्दीजलकल्लोलशोभासन्ततिधारिणी ॥ ३५ ॥
 भ्रूमङ्गो रचितस्तस्याः वेधसा स तु दृश्यते ।
 शरासनं हि तद्वक्त्रे निक्षिप्तं स्वभुवेति किम् ? ॥ ३६ ॥
 आकर्णव्यापिनी नेत्रे नीलोत्पलदलामले ।
 चकितैणीसुदृष्ट्यङ्गे भ्राजेते मदनायुधे ॥ ३७ ॥
 रदनाः खलु भान्त्यस्याः पक्वदाडिमबीजभाः ।
 हास्यपर्यस्तरुचयो लघवः सपपङ्कयः ॥ ३८ ॥
 ओष्ठाधरौ विभासेते प्रवालविशदौ स्त्रियाः ।
 परिचुम्बनवेलायां प्रियदन्तक्षताङ्कितौ ॥ ३९ ॥
 द्विराजगुणोपेतं मुखं तस्या विराजते ।
 सुधाधरं रुचा स्निग्धं पत्रिकाङ्कं सुशीतलम् ॥ ४० ॥
 आजानुयायिनौ ब्राह्म प्रियालिङ्गनतत्परौ ।
 वेधसा तत्कृतौ यत्नात्सुधापूर्णघटाविव ॥ ४१ ॥
 मृगेन्द्रमध्या सा भाति कणितामलमेखला ।
 अङ्गना केलिसु प्रीतिनिम्ननाभिः कृशोदरी ॥ ४२ ॥
 तस्या उरु विभासेते सरलौ करभाकृती ।
 कनकोत्तमवर्णाभौ रम्भास्तम्भानुकारिणौ ॥ ४३ ॥
 राजमाने रुचा जङ्घे स्थूले नैव तथा कृशे ।
 तस्याः सुन्दरलीलायाः कोमले वर्तुलाञ्चिते ॥ ४४ ॥
 रक्तोत्पलनिभावङ्घ्रा राजेते योषितः शुभौ ।
 यावकोद्गामिनौ रम्यौ विम्फूर्ज्जन्नखरच्छवी ॥ ४५ ॥
 लावण्यमधिकं तस्या वर्णितुं नैव शक्यते ।
 यथामति मया तद्विवर्णितं साधु धीमताम् ॥ ४६ ॥
 शृङ्गारो विविधमन्तम्या गद्यते निखिलो मया ।
 सर्वलावण्यराशेश गुणबाहुल्यसन्मतेः ॥ ४७ ॥
 अलकाली द्विधा तस्याः सख्या भङ्गुग्या कृता ।

चत्वारो राम एतेषां सम्भोगाय निगद्यते ॥ ६१ ॥

रामे यामेऽतिपड्यन्ती पत्यागमनमुत्तमम् ।

दृशे द्वारे दद्यात्येषा जानतामाञ्चकम्पना ॥ ६२ ॥

एतस्मिन्समये जाते मण्डनः कैलितन्परः ।

आगतो मन्दिरं तस्याः मरुत्याहतः शुचिस्मितः ॥ ६३ ॥

कन्दर्पस्यास्त्रविद्येव मूर्ता व्यामोहिनी परा ।

दृष्टा लावण्यपूर्णाङ्गी रम्येव रतिका मुका ॥ ६४ ॥

आदावालिङ्गितोन्मुक्याञ्चुस्मिता तदनन्तरम् ।

योपोपभोगिता तेन मण्डनेन मनोहरा ॥ ६५ ॥

एवंविधानामवलाजनानां मनोरथः सिद्ध्यति येन सोऽयम् ।

सङ्घाविपो मण्डननामधेयः कन्दर्पलावण्यतनुश्चकास्ति ॥ ६६ ॥

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनकैलिवर्णनो
नाम तृतीयः सर्गः ॥

अथोच्यते महतुवर्णनं हि यथाक्रमं कौविदतोपदायि ।

उरूपभोगांश्चमथाधिगम्य श्रीमण्डनस्यातिविभोगिनस्तु ॥ १ ॥

तेषामृतूनां प्रथमं वरिष्ठा शरन्मनोज्ञाऽतिकुतूहलाढ्या ।

निगद्यते पाण्डुरमेघमाला श्रीमन्महानोपविधायिनी च ॥ २ ॥

स्वच्छादकाः सत्पुलिनास्तटिन्या यस्मिन्नुतौ पावननामधेयाः ।

याताः प्रसादं मुनिसेव्यमानाः पुगेज्जिताः पङ्कमलाऽऽविलाऽङ्घ्रिः ॥

सरांसि पत्रोत्पलपूरितानि ध्रुवं निषेवन्त इहैव हंसाः ।

मुदान्विता नर्मलतोयतोपान्महीतलोह्लासभरेण पूर्णाः ॥ ४ ॥

दयामायदत्तो पग्नोऽभिगमाः छायापती गौरपयोधराभ्याम्(?) ।

। । । वसुन्धरा भाति वराङ्गनेव ॥ ५ ॥

चन्द्रिकया महत्या विराजते कौतुकदायिनीव ।

तुराणामभिमारिकाणां सङ्केतवाञ्छाऽऽकुलदुर्मतीनाम् ॥ ६ ॥

तपोविस्मृतचन्द्रिकाभा भ्रान्त्या गजावक्षितशुण्डयेव ।

रपृशन्ति दन्तद्वयमाभयाने नीतं किमेतन्न तु चेति शुरुयाम्(?)॥७॥
 शुर्वन्ति लाल्यल्लिलोकनानि द्रष्टुं चमर्यः सितचामराणि ।
 नीतानि किंवा ननु वक्रमुख्यो विभूदये यत्र विजृम्भमाणे ॥८॥
 भ्रान्त्या कचोले पय इत्यभीष्टं मत्वा विडालो लिहति प्रकामम् ।
 विभुमभाभपितमध्यदेशे यस्मिन्नृतौ सद्व्रजताभिरामे ॥ ९ ॥
 महीगन्धमोतमयूखजालान् भ्रान्त्या विशानां हि लुन्ति हंसः ।
 उन्मीलिते यत्र तु गीतरश्मौ नूनं शरत्कालजनप्रियेऽपि ॥१०॥
 एवंविधं भ्रान्तिकरं सुधांशुं विजृम्भितं प्रेक्ष्य विभूषणार्याः ।
 वाञ्छन्ति सङ्केतमिहात्मसङ्घं कान्तेन दत्तं अभिसारिकाम्नाः ॥११॥
 सुधोषमं सर्वरसाभियुक्तमक्षं निधायोत्तमहंमपात्रे ।
 व्रजन्ति ताः स्वं रमणं महान्तं संकल्पलभ्यं रुचिरं यदनीं ॥१२॥
 कृष्णांशुकाश्चन्दनपात्रहस्तास्ताम्बूलयुक्ताश्चक्रितं व्रजन्त्यः ।
 स्निग्धाननाः सर्वविभूषिताढ्यो मुक्ताभिरामामलहारपूर्णाः ॥१३॥
 ते कामिनन्ताः प्रसमीक्ष्य योषाः समागताः सान्त्विककायपूर्णाः ।
 उदीरयन्त्यो वचनं प्रियाणामग्रेऽथ भीता इति कम्पमानाः ॥१४॥
 गाढं प्रियालिङ्गनजाततोषाः सङ्केतके वै रतिमापुरेताः ।
 यस्मिन्नृतौ कौतुकनित्यपूर्णं विवर्णिते काव्यमनोहरेऽस्मिन् ॥१५॥
 दीपोन्मयेऽस्यास्तु भवन्ति तुष्टा नीराजमाना धनिनः प्रियाभिः ।
 सुवर्णपात्रार्पितचलपूगदीपच्छदाकुङ्कुमिताक्षताभिः ॥ १६ ॥
 चाणिज्यकाराश्च वहन्ति चिन्तां देशान्तरं गन्तुमभीष्टकामाः ।
 नानासुवस्त्राहरणाय हृष्टा यस्मिन्नृतौ वाञ्छितलाभसङ्घाः ॥१७॥
 यस्यागमे भूपतयो महान्तः प्रस्थानमिच्छन्ति रिपून्विजेतुम् ।
 सैन्यैर्वलिष्ठैश्चतुरङ्गपूर्णैरत्युद्धताः पालितशूरसङ्घाः ॥ १८ ॥
 व्रजन्ति तेऽपि परराष्ट्रमुग्रं कृत्वा पदातीन्पुरतश्च बाहान् ।
 स्तम्बेरमास्तद्वयपृष्ठतस्तु वादित्रघोषैः कृतवैरिकम्पाः ॥ १९ ॥
 आच्छादितं वै सुरपांसुभिः खं तुरङ्गमाणां

अभीष्टपन्यागमनोत्सवानां विलोलचैलाञ्चलगूढवाचाम् ॥ ४६ ॥
 एवंविधं यद्गमनं नृपाणां यस्मिन्वृत्तौ तत्कथितं मयाञ्च ।
 अन्यत्तथावर्णनमिष्टमस्ति ग्रन्थस्य बाहुल्यभयान्न चोक्तम् ॥ ४७ ॥
 अथोच्यतेर्तुर्महितो मयायं हेमन्तनामा वनिताप्रियश्च ।
 कन्दर्पोपापरधन्यलोकश्रीमल्लसन्मानसकारकश्च ॥ ४८ ॥

इति शरदमभीष्टां चारुहेमन्तमुक्त्वा—

प्यमलविविधभोगैर्नामिराणां महान्तम् ।

वदति शिशिरमुग्व्यं सद्वसन्तानुगं च

खलु महितगुणाढ्यं वर्णनं काव्यकारः ॥ ४९ ॥

ऋतुद्वयेऽस्मिन् कथिते मयैवं श्रीमण्डनो भोगपुरन्दरः सः ।
 नयत्यभीष्टं समयं सुकीर्तिः सदा यथाकालमृतूपभोगैः ॥ ५० ॥
 इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनऋतुद्वयो-
 पभोगवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

अथोच्यतेर्तुः शिशिराभिधानः कन्दर्पबाहुल्यकरो जनानाम् ।
 हिमप्रभाकम्पितसर्वलोको वराङ्गनायोपितकामकेलिः ॥ १ ॥
 दिनानि यस्मिन्विलघूनि सत्यं भवन्ति तृष्णादरसूचकानि ।
 महावनीशोद्भवसत्प्रतारिष्यथारिवृन्दानि भयाकुलानि ॥ २ ॥

खाद्यानि लेह्यान्यपि चोष्यपेया—

न्यन्नानि धन्याः खलु भुञ्जतेऽस्मिन् ।

क्रोष्णानि नूनं रुचिकारकाणि—

विशेषतः पङ्कसपोषितानि ॥ ३ ॥

हिमं यदीयं क्षपयन्ति धन्याः शय्यासु चोष्माञ्चिततूलिकासु ।
 योपाकुचालिङ्गनसन्ततोष्णैर्दिनेषु धूपार्चितवह्निभिश्च ॥ ४ ॥
 वसन्तनामाऽयमृतुर्महीयान्निगद्यतेऽतः सज्जनाभिरामः ।
 वनस्थलीभासितपल्लवाद्यः पिकादिपक्षित्रजतोपकारी ॥ ५ ॥
 महीरुहाः पल्लविताः समरता यस्यागमे सर्ववनस्थलीयम् ।

1

2

3

4

कामातुराः सात्विकभावभाजो याताः सुखेलाः सुरताभिवाञ्छाः॥
 आलिङ्गनायोत्सुकजातपाणीन्पतीनरमण्यो दिनजातलज्जाः ।
 व्यग्रानिहत्तां विदधत्यनेकवार्त्ताभिरिष्टोदकसिञ्चनैश्च ॥ १९ ॥
 मुञ्चन्ति धैर्यं सुरताभिलापात् व्यग्रीकृतास्ते बहुशोऽङ्गनाभिः ।
 स्वकामिनीवाक्यमुदीरयन्तो लज्जाभिनम्राः किमितीह यूयम् ॥ २० ॥
 वदन्ति नारीः प्रति कामिनस्ते हास्यं विधायातुलवाग्विलासैः ।
 रात्रौ न लज्जा दिवसे किमेतत्किलेति युष्माकमलज्जितानाम्॥
 सखीजने पश्यति चारु वारिविहारमेनं दिनकौतुकेन ।
 यूयं कथं त्वर्हथ कामकेलिं हे स्वामिनस्त्वद्य गता निशा किम् ? ॥
 परस्परं भाषणजातलज्जास्ता योपितः केलिपराः प्रियेभ्यः ।
 आलिङ्गनाद्यादरसंयुतानि ददत्यनेकानि वसन्तकाले ॥ २३ ॥
 एवं परं कैतुकमत्यभीष्टं यस्मिन्वृत्तौ दृश्यत एव चान्यत् ।
 स्मस्तमेतत्कुतुकं विनोदात्सदोऽपभुङ्क्ते किल मण्डनोऽयम् ॥ २४ ॥
 ऋतुद्वयेऽस्मिन्कथिते मयैवं श्रीमण्डनो भोगपुरन्दरः सः ।
 नयत्यभीष्टं समग्रं सुकीर्तिः सदा यथाकालमृतूपभोगैः ॥ २५ ॥

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनापर-

ऋतुद्वयोपभोगवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

अथोच्यनेर्तुस्त्वपरो मयायं ग्रीष्माभिधेयो महदुष्णभीमः ।
 सुशीतलेच्छाजनको गवाक्षानिजानुगानेकसुधान्यलोकः ॥ १ ॥
 ग्रीष्मे महर्त्तावधिराजकन्याः कुर्वन्ति शैत्याभरणानि रुच्या ।
 उष्णातुराः कञ्चुकमुञ्चमानाः प्रस्वेदसर्वाविलगात्रवल्लयः ॥ २ ॥
 सुशीतलालङ्करणानि धत्तेर्कूर्पूरकृष्णागुरुचन्दनाद्यैः ।
 लिप्ताङ्गवल्ली शुभराजकन्या तन्मध्यगा काचिदिहागतेऽस्मिन् ॥ ३ ॥

न। मोक्तिकतारद्वारा सा मानिनी चन्दनकञ्चुकाढ्या ।

१. १. १. विभाति यस्मिन्नतिकामुकेव ॥ ४ ॥

४. १. ४. मञ्चं निधायास्तरणं तनोति ।

निदायतसा नवपल्लवानां चन्द्रोदये यत्र विजृम्भमाणे ॥ ५ ॥
 सखीजनैः सा वदु वीज्यमाना तोयान्वितैः सदयजनैर्निशायाम् ।
 पत्यागमं पश्यति मथ्यकस्था सा राजपुत्री परिता सखीभिः ॥६॥
 विलोकयन्ती रमणं क्षपायां राजन्यवंदया गुणशीलपूर्णा ।
 आज्ञां ददत्यालिंगणैश्च एभ्यस्त्वाकारितुं स्वं पतिमात्तकामा ॥७॥
 आकारितः सर्वविभूषिताङ्गो रन्युत्सुकश्चारुदुहलधारी ।
 कन्दर्पलावण्यतनुः प्रियोऽस्याः समागतः प्राङ्गणमङ्गनायाः ॥८॥
 आलोक्य मञ्चात्सहस्रोत्थिता सा तमागतं बह्वभमायताक्षी ।
 पत्यग्रतो वाक्यमुदीरयन्ती विलम्ब एवं किमहो ! मियाय ॥९॥
 गते मदीये दिवसे प्रिय ! त्वं नैवागतोऽस्यद्य किमत्र कार्यम् ।
 तत्रैव गच्छेति तमाह वाक्यं सा भामिनी कम्पपराधरोष्ठी ॥१०॥
 एतत्समाकर्ण्य वचस्तदीयं गतः सहर्षं रमणोऽन्यनार्याः ।
 विवादजानाङ्गणलोचनः सद्गत्युच्चलकुण्डलउत्तमाभः ॥ ११ ॥
 महाभिमानान्वृषजा तदानीं व्रजन्तमेनं पतिमत्युदारम् ।
 ब्रवीति नैवानिरुपारुणाक्षी कम्पातुरा कर्कशवादिनी च ॥१२॥
 गतेऽन्यक्तान्ताभवनं तदानीं स्वनायके मन्मथचारुवेषे ।
 जाता पुरन्ध्री विरहाकुलाङ्गी भिन्नाऽतितीक्ष्णैर्मदनेषुभिः सा ॥१३॥
 नरेन्द्रजाता विरहानुतापैः सन्तापिता रोदिति हि प्रगूढम् ।
 अधोमुखी यत्र निरुद्धकण्ठी सखीमुखालोकनजातलज्जा ॥१४॥
 विचिन्तयन्ती लिखति क्षितिं सा तदाङ्गना पत्युरनादरं तम् ।
 भुजाङ्गुलीभिर्विलसन्नखाभिर्यस्मिन्तौ विस्मयकारिका तु ॥१५॥
 चिन्तातुरा मन्मथतापखिन्ना मुञ्चत्यनेकानि विभूषणानि ।
 मुक्तावलीमुख्यमहत्कृतानि सन्दह्यमाना विरहानलेन ॥१६॥
 तद्वैपरीत्यं बहलं कृशाङ्गया जातं परिस्कारगणस्य तत्र ।
 तापापहं वस्तु शरीरदयं यदृदश्यते चेति नृपाङ्गनायाः ॥१७॥
 तया धैर्यमनङ्गवार्यैर्विभिन्नमूर्त्या गतसाधुमत्या ।

विभाषयन्त्या वचनं विरुद्धं त्वेवंविधां तां प्रवदन्ति सख्यः ॥ १८ ॥
 हे राजकन्ये ! हठतस्तयोच्चैरनादरो यस्तव एष पत्युः ।
 तस्य प्रसादात्सकलोऽनुतापः प्राप्तोऽयमङ्गान्तरवर्त्तमानः ॥ १९ ॥
 सख्यो हि युष्माभिरनेकवारं निवेद्य पत्युः प्रणतिं मदीयाम् ।
 उपाय उच्चैर्विविधैर्विधेयो येनायमीड्यो गृहमेति भर्ता ॥ २० ॥
 पत्या विना मां विरहाकुलाङ्गीं दहन्ति शैत्यान्यपि भूषणानि ।
 कर्पूरकृष्णागुरुचन्दनाद्यान्यनेकधा कोमलपल्लवाश्च ॥ २१ ॥
 स्थिरं तदैतत्त्वलु जीवितं मे यदा प्रियो मद्गृहमेज्यतीदम् ।
 आल्यग्रतः सेति वदत्युदारं यस्मिन्नुतौ कौतुकनित्यपूर्णं ॥ २२ ॥
 वचः समाकर्ण्य तदीयमित्थमाल्यः प्रयाताः पतिगेहमस्याः ।
 तदाऽभिनेतुं रतिकामुकायाः कन्दर्पसन्तापितमानसायाः ॥ २३ ॥
 गदन्ति तास्तद्भवमार्त्तिचित्तं हे कान्त ! सा ते रमणी मृगाक्षी ।
 त्वया विना तिष्ठति देहमात्रा व्रजेति तन्मन्दिरमार्त्तिपूरः ॥ २४ ॥
 कान्तोऽभिलाषादभिमानमस्यास्त्यक्तवागतस्तत्सदनं नरेन्द्रः ।
 सोऽयं तदाहृत उदारचेता अन्युत्सुकः सात्त्विकपूर्णकायः ॥ २५ ॥
 तमागतं वल्लभमात्मगेहं प्रेक्षयाङ्गना सा गमिताऽऽदरेण ।
 आलिङ्गितुं स्वामिनमाशु तुष्टा यस्मिन्नुतौ वाञ्छितपूर्वकामा ॥ २६ ॥
 तौ दम्पती स्वं विरह महान्तं परस्परं सद्बचसौ ब्रुवाते ।
 प्रफुल्लनाल्यन्पलपत्रनेत्रौ मुदान्वितौ मञ्जुलवादिनौ च ॥ २७ ॥
 अथोच्यते सन्नुतुरेव सोऽयं वर्याभिधेयः प्रमदोत्सवाढ्यः ।
 अनेकचिन्ताकुलजानलांको देशान्तरस्थागमनाभिरामः ॥ २८ ॥
 व्यग्रा इहर्त्ता यनिनः स्मृताः पयोधरासारभयाद्विधातुम् ।
 अनङ्गर्भामायुधग्विन्नदेहाः प्रगृहगेहं प्रमदामहेच्छाः ॥ २९ ॥
 यस्यागमे चानरमण्डलाय नदन्यनेकैर्विस्तृतैर्हृद्भिः ।
 विलोकयन्ता नयनं मुपूर्णं तद्विद्वताविस्फुरणाङ्कितं च ॥ ३० ॥
 कुर्वन्ति केकां रचिरां मयूराः श्रुत्वा तदानीं घनगर्जितानि ।

1

1

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतो श्रीमण्डनप्रस्तुत्य-
वणनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

श्रीमन्मण्डनसङ्घपरय रुचिरां वंशप्रजस्तिं परा-
मुत्त्वा वर्णनमेतदेव विविधं विद्वन्मनगतोपदम् ।

रम्ये काव्यमनोहरे विरचिते व्याख्यातसन्नायके
तन्नानाविधदानमानविनयभातिप्रहृष्टः कविः ॥ १ ॥

पदुद्भवाः पुण्यधियो महान्तः कीर्त्यश्रिता जीवदयाकुलाङ्गाः ।

नन्दन्ति जन्याः स तु लोकमध्ये श्रीमालवंशो जयति प्रकामम् ॥ २ ॥
गात्रे स्वर्णगिरीयके समभवज्जावालमत्पत्तने ।

ह्याभूरित्यभिधानभृन्मतिमतां वर्यः प्रधानेश्वरः ।

श्रीमोमेश्वरभूभुजः प्रतिदत्तं यातोन्नतिः ग्यातिते

व्यापारे निखिले मुर्कार्त्तिविमले लोकोन्सवालङ्कृते ॥ ३ ॥

नस्यात्मजस्त्वभयदोऽभवदत्र वंशे ह्यानन्दनामनृपतेः सकलप्रधानम् ।

चातुर्यनिर्मलगुणोत्तमकर्मकार्त्तिः सद्याचकौघसनतामितदत्तभूतिः ॥

यो गुर्जरान्ध्रपवराद्विजयश्रियं वै लेभेऽभ्यमित्र इह धैर्यगुणैः प्रशस्तः ।

जावालनाग्निनगरे स बभूव वर्य श्रीमन्निकेतनविभासितद्विग्विभागे ॥

तस्मादभूदम्बडनामधेयः स्वविक्रमैस्तर्ज्जितवैरिवर्गः ।

योऽरोपयत्स्वर्णगिरीं गरिष्ठे राजन्यवर्ये वरविग्रहेशम् ॥ ६ ॥

समजनि कुलप्रदीपः तदद्भजः सहणपालनामेद्भ्यः ।

यो मोजद्रीननृपतेर्लेभे सर्वप्रधानमुख्यत्वम् ॥ ७ ॥

कच्छपतुच्छाहयजं देशं नद्धं नृपालसैन्यस्तु ।

क्रन्दितजनकारुण्यात्स्वध्यापार्ग्विमोचयामास ॥ ८ ॥

एकोत्तरशतताक्षरान्पवनाधिपभूभुजे प्रीत्या ।

स ददौ तेनातिमुदा तस्मै दत्तामरत्तवाः सप्त ॥ ९ ॥

आसीत्ततो वंशधुरं दधानो नैणाभिधानो गुणकीर्त्यमानः ।

श्रीमत्पुराणपरंपराहजलालर्त्तनार्पितसर्वमुद्रः ॥ १० ॥

श्रीचाहडस्य तनयौ सनयौ सवेपौ

चन्द्रश्चकास्त इति चानुजखेमराजः ।

राजन्मपूर्वमणिकाञ्चनकुण्डलाढ्यौ

कन्दर्पचारुतनुसंनिभविग्रहौ च ॥ २२ ॥

जीरापल्यभिधानके पुरवरे श्रीचाहडः सङ्घपो

यात्रां संविदधे तथार्बुदगिरौ तीर्थे व्ययं तादृशम् ।

सर्वत्रागतसङ्घपालनपरो वंशे प्रयातोन्नतिः

वित्तैर्वाजिभिरंशुकैर्वहुविधैः संपूरयन्तं पृथक् ॥ २३ ॥

श्रीमद्वाहडसङ्घपस्य तनयौ द्वावुत्तमाभौ भृशम्

राजेते तु समुद्रसङ्घप इति ख्यात्या विशिष्टौ भुवि ।

श्रीमन्मण्डनसङ्घपस्तदनुजः श्रीमालभूपामणिः

दारिद्र्यौघतमःप्रचण्डतरणिः सत्सूरिचिन्तामणिः ॥ २४ ॥

श्रीवाहडः संविदधे सुतोपाद्यात्रां गिरौ रैवतनामधेये ।

सङ्घाधिपत्यं प्रथमं विधाय वित्तस्तुरङ्गैर्वहुचारुचैः ॥ २५ ॥

श्रीदेहडस्य तनयोऽपि जयत्यभीष्टः

श्रीधन्यराज इति विस्तृतनामधेयः ।

लावण्यमन्मथतनुगुणराजमानः

केयूररत्नमणिशोभितपादपद्मः ॥ २६ ॥

श्रीनेमिनाथतनयेऽर्बुदनामधेये (?)

यात्रां व्यधान्महितदेहडसङ्घपः सः ।

अत्यन्तसङ्घपरिपालनधीरचेता-

आतुर्यवर्यपरिपूरितदिग्विभागः ॥ २७ ॥

श्रीकेशिराजनृपति हरिराजसंज्ञं

भूपं तथाहमरदासमर्हापतिं च ।

योऽमोचयद्गृहलशृङ्खलपीडिताङ्गं

सर्वोपकारकरणैर्विलसत्सुकीर्तिः ॥ २८ ॥

सोऽयं वराटलूणारवाहडोत्तमजन्मनाम् ।

मोचयद्गन्धनानि वै ॥ २९ ॥

श्रीपद्मसङ्घाधिपतिश्चकार यात्रां मनोज्ञां निजदेवभक्त्या ।

श्रीपार्श्वनाथस्य च कामदस्य व्यापारसंप्रीणितपातसाहिः ॥ ३० ॥

श्रीमङ्गलाख्ये नगरे सुयात्रां सुतीर्थं आल्हाभिधसङ्घपालः ।

दानं ददानः सतनं जनेभ्यो वित्तौघपूर्णः प्रथितः पृथिव्याम् ॥ ३१ ॥

जीरापल्लीमहातीर्थं मण्डपं तु चकार सः ।

उत्तोरणं महास्तम्भं वितानांशुकभूषितम् ॥ ३२ ॥

श्रीपाहुसङ्घाधिपतिश्चकार यात्रां स्वकीयैर्गुरुभिः समं सः ।

दानाय तुष्टो जिनभद्रमुख्यजीरादिपट्टद्युदनामतीर्थे ॥ ३३ ॥

एवंविधाः पट्टनया महान्तो जयन्ति ते शृङ्गणसङ्घपस्य ।

सम्पन्नवित्ताः सचिवाः समस्ताः पुन्डालिमस्यार्जितकीर्तिसङ्घाः ॥

एतत्कुले श्रीजिनदल्लभाख्यो गुरुस्ततः श्रीजिनदत्तसूरिः ।

सुपर्वसूरिस्तदनुक्रमेण वभूव वर्यो वहलैस्तपोभिः ॥ ३५ ॥

ततोऽभवच्छ्रीजिनचन्द्रसूरिः जिनादिसूरिर्जिनपद्मनामा ।

अतो गुरुः श्रीजिनलब्धिसूरिस्ततोऽभवच्छ्रीजिनराजसूरिः ॥ ३६ ॥

जयत्यतः श्रीजिनभद्रसूरिः श्रीमालवंशोद्भवदत्तमानः ।

गम्भीरचारुश्रुतराजमानः तीर्थाटनैः सन्ततपूतमूर्तिः ॥ ३७ ॥

क्रमेणैवंविधेनैव गुरवः पट्टभाजिनः ।

राजन्ते वरभक्त्या मे पूजिता ये तदन्वये ॥ ३८ ॥

एवंविधानुक्रमराजमाने वंशे गरीयान्किल मण्डनोऽयम् ।

मुहूर्जनैर्नन्दति सार्द्धमेव परोपकारैकविचारचेताः ॥ ३९ ॥

जिनप्रसादात्सकलोन्नतिरस्ते भूयाद्गम्भीरस्य च पुण्यसिन्धोः ।

आचन्द्रतारं भुवि मोदमानः श्रीमान्यशस्वी भवमण्डन ! त्वम् ॥ ४० ॥

सैवानुगानामगणितधनदो याचकानां पराणाम्

जैता नृतावभिज्ञः सफलितवचनः सत्सभास्तूयमानः ।

भार्यादार्यधर्मप्रभृतिबहुगुणैः ग्यातितः सर्वदिक्षु

क्ष्माद्योके मश्चिरायुर्भवतु गुणनिधिर्मण्डनो वै वदान्यः ॥ ४१ ॥

बाधिगतो यथोचितकृतिर्धर्मककृत्यादगो

विप्राणामनुपूजको यगासि सुप्रोतिः शुचिर्भाषणः ।
 गतयाधिरयधनार्थिदोऽमलमतिर्मानोन्नतिः सन्ततम्
 दीर्घायुर्भव मण्डन ! क्षितितले कीर्त्यैकचित्तः सदा ॥४३॥
 मुश्रीकः श्रुतपारगः सुवचनः सत्यप्रतिज्ञः सदा
 साहित्यामृतलालसो बहुमतः सर्जितशास्त्रादरः ।
 दातृन्वैकनिधिर्गुणैकजलधिश्चातुर्यचर्यावधि-
 स्त्वायुष्मान्भव मण्डनावनितले संस्तूयमानो बुधैः ॥४३॥
 हेमाद्रेर्गिरयो गरुन्मत उमाः पक्षालयो भास्वत-
 स्तेजांस्यादिकिररय सूचरगणा वृक्षाः सुरद्रोरिव ।
 श्रीमन्मण्डन ! निम्नगा जलनिधेदिन्तामणैः प्रस्तरा
 यस्यायान्ति गुणैर्नृपा ननु तुलां स त्वं चिरायुर्भव ॥४४॥
 दानेनार्थिजनाः कृता नृपतिवत्प्रौढया कृता दीनवत्
 ज्ञातृत्वेन विदादिनः प्रतिदिन येन क्षणान्निर्जिताः ।
 ऐश्वर्येण जिताः समस्तधनिनो व्यापारसन्मण्डिनो
 जीयान्मण्डनसङ्घपः स तु मुदा दारिद्र्यदुःखापहः ॥४५॥
 सोऽयं नन्दतु मण्डनः क्षितितले देवाः स्वहस्ताचिता
 येनोद्धूपसुगन्धचन्दनमहत्पुष्पोपहाराक्षतैः ।
 साकं पुत्रकलत्रसेवकजनैस्तादृक्सुहृद्भिर्मुदा
 दुर्गे मण्डपनामधेयरुचिरे सौधप्रभादीपिते ॥ ४६ ॥
 एवंविधं काव्यमनोहरं वै महेश्वरेणात्ममतिप्रभावात् ।
 अकारि यत्नेन महीयसेदं श्रीमण्डनेन्द्राय विदेऽभिधातुम् ॥४७॥
 इतिश्री काव्यमनोदरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनवंशवर्णनो
 नाम सप्तमः सर्गः ॥
 संवत् १५०४ वर्षे मार्गशिर्षकृष्णपक्षपष्ठ्यां रवौ दिने लिखितं
 विनायकदासकायस्थेन ॥

ॐ अर्हम्

महिमचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

मण्डनग्रन्थाङ्कः

मण्डकादम्बरीदर्पणम् ॥

महस्तन्मङ्गलं नित्यं भूयसे श्रेयसेऽस्तु वः ।
कामं पुष्पाति यत्पुंसां कामवर्जितमप्यहो ॥ १ ॥
वंगः सोनगिरो नाम वर्द्धते वसुधानले ।
श्रीमाल इति विख्यातः श्रूयते यः शुभावहः ॥ २ ॥
प्रसन्नमधुरगन्धप्रकृतिर्व्याप्तभूतलः ।
महतां मन्त्रिगन्नानामाकरो यः प्रशस्यते ॥ ३ ॥
नत्रासीन्ग्रंथणो नाम विभुर्विश्रुतवैभवः ।
जाते यस्मिन्नगत्सर्व महन्मङ्गलमन्वभूत् ॥ ४ ॥
चाहडप्रमुखास्तस्य शाश्वतौदार्यशालिनः ।
पडभूवन्सुता मूर्त्ताः पद्गुणा इव मन्त्रिणः ॥ ५ ॥
चाहडस्यानुजस्तेषु बाहडो मन्त्रिपुङ्गवः ।
वसन्त इव कालेषु माननीयोऽभवद्गुणैः ॥ ६ ॥
मान एव धनं बन्धुरतिधिर्दानपापार्ज्जनम् ।
तस्य धर्मप्रवृत्तस्य वभूवुर्विश्रुता भुवि ॥ ७ ॥
तस्याभूत्तनयो नाम्ना मण्डनो विश्वमण्डनः ।
शोभते यः शुभोदारः स्वयंवरपतिः श्रियः ॥ ८ ॥
महालक्ष्मीसरस्वत्योर्विद्धसापत्न्यवरयोः ।

वर्द्धते महती स्पृष्ट्वा मन्दिरे यस्य बन्धुरे ॥ ९ ॥
 तरुच्छायेव नमस्य तृपितस्येव दीर्घिका ।
 निर्द्धनस्येव च निधिर्जगतो योऽद्य जायते ॥ १० ॥
 सर्वज्ञचूडामणिना सर्वपापापहारिणा ।
 सदानन्दकृता येन द्विचन्द्रं दृश्यते जगत् ॥ ११ ॥
 कृतिनो रुढमत्त्वस्य कृष्णस्येवाच्युतात्मनः ।
 भ्राता समशरो यस्य बलभद्र इवाभवत् ॥ १२ ॥
 महीतलमहन्द्रस्य मानवानामर्थागितुः ।
 स मन्त्री समभृन्प्राज्ञो वाचांपतिरिवोज्ज्वलः ॥ १३ ॥
 न भ्रातृषु न मित्रेषु न जातिषु न बन्धुषु ।
 भवन्पुर्वीपतेरस्य तस्मिन्यत्प्रेमगाभूतम् ॥ १४ ॥
 स कदाचिन्नुपः सायं समये गर्वरीमुखे ।
 विद्यानिधिप्रभुं प्राह विद्गोष्ठीमधिष्ठितः ॥ १५ ॥
 कादम्बरगकथावद्धकौतुकं हृदयं मम ।
 कदापि कालो न श्रोतुं निविष्टस्य नृरक्षणे ॥ १६ ॥
 तदिदानीं न्वया मन्यक् सा संक्षेपेण कथ्यताम् ।
 मतिवैभवनिर्भारणवाङ्मयेन ममाग्रतः ॥ १७ ॥
 इत्येवमर्थिता गता प्राज्ञेषु प्रथमेन मः ।
 बद्धाञ्जलिगिदं प्राह मण्डनो मन्त्रिशेखरः ॥ १८ ॥
 कादम्बरगकथा स्वामिन् ! महती च महाद्भुता ।
 मा संक्षिप्यैव कथिता वाणेनापि मद्याधिया ॥ १९ ॥
 देवा कादम्बरी दिव्या चन्द्रार्पाङः सचन्द्रमः ।
 तयोर्नैवावधिः शङ्खे गौर्ग्वेषु गुणेषु च ॥ २० ॥
 तथापि शामनादेव ! तव संक्षिप्य तां कथाम् ।
 वक्ष्ये वाचा न गर्वेण पर्यर्णायं महाजनः ॥ २१ ॥
 वाणस्य वर्त्मना गन्तुर्मम माम्बपराधिता ।

मनङ्गजमतं वर्त्म मशकैः किं नु वर्ज्यते ? ॥ २२ ॥

श्रीमानभृदुज्जयिन्यां तारापीडाभिधो नृपः ।

आमेरुलङ्कमखिलामवनीमन्वभुङ्क्त यः ॥ २३ ॥

कृले कृले पयोधीनां कुञ्जे कुञ्जे च भृभृताम् ।

गीयते यस्य गीर्वाणगर्णैर्गुणवतो यशः ॥ २४ ॥

यस्य यात्रासु धरणी रमणीव रजस्वला ।

अभ्यपेचि द्विपामहैरनूत च सुतां श्रियम् ॥ २५ ॥

पीताम्भसि वियत्तिन्धौ यस्य यात्रासु पांसुभिः ।

तत्र स्वर्णसरोजानि दधुः स्थलसरोजनाम् ॥ २६ ॥

मुक्तकोशे मुहुर्यस्य कृपाणे कृतिनो रणे ।

मुक्तकोशाः स्वयं चापि बभूवुरतिभूभुजः ॥ २७ ॥

ननां विलासवत्याख्या तरय सर्वगुणोत्तरा ।

बभूव महिषी पत्युः पशूनामिव पार्वती ॥ २८ ॥

सर्वसौभाग्यसरणिः सौन्दर्यामृतचन्द्रिका ।

ग्राज सा रतिपतेः शक्तिर्मूर्तेव मोहिनी ॥ २९ ॥

समानगुणशालिन्या सदृशोदाररूपया ।

तया चकाशे भूपालः पौर्णमास्येव चन्द्रमाः ॥ ३० ॥

शुनासीरनिभस्यास्य शुकनास इति श्रुतः ।

वाचांपतिरिवान्योऽभून्मन्त्री मन्त्रविदां वरः ॥ ३१ ॥

प्राणेभ्योऽपि प्रियतमं प्रतिरूपमिवात्मनः

भूमेरर्द्धांशभोक्तारं वितेने तं विशांपतिः ॥ ३२ ॥

वशिष्ठादलघिष्ठस्य तस्य रुन्धत्यरुन्धतीम् ।

मनोरमेति नाम्नासीन्मन्त्रिणो वामलोचना ॥ ३३ ॥

विभुस्तस्मिन्स विन्यस्तविश्वभारो विचक्षणः ।

शेषन्यस्तधुरः सौरैरन्वहं सुखमन्वभूत् ॥ ३४ ॥

स पात्रं सर्वसौख्यानां भवन्नपि च पार्थिवः ।

सुखं न लेभे सुनिर्गुनजन्मसमुद्भवम् ॥ ३५ ॥

नृपः कदाचिन्निर्विण्णो निग्नन्यतयान्मनः ।

वभूव चिन्ताविशः मह देव्या च मन्त्रिणा ॥ ३६ ॥

किमर्चिता न कृतिनः किं सत्कर्म कृतं नवा ।

किं न पात्रे कृतं दानं किं मे वन्ध्यत्वकारणम् ? ॥ ३७ ॥

पुत्रस्त्रायन इत्येव पुन्नाम्नो नगकान्पितृन् ।

स न चेदस्मि गर्लोऽहमुभयोरपि लोकर्याः ॥ ३८ ॥

किमभ्यर्च्येण किं दारैः किं राज्येन किमायुषा ? ।

कुलध्रुवाहकः कोपि न चेष्टभ्येत नन्दनः ॥ ३९ ॥

अपुत्रिणः परार्थोऽयमाधिपत्यपरिग्रहः ।

मन्ये वर्षधर्मस्येव सत्कलत्रोपसङ्ग्रहः ॥ ४० ॥

विभुत्वं पुत्रहीनस्य विधवाकण्ठभूषणम् ।

भस्मन्येव हुतं भाग्यं सम्पत्काननचन्द्रिका ॥ ४१ ॥

पुत्रात्मनि पुमर्थेऽस्मिन्पौरुषाणामगोचरे ।

विना मम गतिर्नान्या भवं भक्तार्त्तिभञ्जनम् ॥ ४२ ॥

निश्चिन्त्यैवं नृपः पत्न्या सचिवेन च संयुतः ।

तपश्चरितुमारेभे महेशन्यस्तमानसः ॥ ४३ ॥

ततः कदापि शर्वर्यां स्वप्ने स्वं विशदाननम्

अपश्यदैन्दवं विम्बमवनीपालवल्लभा ॥ ४४ ॥

कयापि करयोर्दत्तं पुण्डरीकं प्रहृष्टया ।

ददर्श दयिता चापि शुकनासस्य शोभनम् ॥ ४५ ॥

ततः सा नृपतेः पत्नी तपसां महतां फलम् ।

वभार गर्भं चन्द्रस्य विम्बं वीचिरिवाम्बुधेः ॥ ४६ ॥

आनन्दनमशेषाणामङ्गाभरणमद्भुतम् ।

दिने दिने यं दधौ दौर्हृदलक्षणम् ॥ ४७ ॥

रूचे रोमलतिका तस्या मध्ये तनीयसी ।

मन्त्रा पूर्वमथागम्यभूषणीं वारुणीं ततः ।
 अनन्तरमुदिचीं च स जगाम जनैर्दिशः ॥ ७४ ॥
 चतुर्भिर्लैर्हरितश्च चतस्रोऽपि विजित्य सः ।
 चतुराननवर्ण्येन चतुरो यजसाऽभवत् ॥ ७५ ॥
 चतुर्भिर्वत्सरैः सर्वा स विजिन्यैवमुर्वरीम् ।
 वासं तैमजडं भेजे गर्ः स्वर्णपुराभिधम् ॥ ७६ ॥
 तत्र जिह्वा गिषून्मर्वान्मुचिराध्वश्रमादितम् ।
 बलं विश्रामयामास कश्चिन्कालमुदारधीः ॥ ७७ ॥
 तत रुद्राचिन्मृगयां तत्राद्रेस्तद्रकानने ।
 आतन्वानोऽयमद्राक्षीदद्भुतं किन्नरद्वयम् ॥ ७८ ॥
 वपुषा मनुषाकारं मुखेन तुरगाकृति ।
 तददृष्ट्वा हृदयं तस्य बभूवोदितविस्मयम् ॥ ७९ ॥
 तद्ग्रहीतुमनास्तावन्कुमारः कुतुकावहम् ।
 विमुक्तकुशयेवाध्ववेगाद्गमयावयत् ॥ ८० ॥
 तथा स नरसा वाजी ययावुर्ध्वोऽहसन्मद ।
 यथा न याति पुनो मनश्चास्य महोद्यमम् ॥ ८१ ॥
 महत्या वाञ्छयाविष्टो वाजिना वायुरंहसा ।
 अन्यवाहयदानीत पन्थान पञ्चयोजनम् ॥ ८२ ॥
 उदं गृहीतमित्येव तस्यानुद्रवतः पुर ।
 अद्रेः गिखरमत्युच्चमध्वोजगम्यमवाप तत् ॥ ८३ ॥
 स विकृष्य कुशां ताद्वारयन्सत्वरं हयम् ।
 करेणास्फालयन्कण्ठे विहस्यैवमचिन्तयत् ॥ ८४ ॥
 अकस्मादागतमित्यमहो मदविवेकिता ।
 महद्गरमिदं कर्म वनं मानुषवर्जितम् ॥ ८५ ॥
 किमस्मिन्कृतवानस्मि कौतुकं किन्नरद्वये ।
 गृहीतेनागृहीतेन किं वानेन प्रयोजनम् ॥ ८६ ॥

चचाहं वव नु बलं क्वाध्वा क्व गन्तव्यमितः परम् ।
 वेशिविरं प्रति यास्यामि वर्त्मना केन वा पुनः ? ॥ ८७ ॥
 नृहीत्वा यदि गमिष्यामि वर्त्म वाजिखुराङ्कितम् ।
 न्तन्न दृश्यते पाषाणैः पणैरपि परिस्तृतम् ॥ ८८ ॥
 विधिनाश्वमुखव्याजात्सत्यं नीतोऽस्मि सम्प्रति ।
 भवन्ति भाजनान्येवमापद्रामविवेकिनः ॥ ८९ ॥
 नुरगस्तृपितः सोऽयमहमप्यधिकश्रमः
 पूषा ललाटं तपति पूर्वभागोज्झितं दिनम् ॥ ९० ॥
 इति संचिन्तयन्नेव सलिलान्वेषतत्परः ।
 ज्ञानैः सञ्चारयन्नश्वं चचार परितः श्रमी ॥ ९१ ॥
 चरन्नितस्ततस्तत्र वने खिन्नः पदे पदे ।
 कालेन महता कञ्चित्पन्थानं पर्यलोकयत् ॥ ९२ ॥
 विकीर्णं मिश्रशैवालैर्मृणालैरर्द्धखण्डितैः ।
 पङ्क्तिस्थलमार्द्राभिः करिणां पदपङ्क्तिभिः ॥ ९३ ॥
 यथानेन परं हृष्यन्नतीत्य स्तोकमन्तरम् ।
 अपश्यदमलोदारवारिपूरं महत्सरः ॥ ९४ ॥
 समुद्रस्येव हृदयं मानसस्येव मातृकाम् ।
 सरितां जागमिव तत्सवितारमिवाम्भसाम् ॥ ९५ ॥
 रविरध्यतुर्गङ्गाणां खुरकुटालकुट्टनैः ।
 अथस्त्रुटितमाकाशगवण्डमेकमिव न्युतम् ॥ ९६ ॥
 अम्भाभिर्गविन्दानां मकरन्दमुगन्विभिः ।
 अम्बुमानुषयोपाणामधिवासितकुन्तलम् ॥ ९७ ॥
 सञ्जगत्याः सदा नैजमगेजविपिने श्रियः ।
 दधन्पुगनिःस्वानयिं काण्डनिःस्यनः ॥ ९८ ॥
 अमृतम्वन्द्यमलितमन्तराङ्गीर्णशैवलम् ।
 विगोर्विममिव कान्ताच्युतं मुष्पट्टान्जलम् ॥ ९९ ॥

कर्णानुकूलशकुनिकलकोलाहलाकुलम् ।
 कौरवाणामिव स्थानं सञ्चरद्भार्तराष्ट्रकम् ॥ १०० ॥
 स्वच्छां वरपरिष्कारपयोधरभरश्रियाम् ।
 आनन्वदाशासु दशामादर्शश्रियमद्भुताम् ॥ १०१ ॥
 तमालतालहिन्तालकृतमालाभिर्द्रुमैः ।
 विविधैर्बहुभिः पूर्णवेलावनिविराजितम् ॥ १०२ ॥
 प्रत्युद्ग्रजदिवाम्भोजवन्धुभिः वीचिमार्तैः ।
 सर्वेन्द्रियानन्दकरं स ननन्दाभिवीक्ष्य तत् ॥ १०३ ॥
 ततोऽजतीर्य तुरगाद्विपर्याणं विधाय तम् ।
 भूमौ विलुठितं कृत्वा ज्यगाद्वयदमुं जलम् ॥ १०४ ॥
 परितः परिमृश्याङ्गं पाणिभ्यामात्मनो विभुः ।
 अश्वमारचितस्नानमपाययत पुष्करम् ॥ १०५ ॥
 तत उत्तीर्य सलिलान्मृणालानि विखण्डय च ।
 तमालच्छायमाश्रित्य विश्रामं विभुः क्षणम् ॥ १०६ ॥
 अथाकर्णितमश्वेन शश्वदुत्कर्णशालिना ।
 स कण्ठतन्त्रीस्वरयोरशृणोर्देवयमद्भुतम् ॥ १०७ ॥
 तद्गुह्यं ततो ज्ञातुं ब्रजजाराण्य बाहनम् ।
 ददशस्योत्तरे तीरे शलिनः शून्यमालयम् ॥ १०८ ॥
 वदन्वा ववापि चरिर्वाहं बद्धविरमयमानसः ।
 प्रविश्य दृष्ट्वा प्राणंसीत्तत्र शम्भुं चतुर्मुखम् ॥ १०९ ॥
 देवस्य दक्षिणे भागे ददशे कपि तरधुपी ।
 गायन्ती कौमुदी गौरा तरुण्यपि तपस्विनी ॥ ११० ॥
 शङ्खवगर्भादिवोद्भूता चन्द्रविम्बादिवोदिता ।
 > पेतद्वीपादिबानीता > पेतिम्नामिव देवता ॥ १११ ॥
 सर्वानवग्रहघातीं तरुणीं च तपस्विनीम् ।
 तिमिष्पिने विलोचयाम् चिन्तामन्तरधत्त च ॥ ११२ ॥

चपुर्महाद्भुतमिदं वयो मदनवर्द्धनम् ।

किं वा कारणमेतस्यास्तपश्चरणसाहसे ॥ ११३ ॥

अनुरूपमदृष्ट्वैकमथवा वरमात्मनः

तपश्चरति तं लब्धुं शङ्के चन्दार्द्धशेखरात् ॥ ११४ ॥

विचिन्त्यैवं विधिवलं निन्दन्नेव नृपात्मजः ।

गीतान्ते किमपि प्रष्टुकामः क्षणमुपाविशत् ॥ ११५ ॥

ततः सा नियमान्ते तं स्निहन्ती स्निग्धया दृशा ।

स्वागतादिवचःपूर्वमनयन्निजमाश्रमम् ॥ ११६ ॥

तत्र सा फलमूलाद्यैस्तस्यातिथ्यं यथाविधि ।

कृत्वा तेन कृतानुज्ञा तच्छेषं समभुङ्क्त च ॥ ११७ ॥

कुतोऽसि क्व नु गन्तासि कुत्रन्योऽसि च कोऽसि च ? ।

वद भद्रेति पृच्छन्त्यै सर्वं तस्यै ततोऽब्रवीत् ॥ ११८ ॥

श्रुत्वा शुभनिधेरस्य कुलं नाम च वैभवम् ।

दृष्ट्वा रूपं च शीलं च दधौ मनसि विस्मयम् ॥ ११९ ॥

ततो निगदितान्मीयवृत्तान्तो नृपनन्दनः ।

तस्याः पप्रच्छ बालायाः तपश्चरणकारणम् ॥ १२० ॥

सा तेन पृष्टा वज्रेण ताडितेवाश्रुलोचना ।

दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य दधौ कामपि दुर्दृशाम् ॥ १२१ ॥

किं मया कृतमित्यन्तःखिन्नेनाश्वामितामुना ।

वक्तुमारभतान्मीयं वृत्तमाजन्मसम्भवम् ॥ १२२ ॥

भद्र ? पार्षायमी मादं वक्ष्ये किंवात्र मङ्गलम् ।

तथापि तव वाञ्छा चेत्को दोषः शृणु कथ्यते ॥ १२३ ॥

अस्ति राजा चित्ररथो मित्रभृतो विद्वोजयः

गजा गन्धर्वलोकस्य सर्वस्यापि धुगन्धरः ॥ १२४ ॥

चक्रे चित्ररथं नाम नन्दनादपि नन्दनम् ।

वैष्णवमेवलायां यः कम्पागामपद्रुतम् ॥ १२५ ॥

हेमकूटतटे कृत्वा हेमकुटाभिधं पुरम् ।
 देवो यस्मै ददाविन्द्रः स्वयं स्वर्गमिवापरम् ॥ १२६ ॥
 दृष्ट्वा दिवरपतेः सख्युर्मानसाख्यं महासरः ।
 वितेने तत्प्रतिद्वन्द्वि येनाच्छोदमिदं सरः ॥ १२७ ॥
 तस्य हंस इति ख्यातो भ्राता भ्राजिष्णुविक्रमः ।
 यौवराज्याधिपत्यस्थो ज्ञायते ज्ञातिवंशजः ॥ १२८ ॥
 तस्य हंसस्य गौरीति चन्द्रपादसमुद्भवा ।
 चभूव महिषी मान्या शचीव शतयज्वनः ॥ १२९ ॥
 तस्याहमभवं कन्या गौर्यामिर्यमतेजसः ।
 महता श्वेतवर्णेन महाश्वेतेति नाम मे ॥ १३० ॥
 पितृभ्यां पुत्रहीनाभ्यां पुत्र इत्येव मानिता ।
 अभूवमथ कालेन गनैरुमुक्तगैशवा ॥ १३१ ॥
 ततः प्रादुरभृत्कालो मधुर्वनविभूषणम् ।
 कूलंकपी कृतानङ्गकोलाहलकुतूहलः ॥ १३२ ॥
 उद्भिन्नस्तवकोदारस्तनीनामुज्ज्वलश्रियाम् ।
 लतानामासललितः प्रथमार्त्तवविभ्रमः ॥ १३३ ॥
 अकारि नूनमानङ्गमध्यापयितुमागमम् ।
 झङ्कारलघना भृङ्गैरौकारध्वनिरुच्चकैः ॥ १३४ ॥
 मनोभवमहाराजमणिकाहलधूर्वहः ।
 पञ्चमः परपुष्टाना कञ्चकारणकामुकम् ? ॥ १३५ ॥
 अविकुर्वद्वनङ्गेन वस्तुनासीन्महीतले ।
 दधुर्येन दिने तत्र तरवोऽपि गुणान्तरम् ॥ १३६ ॥
 सपल्लवैः सप्रसवैः सामोदैः सालिकोकिलैः ।
 सहकारैः कृतानङ्गसहकारैर्विभूविरे ॥ १३७ ॥
 क्वचिन्मुखरकोकिलं क्वचनपाद्यदिन्दिरम् ।
 क्वचित्सुरभिमारुतं क्वचनपुष्पितानोकहम् ॥ १३८ ॥

चपुर्महान्नुतमिदं वयो मदनवर्द्धनम् ।

किं वा कारणमेतस्यास्तपश्चरणसादृशे ॥ ११३ ॥

अनुरूपमदृष्ट्वैकमथवा वरमात्मनः

तपश्चरति तं लब्धुं शङ्के चन्दार्द्धयोगवशात् ॥ ११४ ॥

विचिन्त्यैवं विधिवलं निन्दन्नेव नृपात्मजः ।

गीतान्ते किमपि प्रष्टुकामः क्षणमुपाविशत् ॥ ११५ ॥

ततः सा नियमान्ते तं स्निह्यन्ती स्निग्धया दृशा ।

स्वागतादिवचःपूर्वमनयन्निजमाश्रमम् ॥ ११६ ॥

तत्र सा फलमूलाद्यैस्तस्यातिथ्यं यथाविधि ।

कृत्वा तेन कृतानुज्ञा तच्छेषं समभुङ्क्त च ॥ ११७ ॥

कुतोऽसि क्व नु गन्तामि कुत्रन्योऽसि च कोऽसि च ? ।

वद भद्रेति पृच्छन्त्यै सर्वं तस्यै ततोऽब्रवीत् ॥ ११८ ॥

श्रुत्वा शुभनिधेरस्य कुलं नाम च वैभवम् ।

दृष्ट्वा रूपं च शीलं च दधौ मनसि विस्मयम् ॥ ११९ ॥

ततो निगदितात्मीयवृत्तान्तो नृपनन्दनः ।

तस्याः पप्रच्छ बालायाः तपश्चरणकारणम् ॥ १२० ॥

सा तेन पृष्टा वज्रेण ताडितेवाश्रुलोचना ।

दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य दधौ कामपि दुर्दशाम् ॥ १२१ ॥

किं मया कृतमित्यन्तःखिन्नेनाभ्वासितामुना ।

वक्तुमारभतात्मीयं वृत्तमाजन्मसम्भवम् ॥ १२२ ॥

भद्र ? पापीयसी साहं वक्ष्ये किंवात्र मङ्गलम् ।

तथापि तव वाञ्छा चेत्कां दोषः शृणु कथ्यते ॥ १२३ ॥

अस्ति राजा चित्रगुप्तो मित्रभूतो विडोऽजयः

राजा गन्धर्वलोकस्य सर्वस्यापि धुरन्धरः ॥ १२४ ॥

चक्रे चैत्ररथं नाम नन्दनादपि नन्दनम् ।

कैलासमेखलायां यः कपयागममद्भुतम् ॥ १२५ ॥

तेनान्तरादि कृत्वा तेनान्तराभिधं पुनम् ।
 तेनो यत्पै न्द्राविन्द्रः स्वयं न्यर्गमित्रापरम् ॥ १२६ ॥
 तद्वा द्वियस्पतेः नग्नपुमान्तरान्यं महासरः ।
 धितेने तन्मन्त्रिन्द्रि येनान्द्रोदमिदं सरः ॥ १२७ ॥
 नय तं रति नयाता भ्राता भ्राजिष्णुविक्रमः ।
 यौवराज्याधिपत्यस्थो जायते ज्ञातिरंशजः ॥ १२८ ॥
 नय तं मय गौराति चन्द्रपादसमुद्भवा ।
 दभूव मर्षिा मान्या शर्चाव जनयज्वनः ॥ १२९ ॥
 नन्यारमभवं कन्या गौर्यामर्यमतेजसः ।
 माता श्वेतवर्णेन महाश्वेतेति नाम मे ॥ १३० ॥
 पितृभ्यां पुत्रहीनाभ्यां पुत्र इत्येव मानिता ।
 अभवमथ कालेन जनैरग्नमुक्तशेखरा ॥ १३१ ॥
 नतः प्रादुग्भृङ्कालो मधुर्वनविभूषणम् ।
 कृत्वा कपी कृतानङ्गकोलाहलकुतूहलः ॥ १३२ ॥
 उद्भिन्नस्तवकोदागस्तनीनामुज्ज्वलश्रियाम् ।
 लतानामागल्लितः प्रथमार्त्तवविभ्रमः ॥ १३३ ॥
 अकारि नूतमानङ्गमध्यापयितुमागमम् ।
 झङ्कारलक्षणा भृङ्गैरौकारध्वनिरुच्चकैः ॥ १३४ ॥
 मनोभवमहागजमणिकाहलधूर्वहः ।
 पञ्चमः परपुष्टानां कञ्चकारणकार्मुकम् ? ॥ १३५ ॥
 अविकुर्वदनङ्गेन वस्तुनासीन्मर्द्दातले ।
 द्रुपयेन दिने तत्र तरवोऽपि गुणान्तरम् ॥ १३६ ॥
 मपट्टवैः सप्रसवैः सामोदैः सालिकोकिलैः ।
 सहकारैः कृतानङ्गसहकारैर्वभूविरे ॥ १३७ ॥
 क्वचिन्मुखरकोकिलं क्वचनमाद्यदिन्दिरम् ।
 क्वचित्पुष्पभिमारुतं क्वचनपुष्पितानोकहम् ॥ १३८ ॥

अनोहरमितस्ततो विहरमाणरागित्रजम् ।

चनं तदिदमन्वहं मदयति स्म यूनां मनः ॥ १३९ ॥

इतिश्रीमण्डनकादम्बरीदर्पणे प्रथमः परिच्छेदः
समये तत्र संवृद्धसकलोद्यानसम्पदि ।

सह मात्रा सरः स्नातुमच्छोदमिदमागमम् ॥ १ ॥

मातर्यत्राम्भसि स्नान्त्यां माधवारम्भमण्डितम् ।

व्यचरं वीक्षमाणाहं वनमेतन्मनोहरम् ॥ २ ॥

अथाघ्राय नवं कश्चिदामोदमनिलाहृतम् ।

ततः शतपदीमात्रं समगच्छं तदुत्सुका ॥ ३ ॥

सञ्चरन्त्या मया तत्र पञ्चेपुर्वि मूर्तिमान् ।

अलक्षि कश्चिदाश्चर्यविग्रहो मुनिनन्दनः ॥ ४ ॥

सख्युः सवयसो हस्तं समालम्ब्य सविभ्रमम् ।

चर्त्तमानो मधुरिव माधवेन वनान्तरे ॥ ५ ॥

वीतकामोचितेनैव वेगेण व्रतशालिना ।

कूलंकपभुजोन्मेषं कुर्वाणः कुसुमायुधम् ॥ ६ ॥

मुनिवेषधरो मूर्त्या विलाम इव विग्रही ।

अनुनिष्ठन्निवानङ्गव्रह्मचर्यान्मकं व्रतम् ॥ ७ ॥

व्याकुर्वन्निव वेगेण व्रतिना रूपदाग्निना ।

अदृष्टपूर्वमद्वैतमर्थयोः काममाक्षयोः ॥ ८ ॥

मदनम्येव मदनां विभ्रमम्येव विभ्रमः ।

मौन्दर्यम्येव मौन्दर्य यावनम्येव यावनम् ॥ ९ ॥

कयापि मौग्भाकृष्टकाननान्तरभृङ्गया ।

कान्तया वनमङ्गया कान्तिनाञ्जमभूषणः ॥ १० ॥

नतस्तदाश्रयमाशायाः कौतुकान्मुनिनन्दनम् ।

एष प्राप्ताश्रयानाञ्जुमानमे मङ्गलधनः ॥ ११ ॥

स च चान्द्राग्नि कलां दृष्ट्वा दिव्याय मां पुरा ।

विलुक्तानिजमयादौ वभूवन्धिरिवाकुलः ॥ १२ ॥
 न त्वयाप नन्यनिर्मुक्तगनावत्संमोहिनः नरैः ।
 नमयतागतदानज्ञः समं लक्ष्मीचकार नो ॥ १३ ॥
 अन्योऽन्यमोहनान्त्राभ्यामावाभ्यामावयोर्मनः ।
 नानसा मोहयामास संन्यक्तस्त्रायुधः स्मरः ॥ १४ ॥
 नतोऽभ्येत्य तौ नत्वा तन्मित्रमिदमब्रुवम् ।
 क एष कस्य ननयः कस्येयं कलिकेति च ? ॥ १५ ॥
 स चाह श्रूयतां बाले ! यदि शुश्रूषसे स्फुटम् ।
 श्रीमान्मुनिः पेतकेतुः श्रूयते स्वर्धिभूषणम् ॥ १६ ॥
 तमभ्रसरसि स्नानं दृष्ट्वा तत्राञ्जयर्त्तिनी ।
 असूत श्रीरुमं पुत्रं तत्सौन्दर्योदितस्मरा ॥ १७ ॥
 पुण्डरीकाभिधः तोऽयं पुण्डरीके यतोऽभवत् ।
 कपिञ्जलोऽस्य कौमारादारभ्य सुहृदस्म्यहम् ॥ १८ ॥
 इदानीमिन्द्रमदनादेष नन्तुमुपागतः ।
 कैलासमौलिकलितकल्याणायतनं महः ॥ १९ ॥
 दृष्ट्वैनं दिविपत्पूज्यं देवी नन्दनदेवता ।
 कर्णे कल्पद्रुकलिकामकरोदस्य सादरम् ॥ २० ॥
 तरिमन्त्रेण वदन्येव मणितं स युवाऽब्रवीत् ।
 यदि कौतुकमेतस्यां तव दास्यामि शृणताम् ॥ २१ ॥
 इत्युत्त्वा स्वयमभ्येत्य स्वकर्णात्स्वेदशालिना ।
 निद्रां निजहस्तेन मम श्रवणि मञ्जरीम् ॥ २२ ॥
 न विवेद तदा पाणिन्युतां स्फटिकमालिकाम् ।
 अनयं हारपदवीमहमादाय ता द्रुतम् ॥ २३ ॥
 तावत्समेत्य सहसा मातुर्माया चेटिका ।
 स्नाता देवी त्वमायाहि स्नानार्थं भर्तृदारिके ! ॥ २४ ॥
 इत्यारुण्य वचस्तस्या मातुर्वशविलीनया ।

मया गन्तुमुपक्रान्तं तत्र संस्थाप्य मानसम् ॥ २५ ॥

मनसा शून्यमिव च वर्त्तमानं पदे पदे ।

ततस्तं कुपितः प्राह कामलोलं कपिञ्जलः ॥ २६ ॥

क्व विरक्तिः क्व विषयः क्व समाधिः क्व लोकता ।

क्व प्रबोधः क्व वा मोहः क्व तपः क्व नु वा रतिः? ॥ २७ ॥

किमेवं क्षणमात्रेण जायसे विषयैर्जितः ।

त्वमप्येवं यदि सखे ! किं तपोभिः किमागमैः ? ॥ २८ ॥

कथं करतलभ्रष्टां कण्ठे च कलितां त्वया ।

अक्षमालामजानानो वर्त्तसे स्मरमोहितः ॥ २९ ॥

इति श्रुत्वा विलक्षो मा मन्वाथा मैवमाः सखे ! ।

अथवा नैव सोढाऽहमक्षमालाहरामिमाम् ॥ ३० ॥

इति कुप्यन्निव प्राह स च मां तरले ! त्वया ।

अदृष्ट्वा नैव गन्तव्यं ममाक्षलतिकामिमाम् ॥ ३१ ॥

निशम्य तन्नितृत्याह चक्षुर्निक्षिप्य तन्मुखे ।

समुत्कृप्याक्षमालेति हारमेव ममार्पयम् ॥ ३२ ॥

स च मन्मुखविन्यस्तनिजनेत्राश्चलो युवा ।

मम मुक्तावलीमेव मेने स्वापक्षमालिकाम् ॥ ३३ ॥

हागक्षलतयोरार्सात् पङ्क्तिर्यथावयाः ।

तस्मिन्नवसरे जाता तथैव मनसोरपि ॥ ३४ ॥

ततोऽहं सवित्रं प्राप्य मातुः स्नान्त्वा सरोवरे ।

तेन चोत्तिष्ठित्वैव तया मदनमभ्यगाम् ॥ ३५ ॥

सर्वाः सर्वा बहिष्कृत्य तत्र तल्लेकसाक्षिणी ।

अनङ्गदुर्विलासानामभव पात्रमादिमम् ॥ ३६ ॥

मुषितेव प्रमुतेव मृच्छितेव मृतेव च ।

अवाच्यामचिकित्स्या च तादृशीमगमं दशाम् ॥ ३७ ॥

ततस्तगलिकां दृष्ट्वा सर्वां तत्र विलम्बिताम् ।

नन्तरे स रमां ममं विलिङ्ग्यायां त्रितीर्णज्ञान ॥ ३८ ॥
 तारापदेजतां मम दरहर ! निक्षिप्य वागुरां कण्ठे ।
 अयि सुमुखि ! मन्मथःस्वयमपहर्तुं प्राणारणमुद्युक्ते ॥ ३९ ॥
 इति गन्धर्विमामायां पठन्त्या मे पदे पदे ।
 मनो बभूव मत्ता नोकेन चुलुकीकृतम् ॥ ४० ॥
 क्षणं, तल्पे क्षणं संधे क्षणमुद्यानवीथिषु ।
 न ने कामाग्रमानायाः बभूव क्वापि विश्रमः ॥ ४१ ॥
 न तारो न तुषारागु न मृणालं न चन्दनम् ।
 बभूवुर्विगतार्त्तायाः सन्तापगमनानि मे ॥ ४२ ॥
 चिन्तातृलिकया चित्तफलकान्तर्विलिख्य तम् ।
 अनेक्षमाणा व्यनयगतःशेषं तमातुरा ॥ ४३ ॥
 ततस्तरलिकामाद्यं तत्र मित्रं कपिञ्जलः ।
 समेत्य सदनद्वारि वसतीति ममावचीन ॥ ४४ ॥
 समादृतो मया तावत्समानान्करुण्डया मिथः ।
 सख्युः प्राग्भूताख्यातुं सर्वपृष्टः स चेष्टितम् ॥ ४५ ॥
 न्वयि यान्त्यां तदा तत्र चरन्तं तमितगततः ।
 दृष्ट्वाहं प्रणयान्कोपं दर्शयन्निद्रमब्रुवम् ॥ ४६ ॥
 न्वमेवं यत्रहं नात्र स्थास्यामीनि तवान्तिके ।
 निवृत्य कुत्राप्यगमं भावं तस्य पराक्षितुम् ॥ ४७ ॥
 मय्यप्यन्तर्हिते दूरं मदनालसमानसः ।
 स कामी सत्वरं प्रापत्पद्वीं त्वल्पगिकृताम् ॥ ४८ ॥
 ततः क्षणवियोगार्त्तस्तग्याहं पुनरागतः ।
 तत्रादृष्ट्वा सवयसमभूवमतिविदलः ॥ ४९ ॥
 ममन्तादपि चान्विष्य सरस्तीरलतागृहे ।
 निपीदन्तं विपीदन्तं तं क्वापि समवैक्षिषि ॥ ५० ॥
 विमुक्तमिन्द्रियग्रामैः विनाकृतमिवासुभिः ।

भूताविष्टमिव भ्रान्तचेतनं विवशाकृतिम् ॥ ५१ ॥

प्राबोधयममुं भूयो वचनैः सनिदर्शनैः ।

स चानुलुब्धितानङ्गशासनः प्राह सस्मितम् ॥ ५२ ॥

साफल्यमुपदेशानां तस्मिन्यस्य वशे मनः ।

मनो मम परार्थीनं मन्मथाकुलितात्मनः ॥ ५३ ॥

यदीह स्मिन्निति भवान्येन केनापि वर्त्मना ।

सखे ! यथाहं जीवामि तथा प्रयततामिति ॥ ५४ ॥

इति श्रुत्वा कमेष्ट्यामि का चिकित्साऽस्य का गतिः ।

इति संचिन्तयन्नासं कर्तव्ये कातरश्चिरम् ॥ ५५ ॥

अयन्त उतिहामेषु विग्रेहे याः प्रतिक्रियाः ।

ताः सर्वाभ्यापशान्त्यर्थं तस्याकार्षं समाहितः ॥ ५६ ॥

मृदुर्लृप्तिविहिताः शय्याः पश्चिर्नीगर्भपट्टवैः ।

मृणालवलयश्चैव विनेने वपुर्गवृत्तम् ॥ ५७ ॥

सोऽभ्यर्चयामि हि च सान्द्रश्चन्दनपट्टवैः ।

आरिःस्वदममुं यादवमर्वाजयमनुक्षणम् ॥ ५८ ॥

पाणिबन्धनं निर्दिष्टं परीक्षितम्पट्टवैः ।

तत्र सविध्यं कर्तुं चर्चयन् सकलं वपुः ॥ ५९ ॥

तेनैव शान्तापहर्षणमपि नाभ्यन्तमातुरम् ।

तत्रैवैव श्रुत्वा यत्तर्जनीनि त्वामुपागमम् ॥ ६० ॥

प्रार्थानि, चर्चयन्प्रायगश्चरिः स तु वर्तते ।

इतः परं सान्द्रं प्रपार्थामिदं कर्तव्यम् ॥ ६१ ॥

इत्युक्त्वा पृथगपि यथा पार्थिवाचरभुवणे ।

निवृत्त्य सन्त्यर्पयन्तः सान्द्रतः सः परम्विभम् ॥ ६२ ॥

तत्रैवैव श्रुत्वा यत्तर्जनीनि त्वामुपागमम् ॥ ६३ ॥

इतः परं सान्द्रं प्रपार्थामिदं कर्तव्यम् ॥ ६४ ॥

अवाप शनैरुत्तरमग्नजेवारुणाकृतिः ॥ ६४ ॥

समान्तरमितेनेन रागपूरेण पुरितम् ।

सायं नन्ध्याट्टं ज्योम सकलं समलक्ष्यत ॥ ६५ ॥

अनुक्षणं मां मुगन्तीमयेभितुमिवाधमाः ।

पश्चिन्यः परमैक्ष्यन्त मौल्यद्वजविलोचनाः ॥ ६६ ॥

महता मोहजालेन मर्द्यामिव मानसम् ।

तमन्ताञ्जनि सान्द्रेण नयं कञ्चुकिनं जगत् ॥ ६७ ॥

मम मत्प्रेव विफलं साहेन्द्री दिङ् मनोग्धम् ।

संजटाम समालक्ष्यचन्द्रयिभ्योदयच्छलान् ॥ ६८ ॥

नयत्र तमसां ज्युहं संहृन्नपि चन्द्रमाः ।

ममोत्पादयति न्मान्तर्महन्मोहमयं तमः ॥ ६९ ॥

सन्तप्यमाना शशिनो मयूगैर्वाडवोपमैः ।

दुरन्तया दुर्दशया गृहीता समचिन्तयम् ॥ ७० ॥

चन्द्रमास्तापयेदेष कालकूटनिभैः करैः ।

मामिवाद्य मयिन्यस्तजीवितं जीवितेश्वरम् ॥ ७१ ॥

मन्मथो वपुषा तस्य विजितो वद्धमन्मथः ।

सहायं चन्द्रमासाद्य शङ्के तं प्रहरिष्यति ॥ ७२ ॥

स च न्यादियता कान्तः कालेन कलुषो मयि ।

विभेति न च पित्रोर्मै महती विगृह्यथा (?) ॥ ७३ ॥

सञ्चिन्त्यैवं तरलिकाद्वितीया केनचिन्पथा ।

चद्धाभिसारिकायेषा निरगच्छं निकेतनान् ॥ ७४ ॥

अभूदभिसरन्त्या मे कर्णान्ताकृष्टकार्मुकः ।

प्रदर्शयन्पुरो मार्गं पञ्चेषुः पट्वीसम्बः ॥ ७५ ॥

तदा मे सविधं भर्तुः प्रयान्त्या अपि सादरम् ।

पदे पदे परमभूद्वैमनस्यमकारणम् ॥ ७६ ॥

अपि मर्याणि शकुनान्यशंसन्नशुभोदयम् ।

दधौ स्पन्दं पतदिव दक्षिणं मुहुरीक्षणम् ॥ ७७ ॥
 विशङ्कमाना बहुशः स्थित्वा स्थित्वा पदे पदे ।
 जातभीतिरभूवं च जनदर्शनशङ्कया ॥ ७८ ॥
 ततः प्रयान्ती शनैर्मूकमञ्जरिमेखलम् ।
 कपिञ्जलस्यागृणवं क्रन्दितं कर्णदारुणम् ॥ ७९ ॥
 हा हन्त ! हा गुणनिधे ! हा सखे ! हा सखिप्रिय ! ।
 वयस्यं मामनापृच्छय क्व यासि कुपितोऽसि विम् ? ॥ ८० ॥
 पूर्णकामोऽसि पुष्पेपो ! कृतार्थोऽसि क्षपाकर !
 विधे ! त्वं भव विश्रान्तो वः प्रियं किमतः परम् ॥ ८१ ॥
 धिक् पापे ? त्वा मदाभवेन ! अपर्यय सहस्रधा ।
 त्वदुपेक्षणतां येन कुलमुन्मलितं गुणेः ॥ ८२ ॥
 प्रलापमधकण्यव प्राणैर्मुक्तैव सन्वग्म् ।
 तल्लतामदनद्राग प्राग् प्रम्वलितः पदेः ॥ ८३ ॥
 तत्रान्तर तमद्राग प्रिय प्राग् समुज्जितम् ।
 शयानमद् मुहुरः स्वपन्तमिव मृच्छया ॥ ८४ ॥
 निर्जायिर्नापतिमिव निर्घाडितमुधारसम् ।
 भस्मशेषमिराद्भाग शिषच्छन्नमिवारुणम् ॥ ८५ ॥
 त दृष्ट्वा प्राणमत्यक्तं तत्र पवनादृता ।
 निपत्य मृचि निःसत्ता व्यत्यय शोकविद्वला ॥ ८६ ॥
 ततः प्रवृत्तं य मृचिगन्मन्यक्तपार्श्वेतिताम् ।
 मन्त्राप्रवाच मनदा प्रियानुगमन प्रति ॥ ८७ ॥
 किं गदनेन किं शार्ङ्गः किं प्रत्यर्पितं मे ? ।
 त्वं त्वं त्वानि दयायाणि म्याम्नुयाम्यादितः परम् ? ॥ ८८ ॥
 मयैव प्रार्थितं मा य इदमा मन्दभाग्यया ।
 तदेव त्वदुपेक्षणं मयि ! ममृदता निता ॥ ८९ ॥
 मम प्रार्थितं मयि त्वदुपेक्षणं कविद्वजः ।

मनाःस्वमगानत्र वयस्यमरणादपि ॥ ९० ॥
 तस्मिन्मरमे चन्द्रशिखात्काश्चिद्विनिर्गतः ।
 दिव्यागतिः पुमान्दोभ्यां पुण्डरीकमुदाक्षिपन् ॥ ९१ ॥
 तमादाय पुनर्गन्तुं नृदिवं दत्तपथः सुरैः ।
 कृतस्मितो मामगच्छन्किमेतदिति विस्मिताम् ॥ ९२ ॥
 वन्द्ये ! माताः जुचं भूयां भविताज्जेन सङ्गमः ।
 ननु न गुह्यं तावत्वं तपश्च समाहिता ॥ ९३ ॥
 इन्धमाश्रय्य मामिन्दुमण्डलं स पुनर्ययौ ।
 नमाक्षिप्य हृदं दोभ्यां दधन्निष्यापिटीधृतिः ॥ ९४ ॥
 ममादाय वयस्यं वयं यार्ग्यमिति क्रुधान्वितः ।
 तं दिव्यमन्त्रगाढज्जद्वयलङ्कः सपिञ्जलः ॥ ९५ ॥
 इत्यमुक्त्या गते तस्मिन् दिव्ये पुंनि दृढव्रता ।
 विभ्रम्य तस्य वचनं विधृतविधिमपृष्टा ॥ ९६ ॥
 तपश्चरन्ती वत्तञ्च पित्रोः प्रेमानपेक्षिणी ।
 सर्वद्वितीया तस्यैव पत्न्युरुज्जीवनोत्सुका ॥ ९७ ॥
 इतः पूर्वमिदं वृत्तमितः क्रिया भवेदिति ।
 विधियेति स एवं यो विलोभ्य विदधाति माम् ॥ ९८ ॥
 इन्धमुक्त्या पुनश्चापि रुदन्तीं राजनन्दनः ।
 नेत्रे विमृज्य निःसीमवाप्ते नामिदमब्रवीत् ॥ ९९ ॥
 भद्रे ! त्वं मा कृथाः शोकं मरुता न मृषा गिरः ।
 हरदग्धोऽपि मदनां लेभे रत्या किं न पुरा ? ॥ १०० ॥
 दिव्येन केनचिद्देहो दयितस्य हतो यतः ।
 ततस्ते भविता सत्यं पुनरुज्जीविनः पतिः ॥ १०१ ॥
 तामित्याश्वारय तत्रैव विधिं सान्ध्यं विश्राय च ।
 अपृच्छतां पुनः शय्यामधिष्ठाय शिलामयीम् ॥ १०२ ॥
 सा ते तरलिका क्वाच्य मग्नी दुःखैरुत्साक्षिणी ।

इति पृष्टा समाचष्ट सा स्मितमुखाम्बुजा ॥ १०३ ॥
 पूर्वमावेदितो ह्येष राजा चित्ररथो मया ।
 तस्य कादम्बरीत्यस्ति नाम्ना कन्या मम स्वसा ॥ १०४ ॥
 कान्तिश्चेत्कमला यस्याः कायायमवलम्बताम् ।
 कलत्रमपि कामस्य दृश्येत दिनदीपिका (?) ॥ १०५ ॥
 सा सद्गुणानामवधिः सौन्दर्योदधिचन्द्रिका ।
 स्वसापि स्वामिकन्यापि ममार्साद्वत्सला सखी ॥ १०६ ॥
 सा मे तपस्ययां ग्विन्ना संविदं व्यतनीदिमाम् ।
 सर्वाणामपि सर्वासां पुरः पित्रोग्मनिधौ ॥ १०७ ॥
 मद्राश्वेता यदा तस्मै करं दास्यति कामिने ।
 करं दास्यामि कस्मैचिदहं तस्मादनन्तरम् ॥ १०८ ॥
 इति प्रतिज्ञा श्रुत्याभ्याः ता निवर्तयितुं मया ।
 प्रेषयामामतुः कश्चिन्पितरौ वेत्तिष्ठं मम ॥ १०९ ॥
 तेन आगदनाम्ना सा तदर्थं प्रेषिता मया ।
 श्वःप्रातरेष्यति च मे तत्सन्देशं निवेदितुम् ॥ ११० ॥
 श्रुत्येति वचनं तस्यास्तदागभ्यां दिनस्पृहः ।
 कादम्बर्यां कथां च तां निशामन्यवाहयत् ॥ १११ ॥
 ततस्तर्गायिका प्रातस्तस्याः सन्देशं गार्गिणी ।
 केयुरकेन श्रुत्येन कादम्बर्यां मद्रायया ॥ ११२ ॥
 चन्द्रार्शदं त्पाल्यास्य सा दगादेव कन्यया ।
 पृथग्यमेव मद्रं पुत्रं गार्गिणीं ददायिष्यम् ॥ ११३ ॥
 तमे नन्वा मद्राश्वेता तावतां च गगमतुः ।
 कादम्बर्यां निर्दिष्टं सविदां जनिद्वन्द्वम् ॥ ११४ ॥
 संचिन्त्य तस्याः सा चान्तःसारिदःप्रतिपादयत् ।
 मद्रं कर्त्तव्येति स्मिन् तं तं जनिद्वन्द्वम् ॥ ११५ ॥
 तदा विनाशाय मद्रं मद्रं मद्रं मद्रम् ।

नल्लया संविदो बालां विनिवर्त्तयिताम्भ्यत्म् ॥ ११६ ॥
 विमल्यन्यन्महाभाग ! क्रियतां भवतापि च ।
 यदि ते मयि बाल्यत्वं इतः कार्यजतिर्न चेत् ॥ ११७ ॥
 दृष्ट्वा काःशरी त्वं च दृष्ट्वापत्यमानुति ।
 किञ्चित्पार्श्वानाम्वा च कृतार्थयतु लोचने ॥ ११८ ॥
 सा कान्तिर्शाल्यौजन्यसौन्दर्यप्रमुखैः गुणैः ।
 भवाद्दृशां भवत्येव प्रेक्षणीयेषु वस्तुषु ॥ ११९ ॥
 इति श्रुत्वा प्रतिश्रुत्य ता व्रजन्तीं स कौतुकी ।
 अन्वगारुष्य तुरगं हेमकृत्पुत्रं ययौ ॥ १२० ॥
 पुत्रं तदखिलोद्गारं पुग्न्दरपुत्रोपमम् ।
 चित्रं चैत्रग्रं दृष्ट्वा प्रहृष्टः प्राप विस्मयम् ॥ १२१ ॥
 मन्ध्यायमानमभितः सान्द्रैर्मणिमरीचिभिः ।
 मध्ये तत्र महोदयं महामेरुमिवापरम् ॥ १२२ ॥
 मंचरत्तारकावृन्दसौधमण्डलवेदिकम् ।
 गेहं गन्धर्वराजस्य जगाहे जातविस्मयः ॥ १२३ ॥
 तत्र चित्राः समुल्लङ्घ्य सप्तरुक्षाम्तया समम् ।
 ददर्श दक्षिणराजमन्दिरस्य महाद्भुतम् ॥ १२४ ॥
 नवरत्नमयं सर्वनयनानन्दवर्द्धनम् ।
 कन्यकागृहमैन्द्रेण धन्यनेव विनिर्मितम् ॥ १२५ ॥ युग्मम् ॥
 तत्र मुक्तामये कापि मध्ये महति मण्डपे ।
 शरदम्बुदगर्भस्थं समाजमिव विद्युताम् ॥ १२६ ॥
 स यन्ततः पल्लवितं सान्द्रैराभरणांशुभिः ।
 वीरधामिव विद्योति कुलं कुसुमपल्लवैः ॥ १२७ ॥
 तन्वपास्तसुरस्त्रैणमन्ववायमिव श्रियः ।
 मन्यमानमनङ्गेन कन्यकावृन्दमैक्षत ॥ १२८ ॥
 अथ नरपतिनन्दनस्तदानीमभिनवयौवनरूपभूषणानाम् ।

इति पृष्टा समाचष्ट सा स्मितमुखाम्बुजा ॥ १०३ ॥
 पूर्वमावेदितो ह्येष राजा चित्ररथो मया ।
 तस्य कादम्बरीत्यस्ति नाम्ना कन्या मम स्वसा ॥ १०४ ॥
 कान्तिश्चेत्कमला यस्याः कायायमवलम्बताम् ।
 कलत्रमपि कामस्य दृश्येत दिनदीपिका (?) ॥ १०५ ॥
 सा सद्गुणानामवधिः सौन्दर्योदधिचन्द्रिका ।
 स्वसापि स्वामिकन्यापि ममासीद्वत्सला सखी ॥ १०६ ॥
 सा मे तपस्यया खिन्ना संविदं व्यतनीदिमाम् ।
 सखीनामपि सर्वासां पुरः पित्रोः सन्निधौ ॥ १०७ ॥
 महाश्वेता यदा तस्मै करं दास्यति कामिने ।
 करं दास्यामि कस्मैचिदहं तस्मादनन्तरम् ॥ १०८ ॥
 इति प्रतिज्ञां श्रुत्वास्याः ता निवर्तयितुं मया ।
 प्रेषयामासतुः कश्चित्पितरौ वेत्तिणं मम ॥ १०९ ॥
 तेन क्षीरोदनाम्ना सा तदर्थं प्रेषिता मया ।
 श्वः प्रातरेष्यति च मे तन्मन्देश निवेदितुम् ॥ ११० ॥
 श्रुत्वेति वचनं तस्यास्तदारभ्योदितस्पृहः ।
 कादम्बर्यां कथंचिच्च ता निशामन्यवाहयत् ॥ १११ ॥
 ततस्तरलिका प्रातस्तम्याः मन्देशभारिणी ।
 केयूरकेन भृत्येन कादम्बर्या महाययौ ॥ ११२ ॥
 चन्द्रापीडं तमालोक्य सा दगादेव तन्मखी ।
 पुंसासमेव संजज्ञे पुण्डरीकाङ्गहारिणम् ॥ ११३ ॥

नन्वा महाश्वेता तावुभौ च गशंसतुः ।

। निगदित सविदोऽनिलङ्घनम् ॥ ११४ ॥

१. सा चान्तःसविदःप्रतिप्रोचनम् ।

नेति सम्मिन त ततोऽवर्षात् ॥ ११५ ॥

१४ याम्यता मर्त्ता शुचम् ।

(२१)

नदत्त्वा संविदो बालां विनिवर्त्तयितास्महम् ॥ ११६ ॥
 किमप्यन्यन्महाभाग ! क्रियतां भवतापि च ।
 यदि ते मयि वात्सल्यं इतः कार्यक्षतिर्न चेत् ॥ ११७ ॥
 दृष्ट्वा कादम्बरीं त्वं च दृष्टिसाफल्यमाप्नुहि ।
 किञ्चित्त्वद्दर्शनान्सा च कृतार्थियतु लोचने ॥ ११८ ॥
 सा कान्तिर्गालसौजन्यसौन्दर्यप्रमुखः गुणः ।
 भवादृशां भवत्येव प्रेक्षणीयेषु वस्तुषु ॥ ११९ ॥
 इति श्रुत्वा प्रतिश्रुत्य तां व्रजन्तीं स कौतुकी ।
 अन्वगात्तु तुरगं हेमकट्पुलं ययौ ॥ १२० ॥
 पुरं तदखिलोदारं पुरन्दरपुरोपमम् ।
 चित्रं चैत्रग्रथं दृष्ट्वा प्रहृष्टः प्राप विस्मयम् ॥ १२१ ॥
 सन्ध्यायमानमभितः सान्द्रैर्मणिमयीचिभिः ।
 मध्ये तत्र महोदयायं महामेरुमिवापरम् ॥ १२२ ॥
 मंचरत्तारकावृन्दसौधमण्डलवेदिकम् ।
 गेहं गन्धर्वराजस्य जगाहे जातविस्मयः ॥ १२३ ॥
 तत्र चित्राः समुल्लङ्घ्य सप्तकक्षागतया समम् ।
 ददर्श दक्षिणराजमन्दिरस्य महाद्भुतम् ॥ १२४ ॥
 नवरत्नमयं सर्वनयनानन्दवर्द्धनम् ।
 कन्यकागृहमन्त्रेण धन्वनेन विनिर्मितम् ॥ १२५ ॥ युग्मम्
 तत्र मुक्तामये कापि मध्ये महति मण्डपे ।
 शरदम्बुदगर्भग्रथं समाजमिव विद्युनाम् ॥ १२६ ॥
 सगन्ततः पल्लवितं सान्द्रैर्गभरणांशुभिः ।
 वीरुधामिव विद्योति कुलं कुसुमपल्लवैः ॥ १२७ ॥
 नन्वपास्तसुरस्त्रेणमन्ववायमिव श्रियः ।
 मन्यमानमनङ्गेन कन्यकावृन्दमक्षत ॥ १२८ ॥
 अथ नरपतिनन्दनस्तदानीमिति नयति नयः

मन्दो मरुन्नतः पौष्पं सर्गेऽस्याःसाधनानि किम् ॥ २५ ॥

कचिन्नभः कचिच्चन्द्रः कचिदब्जं कचित्सरः ।

अस्याःसर्गविधौ नूनप्रपङ्गःस्यात्सरोजभूः ॥ २६ ॥

संमोहनी मन्मथस्य शक्तिः किंवा शरीरिणी ।

इन्द्रियाकर्षणे पुंसामियं किमधिदेवता ॥ २७ ॥

इति संचिन्तयन्नेना वीक्षमाणः स विस्मयी ।

निमेषवत्तामसकृन्निनिन्द निजनेत्रयोः ॥ २८ ॥

सा चाप्रतिमरूपं न दृष्ट्वा पुंमृष्टिभूषणम् ।

वभूव विस्मयवती विवशा च मनोभुवा ॥ २९ ॥

चमत्कुर्वाणयोगैवमितरेतर्गमाक्षितैः ।

प्रबुद्ध इव पुष्पेषुः प्रहृष्यन्तुदभूतयोः ॥ ३० ॥

नतः सन्ध्वग्मुत्थाय महाश्वेता प्रणम्य सा ।

परिष्वज्य च पर्यङ्कमभ्यारोपयदान्मनः ॥ ३१ ॥

कृतानिधयः कृती मांजपि तन्मग्न्या मदलेखया ।

तस्यै स्नेहाञ्जलि चक्रे सा च नुन्नाम्य तेजसा ॥ ३२ ॥

नत्पर्यङ्कशिरोभागे स्थापितं रत्नविष्टरं ।

निर्दिशन्ती नृपमुतं महाश्वेता जगाद ताम् ॥ ३३ ॥

अयि भद्रे ! कुमारेऽयमवन्तीभर्तुर्गन्मजः ।

चन्द्रार्पीडः स्वयं नाम्ना सग्लश्चन्द्रमा इव ॥ ३४ ॥

विवशे इतितामत्र विचरन्मृगया वने ।

पुण्यैः पराकृतैः प्रापन्मम पूर्वेषुगश्रमम् ॥ २५ ॥

नव मन्दर्शनायाद्य पार्थितः प्रणयान्मया ।

समानुजाय वचनं तवाल्ङ्कुन्ते सभाम् ॥ ३६ ॥

आगच्छनीयो तस्माकमग्निलेख्यं गुणैः ।

अजन्ति भवनं दिष्टया पुरुषाः पुनर्गदयः ॥ ३७ ॥

इयं वदन्यां सा तस्यामेकान्ताभ्युदितमृदा ।

तस्मिन्विन्यस्तचितैव चक्रे स्नानादिकाः क्रियाः ॥५१॥
 सायं भुक्तवते तस्मै सा ततो मदलेखया ।
 हारं कमपि नीहारगौराकाग्मदापयत् ॥ ५२ ॥
 कादम्बर्यास्ततः कान्तिगुणगौरवचिन्तया ।
 अन्यतन्त्रात्मनस्तावदहःशेषः समत्यगात् ॥ ५३ ॥
 तयोः सन्तद्धपश्चेपुव्यथयोर्वद्धरागयोः ।
 कथं कथंचित्सा रात्रिः कालरात्रिर्ग्विगमत् ॥ ५४ ॥
 ततः प्रातः स्वशिविरं कृच्छ्रादनुमतस्तया ।
 केयूरकमुखैः कैश्चिद्गन्धर्वैर्गन्धितो ययौ ॥ ५५ ॥
 ददर्शाच्छोदतीरस्थं स गच्छन्मन्यमान्मनः ।
 आगतं निजमध्वानमवेत्याश्वखुगाङ्कितम् ॥ ५६ ॥
 सर्वैः प्रत्युद्गतस्तत्र सर्वैर्गम्पायनादिभिः ।
 विनिवर्त्य च गन्धर्वान्निवेश पटमण्डपम् ॥ ५७ ॥
 स पत्रलेखया पृष्टः सायं सवयमः पुरः ।
 आगम्य किन्नरद्वन्द्वमग्विलं वृत्तमब्रवीत् ॥ ५८ ॥
 महाश्वेतामयं नावन्मनो पागार्द्रितं वह्न ।
 स वैगम्पायनमन्मय सखाज्जः समतायत ॥ ५९ ॥
 अथापरंशुगगत्य विभु केयूरकोज्ज्वीत ।
 दिदृक्षते पुनर्देव ! भवन्तं भर्तृदायिका ॥ ६० ॥
 सर्वथा तत्र भवना सा परिगक्रियता मथली ।
 इत्याहतां ययो मांथ्य तुर्गाः पत्रलेखया ॥ ६१ ॥
 तत्र कन्यागृहं प्राप्य नामनङ्गज्वगतुगम् ।
 गयानां पुष्पगयने ददर्श हिमरेष्मनि ॥ ६२ ॥
 विधायमानवदृथा सर्वाभिम्नापशान्तये ।
 अपि शीतोपकूर्णरभिप्रदस्मरज्वगम् ॥ ६३ ॥
 कल्पितोचितमन्कारमन्त्यादुन्धितया तथा ।

प्रादर्शयत्पत्रलेखां वदमन्यत सा च ताम् ॥ ६८ ॥
 ततः स्वविषयं तस्या जिज्ञासुर्मदनज्वरम् ।
 स स्मितोदरमधुरं साकृतं समभाषत ॥ ६९ ॥
 काऽयं ज्वरः कुरङ्गाक्षि ! मदनामोदमावहन् ।
 पुष्पेषुपातितमहो ! वपुस्ताम्यति तावकम् ॥ ७० ॥
 इमां वक्रोक्तिमेतस्य श्रुत्वा सा च शुचिस्मिता ।
 वदनं मदलेखायाः सख्या साकृतमैक्षत ॥ ७१ ॥
 सा तयोर्विदिताहृतव्यापाराथ विचक्षणा ।
 उवाच मधुरोदारमुचितं तावदुत्तरम् ॥ ७२ ॥
 कुमार ! विषमो यस्याः कोप्यदृष्टपुराज्वरः ।
 मन्ये चित्तभुवः क्षोभार्त्तिकं न जायेत केवलम् ? ॥ ७३ ॥
 कलये गात्रमेतस्याः कुसुमादपि कोमलम् ।
 तस्याधुना कथं शंस कुसुमेषुसहिष्णुता ॥ ७४ ॥
 भवानेव हि जानाति भैषज्यं तदितः परम् ।
 भवतः स्पर्शमात्रेण स्वरमस्याः सुखं भवेत् ॥ ७५ ॥
 इत्याकर्ण्य विदग्धोक्तिमेतस्याः स्मिताननः ।
 मदनाग्निं पुरस्कृत्य तामुपायंस्त चेतसा ॥ ७६ ॥
 तत्रैवं मधुरालापैः कृत्वा क्षणमवस्थितिम् ।
 कृच्छ्रात्तया कृतानुज्ञः कृती स्वं शिविरं ययौ ॥ ७७ ॥
 इयं प्रातरितो यायादित्येवं याचितस्तया ।
 तथेति पत्रलेखां तां चक्रे तत्सविधस्थिताम् ॥ ७८ ॥
 स प्राप्तशिविरस्तावत्सन्देहं पितुरागतम् ।
 ददर्श दृष्टमात्रेण तूर्णमागम्यतामिति ॥ ७९ ॥
 ततश्चोरितचित्तोऽपि स चित्ररथकन्यया ।
 पितुर्दत्तमजानानः प्रास्थित प्रेमदुःखित ॥ ८० ॥
 मिथः प्राह स निर्गच्छन्मेघनादं चमूपतिम् ।

तस्मिन्विन्यस्तचितैव चक्रे स्नानादिकाः क्रियाः ॥५१॥
 सायं भुक्तवते तस्मै सा ततो मदलेखया ।
 हारं कमपि नीहारगौराकाग्मदापयत् ॥ ५२ ॥
 कादम्बर्यास्ततः कान्तिगुणगौरवचिन्तया ।
 अन्यतन्त्रात्मनस्तावदहःशेषः समत्यगात् ॥ ५३ ॥
 तयोः सन्नद्धपञ्चेषुव्यथयोर्वद्धरागयोः ।
 कथं कथंचित्सा रात्रिः कालरात्रिग्विवागमत् ॥ ५४ ॥
 ततः प्रातः स्वशिविरं कृच्छ्रादनुमतस्तया ।
 केयूरकमुखैः कैश्चिद्गन्धर्वैर्गन्वितो ययौ ॥ ५५ ॥
 ददृशाच्छादतीरस्थं स गच्छन्मैन्यमात्मनः ।
 आगतं निजमध्वानमवेत्याश्वगुगडिकतम् ॥ ५६ ॥
 सर्वैः प्रत्युद्गतस्तत्र सर्वशम्पायनादिभिः ।
 विनिवर्त्य च गन्धर्वान्विवेश पटमण्डपम् ॥ ५७ ॥
 स पत्रलेखया पृष्टः सायं सवयसः पुरः ।
 आगम्य किन्नरद्वन्द्वमग्निलं वृत्तमब्रवीत् ॥ ५८ ॥
 महाश्वेतामयं तावन्मनो मारार्दितं बह्वन ।
 स वैशम्पायनस्तस्य सखाज्जन्तः समतायन ॥ ५९ ॥
 अथापरंशुगान्त्य विभुं केयूरकोज्ज्वीन ।
 दिदृक्षते पुनर्देव ! भवन्नं भर्तृदायिका ॥ ६० ॥
 सर्वथा तत्र भवता मा परिगक्रियतां स्थली ।
 इत्याहतां ययौ सांध्यं तुर्गा पत्रलेखया ॥ ६१ ॥
 तत्र कन्यागृहं प्राप्य तामनङ्गज्वगानुगम ।
 शयानां पुष्पशयने ददृश ह्रिपवंश्यानि ॥ ६२ ॥
 विधीयमानं ब्रह्मया मर्त्याभिस्तापशान्तये ।
 अयि शान्तोपकर्णगभिर्दृष्टमगज्वगम् ॥ ६३ ॥
 कल्पितोचितमन्कागस्तन्पादुन्धितया नया ।

प्रादर्शयत्पत्रलेखां बद्धमन्यत सा च ताम् ॥ ६८ ॥
 ततः स्वविषयं तस्या जिज्ञासुर्मदनज्वरम् ।
 स स्मितोदरमधुरं साकृतं समभाषत ॥ ६९ ॥
 काऽयं ज्वरः कुङ्गाक्षि ! मदनामोदमावहन् ।
 पुष्पेषुपातितमहो ! वपुस्ताम्यति तावकम् ॥ ७० ॥
 इमां वक्रोक्तिमेतस्य श्रुत्वा सा च शुचिस्मिता ।
 वदनं मदलेखायाः सग्न्या साकृतमक्षत ॥ ७१ ॥
 सा तयोर्विदिताहृतव्यापाराथ विचक्षणा ।
 उवाच मधुरोदरमुचितं तावदुत्तरम् ॥ ७२ ॥
 कुमार ! विषमो ह्यस्याः कोप्यदृष्टपुराज्वरः ।
 मन्ये चित्तभुवः क्षोभार्त्तिकं न जायेत केवलम् ? ॥ ७३ ॥
 कलये गात्रमेतस्याः कुसुमादपि कोमलम् ।
 तस्याधुना कथं शंस कुसुमेषुसहिष्णुता ॥ ७४ ॥
 भवानेव हि जानाति भेषज्यं तदितः परम् ।
 भवतः स्पर्शमात्रेण स्वरमस्याः सुखं भवेत् ॥ ७५ ॥
 इत्याकर्ण्य विदग्धोक्तिमेतस्याः स्मिताननः ।
 मदनाग्निं पुरस्कृत्य तामुपायंस्त चेत्तसा ॥ ७६ ॥
 तत्रैवं मधुरालापः कृत्वा क्षणमवस्थितिम् ।
 कृच्छ्रात्तया कृतानुन्नः कृता स्वं शिविरं ययौ ॥ ७७ ॥
 इयं प्रातरितो यायादित्येवं याचितस्तया ।
 तथेति पत्रलेखां तां चक्रे तत्सविधस्थिताम् ॥ ७८ ॥
 स प्राप्तशिविरस्तावत्सन्देशं पितुरागतम् ।
 ददर्श दृष्टमात्रेण तूर्णमागम्यतामिति ॥ ७९ ॥
 ततश्चोरितचिन्तोऽपि स चित्ररथकन्यया ।
 पितुर्वृत्तमजानानः प्राम्थित प्रेमदुःखितः ॥ ८० ॥
 स्थिः प्राह स निर्गच्छन्मेघनाटं चमूपतिम् ।

अयि ! कैयृगकः प्रातरागच्छेत्पत्रलेखया ॥ ८१ ॥
 ततो यात्राप्रणामादि देव्यै मम निवेदय ।
 त्वं च कैश्चिद्दिनैरेहि पुरो मां पत्रलेखया ॥ ८२ ॥
 इत्थमादिभ्य पार्श्वस्थं वैशम्पायनमाह च ।
 अद्य गच्छाम्यहं तातपादालोकनकौतुकी ॥ ८३ ॥
 प्रस्थाप्य मेघनादेन पत्रलेखां पुरः पुरीम् ।
 विश्रामयन्पथि बलं शनैरेहि पुरीमिति ॥ ८४ ॥
 तथैवारुह्य तुर्गं निवृत्य निखिलान्नृपान ।
 परिमेयपरीवारः प्राप कैश्चिद्दिनैः पुरीम् ॥ ८५ ॥
 तारार्पाडः समाकर्ण्य प्राप्तं प्रमदवान्सुतम् ।
 प्रत्युद्ययौ पुरस्कृत्य शुकनासं स्वबन्धुभिः ॥ ८६ ॥
 चिराध्वन्यतया श्रान्तां पश्चाद्विश्राम्य बाहिनीम् ।
 वैशम्पायनमायान्तं तति तृभ्यां न्यवेदयत् ॥ ८७ ॥
 ततः सुचिग्मन्दर्पैर्वन्धुभिर्विबुद्धानितः ।
 कादम्बर्याः स्मग्नेव तस्थौ तत्र स्मरातुरः ॥ ८८ ॥
 ततः सा मेघनादेन पत्रलेखा पुरस्कृता ।
 कुमारविग्रहभामा द्विस्रैः कैश्चिदाययौ ॥ ८९ ॥
 साथ कादम्बरिं तस्मै शशंस दृढसंज्वराम् ।
 अनुक्षणमनङ्गेन प्रापितप्राणदुर्दशाम् ॥ ९० ॥
 सन्दिष्टं च तया तस्याः स निगम्य समाकुलः ।
 महर्तामगमच्चिन्ता षट्पदेनाप्यनुद्यतः (?) ॥ ९१ ॥
 कथञ्चिन्नीतद्विषमः स पित्रोरुपलालनैः ।
 कल्पवल्कलयामास तल्पसाक्षिव्यथो निशाम् ॥ ९२ ॥
 स चित्रग्रथकन्यायाः सन्देशं चरितानि च ।
 नवं नवमित्राप्रार्क्षीन्पत्रलेखां पदे पदे ॥ ९३ ॥
 न स्नानं नोज्ज्वलं वासो नालुलेपो न भूषणम् ।

(२९)

न निद्रा चाभवन्नस्य स्वप्नेऽपि मुग्धहेतवः ॥ ९४ ॥
 न नृत्ये नैव गीतेषु न वीणायां न घण्टेषु ।
 सक्तः स केवलं तत्र वन्दीव विदधे स्थितिम् ॥ ९५ ॥
 स कदाचित्ततः शिप्रासैकतोषान्यभूमिषु ।
 विनेष्यन्विरहश्रान्तिं व्यचग्न्यत्रलेखया ॥ ९६ ॥
 तत्र द्वित्रैरनुगतं तुरङ्गस्त्वग्निक्रमैः ।
 स केयूरकमायान्तं दृढशार्धकृशाकृतिम् ॥ ९७ ॥
 स तेन कृतमन्यारः सदनाद्यानवर्तिना ।
 पृष्टः कण्ठमाचष्ट कादम्बर्या चैष्टितम् ॥ ९८ ॥
 देवारुण्य दत्तवनां मेघनादकरं मया ।
 निवृत्तेनात्र भवतो वृत्तं देव्यै निवेदितम् ॥ ९९ ॥
 महाभेता तदारुण्य महादुःखमुपेयुषी ।
 अगाद्धैराग्यतो देवीमनापृच्छय स्वमाश्रमम् ॥ १०० ॥
 देवी धिक्कृष्टमित्येव दयालीदेव कर्त्री ।
 निपत्य भुवि निःसंता निष्प्राणेवाभवाधिगम् ॥ १०१ ॥
 ततः सा किञ्चिदुन्मील्य तालवृन्तानिलादिभिः ।
 मदलेखे ! कुमारेण कृतमन्यः कर्तोति रिम् ॥ १०२ ॥
 इत्युत्तया जानर्षण्या प्रस्थाप्य सकलाः सर्व्याः ।
 कृतायमुष्टना तल्पे तर्पयापनयद्दिनम् ॥ १०३ ॥
 ततः परेशुरागम्य तस्या गार्हपत्योद्वरः ।
 विरोपतः शोषयति मृणालमदलं यष्टुः ॥ १०४ ॥
 न तर्पे न तिमागारे न तल्पे न सर्व्याजने ।
 न वर्षाषु न शोषाने नापगतस्याः प्रधाग्यति ॥ १०५ ॥
 निर्विस्ताविन तद्व्येते पशवस्याः पशोन्त्याः ।
 गन्धर्वैश्च भोगा य तन्त्रं तस्यै कर्तोः ॥ १०६ ॥
 ते वामं मुखं शृङ्गपेक्ष्य ।

मा निशां चक्रवार्काभिः समं नयति सव्यथा ॥१०७॥

चन्द्रालोकादपि विषं चन्द्रनादपि पावकम् ।

बोधादपि पुनर्मूर्च्छा भूयः सा बहु मन्यते ॥ १०८ ॥

कोलाहलैः कोकिलानां दत्तकर्णज्वरादिव ।

उद्वेग भृशमुद्यानविहारेषु विभर्ति सा ॥ १०९ ॥

विवर्णविकलस्रस्तविवशखिन्नविग्रहा ।

मुग्धा स्पर्शभुजङ्गन मुहूर्तप्रेतं मुञ्चति ॥ ११० ॥

चलन्ति स्थानतो गन्तुं प्राणास्तस्याः प्रतिक्षणम् ।

तान्तिरुद्धं पुनः स्पर्शं नास्त्वदर्शनस्य सा ॥ १११ ॥

त्वदायनापग्रहणस्य दर्शणानां च शर्पणैः ।

त्यन्तमवनिर्गमिताय सा न न न तान्तिम् ॥ ११२ ॥

स्थमना यदा गतप्राणा प्रमथमायकः ।

मन्तापर्यातिं च स्पर्शातिनां यद्वयमस्य ॥ ११३ ॥

शान्तं नमुन्यते च यः सत्यं सादृश्यमाकृत्याम् ।

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ ११४ ॥

पुनरेव स्थितेन पुनरनस्यां यथावति ।

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ ११५ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ ११६ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ ११७ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ ११८ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ ११९ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ १२० ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ १२१ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ १२२ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ १२३ ॥

नयत्र नस्यां प्राप्तेन निवन्त्यते इव नयन् ॥ १२४ ॥

अयतिष्ये पुनर्द्रष्टुं प्राणैः कण्ठगतैरपि ॥ १२० ॥
 इत्थमन्योन्यवचनैर्नीता तत्र निशाऽमुना ।
 अश्रावि च बलं प्रातरथो दशपुरागतम् ॥ १२१ ॥
 कृताश्वासः कृती तावत्केयूरकमुवाच तम् ।
 दर्शनं भविता देव्या देवादासन्नमेव मे ॥ १२२ ॥
 सपत्रलेखस्त्वं गत्वा देवीमाश्वासय द्रुतम् ।
 इत्यादिश्याध्वसाहाय्यं मेघनादं व्यधात्तयोः ॥ १२३ ॥
 प्रस्थाप्य तान्प्रतिययौ प्रन्यूषे सैन्यपात्पनः ।
 तत्र केनापि न ज्ञानःसुहृदंद्रष्टुमुत्सुकः ॥ १२४ ॥
 स वैशम्पायनगृहं पृच्छन्प्रतिपदं जनान् ।
 क्व वैशम्पायनात्रेति केनाप्याक्षिप्तवागभूत् ॥ १२५ ॥
 हा क्व यात प्राप्तशोको जज्ञे (स) स्वसैनिकैः ।
 वैशम्पायनवृत्तान्तं विचित्रं वक्तुमक्षमैः ॥ १२६ ॥
 नत्वा ततो नरेन्द्रं तं पृच्छन्तं सुहृदं प्रियम् ।
 शशंसुरेवं सत्रासं सशोकं च सविस्मयम् ॥ १२७ ॥
 देव ! देवान्न ते सगव्युर्न किञ्चित्कुशलेतरम् ।
 मा कृथा मनसि क्षोभं वदामस्तस्य चेष्टितम् ॥ १२८ ॥
 स वैशम्पायनस्तत्र भवतो निर्गमात्परम् ।
 सकौतुकं सरस्तीरे बभ्राम विरहार्तवत् ॥ १२९ ॥
 तत्र नष्टमिवान्विष्यन्स्मरन्निव च विस्मृतम् ।
 भ्रान्त्वा मुचिरमध्यास्तं क्वचितीरलतागृहम् ॥ १३० ॥
 स्थितं विराय तत्रैवतत्र ब्रम सविस्मयाः ।
 इतो गन्तव्यमुत्तिष्ठ सगव्युराज्ञां विधत्स्वते ॥ १३१ ॥
 इत्थमुक्तो जगादास्मान्यूयमर्घ्यं गच्छत ।
 चलितुं नैव शयनोमि पदं चास्मात्प्रदेशतः ॥ १३२ ॥
 नो हेतुरिति नो जाने सगव्यैव शतथा शपे ।

इतो यदा चलिष्यामि तदा मे प्राणसंशयः ॥ १३३ ॥

कस्य दुष्कर्मणः पाकात्कम्य वाथ विधेर्वलात् ।

सुहृदालोकसौख्यस्य दूरेऽस्मि धृतदुर्दशम् ॥ १३४ ॥

तद्वत्त्वा तातपादेभ्यः सुहृदे च सुजन्मने ।

निवेदयत निर्हेतुमीदृशी मम दुर्दशाम् ॥ १३५ ॥

इत्युक्ता वयमेतेन विधिना विद्वलाशयाः ।

सान्त्वनैस्तर्जनैश्चापि शतधा बोधयाम तम् ॥ १३६ ॥

तत्सर्वमभवत्तस्मिन् भस्मन्येव परं हृतम् ।

कृताहारश्च तत्रामीन्फलाद्यैः प्रार्थितश्चिरम् ॥ १३७ ॥

ततस्त्रिदिवसादूर्ध्वं तं दृष्ट्वा तादृशस्थितिम् ।

संस्थाप्य तस्य रक्षार्थं तन्मन्यं वयमागताः ॥ १३८ ॥

इत्याकर्ण्य सुहृदवृत्तमसंभाव्यं कथाम्बपि ।

विभ्रुवभ्रुव प्रथम पात्र प्रेमशोकयोः ॥ १३९ ॥

सुहृदः शोकजनकमपि वृत्तान्तमद्भुतम् ।

मेने कादम्बरीप्राप्तिकारणं पुनरागमनः ॥ १४० ॥

ततो निवृत्त्य स ययो गुरुनामस्य मन्दिरम् ।

समाश्रामयता गता पत्न्या चापि परिहृतम् ॥ १४१ ॥

हा वत्स ! हन्त ! केयमस्मात्केन वनवामिता ।

पितरो तो परिगृह्यन्ते किं तपोभिः कृतैः कलम् ? ॥ १४२ ॥

इत्याक्रान्दितमाकर्ण्य तन्पातुः शोकविद्वलः ।

ददृशे सचिवं तत्र वर्त्तमानं महीभुजा ॥ १४३ ॥

नन्यत्वं प्रयत्नं दृष्ट्वा तनूजे धर्मशीलनिः ।

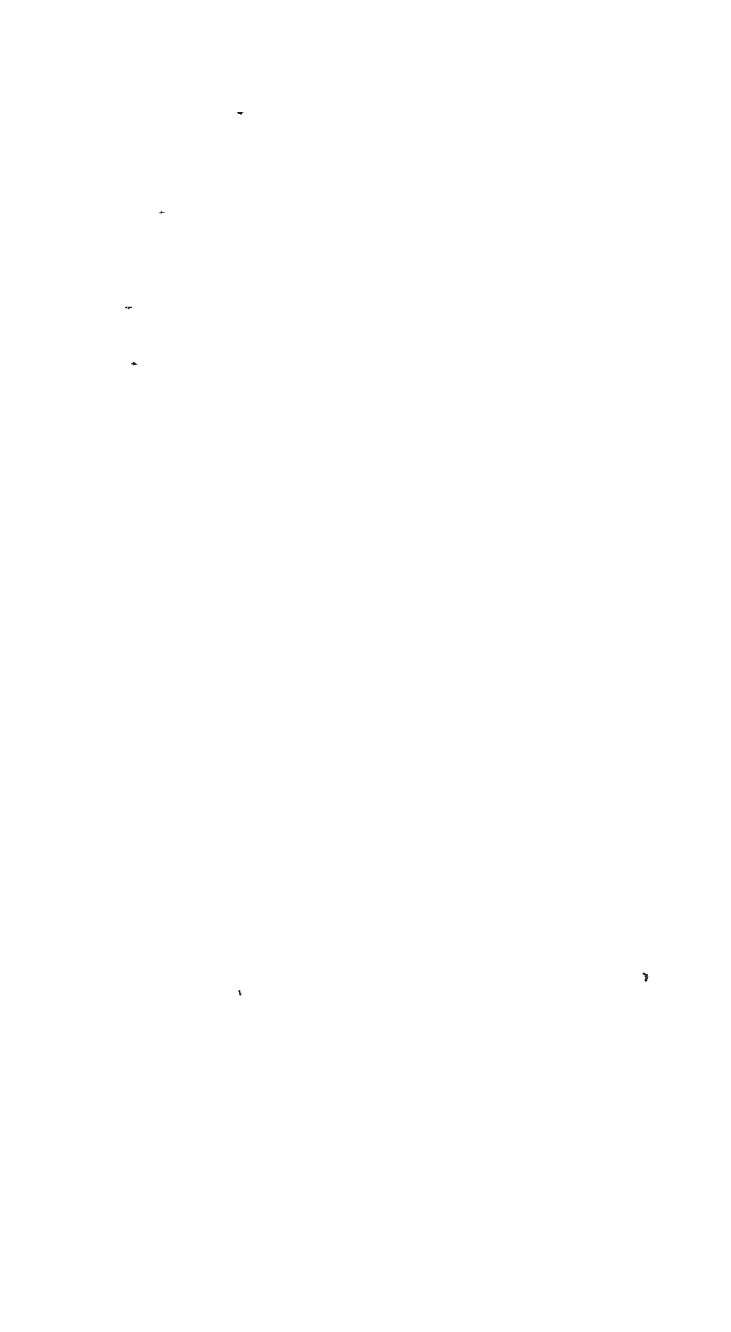
जल्पन्नुर्जगद्वैर शोकवैगममादृतः ॥ १४४ ॥

कस्य ! वार्यो वन प्राप्नो वनस्थापन एव यत्र ।

तत्रैव शोकमन्यन्त्ये सख्यतां तत्र कारणम् ॥ १४५ ॥

इति तां वाचसाहित्यं गुरुनामस्यमग्ररीन् ।

कुमारोपरि कौलीनमारोपितममर्षयत् ॥ १४६ ॥
 देव ! त्वत्तोऽपि दयया कुमारो ऋतिरिच्यते ।
 तस्मिन्या प्रीतिरेतस्य सा न देव्यां न च त्वयि ॥ १४७ ॥
 सर्वानवद्यचारित्रः कृती कृतयुगोचितः ।
 मैवं वान्योऽत्र भवता दोषस्तस्यैव दुर्मतेः ॥ १४८ ॥
 पुंसः पुराकृतैः पापकर्मभिः कामचारिणः ।
 शत्रवः पुत्रतामेत्य दुःखयन्ति दुर्गहिताः ॥ १४९ ॥
 चन्द्रार्पीडं समाक्षिप्य स्तनं प्रस्नुतमात्मनः ।
 अपाययत देवीयं अमुना तच्च विस्मृतम् ॥ १५० ॥
 किं कृतो हीनकक्षायां कुमारादपि च त्वया ।
 किं नार्चयन्ति भूपालाः कृतप्रणतयो भुवि ? ॥ १५१ ॥
 किं नैश्वर्यं किं न राज्यं किमूनं त्वत्प्रसादतः ।
 मन्दभाग्यो वने वासं सर्व संत्यज्य वाञ्छति ॥ १५२ ॥
 किमन्यत्केलिसुहृदं स्वामिं च सुखावहम् ।
 स चन्द्रार्पीडमुन्मुन्य हृतः किं न जायते ? ॥ १५३ ॥
 य ईदृशगुणः पापः पित्रोः शोकानलेन्धनम् ।
 शुकवत्पाठितः सांख्यं शुकजातो पतिष्यति ॥ १५४ ॥
 इति शोकाकुलस्यास्य वाचं श्रुत्वा महीपतिः ।
 तमाह शापो न शिशोः कार्यः कोपेऽपि च त्वया ॥ १५५ ॥
 सर्वथाऽत्र तमानीय तस्य विज्ञाय निश्चयम् ।
 अनुरूपं विधास्यामो मनः शोकाय मा कृथाः ॥ १५६ ॥
 तस्मिन्मैवं वदत्येव कुमारो रचिताञ्जलिः ।
 असहिष्णुरमुं ग्राह दोष विन्यस्तमात्मानि ॥ १५७ ॥
 आनेप्याम्यहमेवैनमनुज्ञा तात ! दीयताम् ।
 न चैन्नराः परिष्यन्ति मय्येवापयशो महत् ॥ १५८ ॥
 इति प्रवाणं नृपतिरेतदानयनोन्मुक्तः ।

महाचेतामुखादेनं श्रोतुं प्राप तदाश्रमम् ॥ ३ ॥
 तत्रापश्यत्तरलिकाश्रग्नितां दुःखवारिधौ ।
 मज्जन्तीं तां महाभेतां प्रपच्छ च पराकुलः ॥ ४ ॥
 सा समाश्वसिता तेन पृष्टा च प्रेमशालिना ।
 रुदती विरसं प्राह वाप्पगर्भितया गिरा ॥ ५ ॥
 कथं वा श्रावयिष्यामि कल्याणप्रकृतेस्तव ।
 कृतं मया कितवया कुमार ! कुशलेतरम् ॥ ६ ॥
 पुण्डरीकेन यत्पूर्वं महाभाग ! ममाभवत् ।
 तत्तादृशमिदं चान्यदकस्मादागतं मम ॥ ७ ॥
 श्रुत्वा केयूरकमुखाच्चां पितुः प्राप्तमन्तिकम् ।
 कादम्बर्यपतद्भूमौ मुमुर्च्छुर्ग्वि मूर्च्छिता ॥ ८ ॥
 ततस्तव प्रयाणेन तस्यास्तापनव्याकुला ।
 तामनापृच्छय वैराग्यादहमाश्रममागमम् ॥ ९ ॥
 अथालक्षि मया कश्चिदेकाकी ब्राह्मणो युवा ।
 आयुष्मन्सदृशाकारो भूताविष्ट इव भ्रमन् ॥ १० ॥
 स ज्ञातपूर्वं इव मां समुपेत्य शनैर्युवा ।
 कुर्वन्कूलंकपं प्रेम कामी मामिदमब्रवीत् ॥ ११ ॥
 क्व तपः कटिनं बाले ! क्व वा ते कोमला तनुः ।
 क्व वा ग्रीष्मातपो घोरः क्व वा चान्द्री कला नवा ? ॥ १२ ॥
 तपसा तापयसि चेन्मृणालमृदुलं वपुः ।
 देयं निवापसलिलं देवायापि मनोभुवे ॥ १३ ॥
 अथवा मोहनैरस्त्रैरवधुर्यक्षवं धनुः ।
 तपोवने तवैवास्तां बल्कली मकरध्वजः ॥ १४ ॥
 ततोऽनुरूपं रमणमङ्गीकृत्य त्वमञ्जसा ।
 सफलीकुरु तारुण्यं भूरिलावण्यभूषणम् ॥ १५ ॥
 चदन्तमेवं तरुणं मदनार्त्तमहं रुपा ।

वृद्धवत्ता पुण्डरीके रुरं गन्त्या न्यसाम्यम् ॥ १८ ॥
 नमिषन्नेन दिने गतादृष्टिने गजनीकरे ।
 स्मरन्त्याः पुण्डरीकस्य निद्राभ्रन्नेतरोर्ने मे ॥ १७ ॥
 नानन्य तरुणो गाढ तापितथिनजन्मना ।
 समेत्य सविने तस्यावभव हृदि मे भयम् ॥ १६ ॥
 कम्पनं हिमत्र ते कार्यमिति वृष्टं भिया प्रया ।
 जानकस्यो जगदीशं कामार्तिः कलितानुलिः ॥ १५ ॥
 त्वचिन्कामः त्वचिन्सामः त्वचिन्मन्दानिलस्य माम् ।
 तापयति चक्रोगक्षि ' रक्ष मा शरणागतम् ॥ १४ ॥
 इन्द्रद्विजितपर्याशमृक्तिं तस्यावकर्ष्य ताम् ।
 आन्मानमपि नाजान ज्वलन्तीव रुपा अणम् ॥ १३ ॥
 तत इन्द्रोर्गभिमुखा पुण्डरीकं विभाव्य तम् ।
 आचम्य जलमादाय कामण्डलकमत्रवम् ॥ १२ ॥
 यद्यह न प्रमाद्यामि पुण्डरीकमनुव्रता ।
 भवेत्तारापते ! सत्या भगवन्मम भार्गवी ॥ ११ ॥
 शुकस्येव श्रुतं यस्य कामाचाराय कल्पते ।
 सोऽयं शुभेतराचारः शुक एव भवेदिति ॥ १० ॥
 ततः स मद्विरा किंवा स्वदुष्कर्मफलेन वा ।
 पपात पादयोर्वज्रघातेनेव पराहतः ॥ ९ ॥
 मृतस्तदैव विधिना विभाते विरहार्त्तया ।
 आयुष्मन्मित्रमाख्याहि शोचन्त्या तस्य सेनया ॥ ८ ॥
 इत्थमायुष्मतो मित्रवियोगप्रतिपादिनी ।
 तदा प्रभृति शोकाब्धौ तरामि हितजीविता ॥ ७ ॥
 श्रुत्वेति वृत सुहृदः स्वभावविरसं शुचा ।
 यफाल हृदयं तस्य पद्मकोशमिवौषसा ॥ ६ ॥
 त्तावत्पतन्तमालिङ्ग्य धारयन्ती तमाकुला ।

रा कष्टमिति हंसस्य पर्यदाद्विदत्तमजा ॥ २९ ॥

रक्षता तस्य दशां कष्टां सर्वे नदनुयायिनः ।

चमन्नुदार्णं शोकान्पुत्रा इव पितुः क्षये ॥ ३० ॥

रा एताः स्मो वयं सर्वे ता विपे । किं कृतं त्वया ? ।

अनन्तरन्तर्वायमाः पापे दृष्टनापमि ! ॥ ३१ ॥

रा नाथ ! किमिदं वृद्धो विद्याय पितराविमो ।

अनाथानपि नः न त्वमधुना यव नु गच्छसि ॥ ३२ ॥

यव ते प्रसन्नमुख्यता यव ते मधुरभाषिता ।

यव नीतिः यव नु पाण्डित्यं यव प्रतापः यव वा यशः ॥ ३३ ॥

क्षितिरेषा भगवता किं नु वैधव्यभाजनम् ।

यव वा गतिर्मालक्ष्म्याः कमालम्बेत भागती ॥ ३४ ॥

इत्थं विलप्य वदुधा तत्र सर्वे चमूचराः ।

स्वैः स्वरैवायुर्भरासन्वयं सह मुमूर्षवः ॥ ३५ ॥

तस्मिन्नवसरे तत्र देवी चित्ररथान्मजा ।

पत्रलेखामुखान्कृत्वा पन्थुरागमनं ध्रुवम् ॥ ३६ ॥

ता पत्रलेखामालम्ब्य सरख्या च मदलेखया ।

समागमन्महाश्वेनासंदर्शनकृतच्छला ॥ ३७ ॥

तदवस्थं तमालोक्य तत्र सा पतिता भुवि ।

मूर्च्छामये मुहुर्ध्वान्ते समज्ज मनसोज्झिता ॥ ३८ ॥

ततः कादम्बरी वीतमोहा स्मेरमुखाम्बुजा ।

अनुयानपरा तस्थावनुन्मुक्ताश्रुलोचना ॥ ३९ ॥

दृष्ट्वा मनोरथपतिं देवान् मासदुर्दशम् ।

द्रवत्स्वेदमुधाद्रेण परं पस्पर्श पाणिना ॥ ४० ॥

तत्करामृतसम्पर्कसञ्जातपुलकाद्भुरात् ।

नस्याङ्गात्सदसा ज्योतिरुदभून्महदुज्ज्वलम् ॥ ४१ ॥

दिशि तददृशे देहिविकीर्णस्मितचन्द्रिकम् ।

कादम्बरीरजःप्रि जगं न नश्यताम् ॥ ४२ ॥
 नन्ने ! किं नु गतांते ! भवती मेऽप्यं जन्म ।
 पूर्वाभागायं वां यः पौर्णर्षाकं हृन्नुपुः ॥ ४३ ॥
 यमाक्षपविनाजीतं तद्दिगान्ता विधीयताम् ।
 कादम्बरीरजःप्रजान्तापमस्मिन्दवशनम् ॥ ४४ ॥
 कादम्बरी यमाप्रन्युज्जीवं नन्प्रतियाल्यताम् ।
 भविता पुण्डरीकेण नरायणगमश्चिगत ॥ ४५ ॥
 उत्पुतवान्नाग्निं नस्मिन्मये विम्पयिनोऽभवत् ।
 मेने कादम्बरी विन्ने प्रियानुगमनं प्रति ॥ ४६ ॥
 ततः सा पत्रलेखा नु किमितः परमावयोः ।
 उनीन्द्रायुधमाकृत्य यपातान्छोदयामि ॥ ४७ ॥
 सरसस्तावदुदभून्मल्लिहजटाधरः ।
 वल्कली मधुरस्मेरवदनः स रुपिञ्जलः ॥ ४८ ॥
 तमालोक्य महाश्वेता सहर्षं जानविष्मया ।
 कपिञ्जलोऽयमुदकान्कथमागतवानहो ! ॥ ४९ ॥
 इति सत्वरमुत्थाय प्रत्युद्गम्य प्रणम्य ताम् ।
 कादम्बरीः पुरः प्राह कपिञ्जलमुदञ्जलिः ॥ ५० ॥
 महाभाग ! वदाशेषमधुना ज्ञायते मया ।
 वष नाथः पुण्डरीको मे को वा दिव्याकृतिः पुमान् ? ॥ ५१ ॥
 तमनुद्रुत्य यातेन किमकारि त्वया ततः ।
 इति पृष्टस्तया सर्वप्राचष्ट स्पष्टमादितः ॥ ५२ ॥
 शृणु भद्रे ! ननु तदा सख्युर्गात्रापहारिणम् ।
 तमनुद्रुत्य पुरुषं दिव्यं दिवमुपागमम् ॥ ५३ ॥
 स पुनस्तारकाचक्रं समतिक्रम्य सत्वरम् ।
 चान्द्रं लोकमगात्सान्द्रसुधासुरभिदिङ्मुखम् ॥ ५४ ॥
 महोदयायां सदसि तत्रात्यद्भुतसम्पदि ।

कादम्बरीदत्तदृष्टि शशंस च तदग्रजाम् ॥ ४२ ॥
 वत्से ! किं नु महाश्वेते ! भवती वेत्स्यमुं जनम् ।
 पूर्वमाश्वासयंस्त्वां यः पौण्डरीकं हरन्वपुः ॥ ४३ ॥
 ममाङ्गमविनाशीदं वद्विसान्मा विधीयताम् ।

कादम्बरीकरस्पर्शात्काममस्त्विदमक्षतम् ॥ ४४ ॥
 कादम्बर्या ममाप्रत्युज्जीवं तत्प्रतिपाल्यताम् ।

भविता पुण्डरीकेण तवाप्युपगमश्चिरात् ॥ ४५ ॥
 इत्युक्त्वाऽन्तरिते तस्मिन्सर्वे विस्मयिनोऽभवन् ।

मेने कादम्बरी विघ्नं प्रियानुगमनं प्रति ॥ ४६ ॥
 ततः सा पत्रलेखा तु किमितः परमावयोः ।

इतीन्द्रायुधमाकृष्य पपाताच्छोदपाथसि ॥ ४७ ॥
 सरसस्तावदुदभूत्सलिलार्द्रजटाधरः ।

वल्कली मधुरस्मेरवदनः स कपिञ्जलः ॥ ४८ ॥
 तमालोक्य महाश्वेता सहर्षं जातविस्मया ।

कपिञ्जलोऽयमुदकात्कथमागतवानहो ! ॥ ४९ ॥
 इति सत्वरमुत्थाय प्रत्युद्गम्य प्रणम्य ताम् ।

कादम्बर्याः पुरः प्राह कपिञ्जलमुदञ्जलिः ॥ ५० ॥
 महाभाग ! वदशेषमधुना ज्ञायते मया ।

वध नाथः पुण्डरीको मे को वा दिव्याकृतिः पुमान् ? ॥ ५१ ॥
 तमनुद्रुत्य यातेन किमकारि त्वया ततः ।

इति पृष्टस्तया सर्वप्राचष्ट स्पष्टमाद्रितः ॥ ५२ ॥
 शृणु भद्र ! ननु तदा मन्व्युर्गात्रापहाग्निम ।

तमनुद्रुत्य पुरुषं दिव्यं दिवमुपागमम् ॥ ५३ ॥
 स पुनस्तास्काचक्रं समतिक्रम्य सन्वग्म् ।

चान्द्रं लोकमगान्मान्द्रमुधामुरभिदिदमुखम् ॥ ५४ ॥
 महोदयायां मदसि तत्रान्यद्भुतसम्पदि ।

तं निक्षिप्य मुधागर्भे पर्यङ्कं मामभाषत ॥ ५५ ॥
 गृणु भद्राधुना वृत्तं सहदस्ते कपिञ्जलः ।
 अस्य लोकस्य नाथं मामवेहि हरभूषणम् ॥ ५६ ॥
 सुहृत्सौज्यं त्वामन्नमरणो मदनाद्रितः ।
 न्वयि यवापि गते कोपादशपन्मामनागसम् ॥ ५७ ॥
 यदेवं विरहकिन्नं मां मारयसि चन्द्रमः ! ।
 तत्रापि च दशा मेयं भूयाज्जन्मनि जन्मनि ॥ ५८ ॥
 श्रुत्येति सोऽहं कुपितः शापं दत्तमकारणम् ।
 तमेव तस्मै व्यतरं शापं मममद्रायि यः ॥ ५९ ॥
 जन्मनीति द्विरुक्तं यच्छापं तेन प्रयच्छता ।
 तस्मादद्वयोर्यगल्लोके भवितैव द्विरुद्भवः ॥ ६० ॥
 मन्मथुरवभवा गौरी महाभवेता तदात्मजा ।
 तदाश्वास्य मुमृषु तां वपुर्जामातुरानयम् ॥ ६१ ॥
 इतो जन्मद्वयं नान्वा यावदेप्यति तामयम् ।
 अविनाशि भवेदङ्गं तावदस्यामृतद्रवः ॥ ६२ ॥
 तदद्य भारते वीरं नारायीडो धरापतिः ।
 तपस्यति तनूजार्थं तस्य यास्यामि पुत्रताम् ॥ ६३ ॥
 सुहृत्सु शुकनामस्य मुजातयशसो भुवि ।
 तन्मन्त्रिणस्तनूजन्वं प्राप्य मे भविता सखा ॥ ६४ ॥
 त्वमेतत्सुहृदो वृत्तं तन्पित्रे श्वेतकेतवे ।
 विज्ञाप्य विधिवत्तन कर्मायुष्यं च कारय ॥ ६५ ॥
 इत्यादिष्टः शशाङ्केन सुहृद्विरहशून्यधीः ।
 व्रजन्कञ्चित्तपन्यन्तमत्यलङ्घ्यमम्बरे ॥ ६६ ॥
 स रुष्टो मां शशापाथ दुर्विनीतस्तुरङ्गवत् ।
 मामुल्लङ्घितवान्येन ततस्त्वं तुरगो भव ॥ ६७ ॥
 उति श्रुत्वा मयि कृतप्रणतौ प्राह शान्तधीः ।

भनया पर्यचरन्ता च भगुरं स्वयम्भुवम् ॥ ८१ ॥
 चन्द्रापीडायाश्चन्द्रः स पुनः शुद्रकाख्यः ।
 जन्मद्वितीयं जायायां विदधे विदिशपतेः ॥ ८२ ॥
 चन्द्रापीटस्य या विद्या यद्रूपं वै च ते गुणाः ।
 तथैव तस्मिन्नभवन्शुद्रकेऽपि शुभावताः ॥ ८३ ॥
 पितुरन्त शनैः प्राप्ताराज्योऽयं प्रौढ्याचनः ।
 सत्सु सत्सुपि दारेषु विमुखो विपद्योन्वभूत् ॥ ८४ ॥
 स विश्वविजयी सर्वनरेन्द्रार्चितपादरुः ।
 आसेतोरा च कैलासादशोषामशिषद्भुवम् ॥ ८५ ॥
 जापेन हंपदुहितुः ततो विन्ध्यवनान्तरं ।
 शुक्रनाससुतः प्राप शुक्रतां शाल्मलिद्रुमे ॥ ८६ ॥
 जननी जातमात्रेऽस्य विधिनाऽप्य परामुताम् ।
 पिता स्वपत्ने निक्षिप्य मातेवावर्द्धयच्च तम् ॥ ८७ ॥
 ततो मृगयुरारुण तं कश्चिन्शाल्मलिद्रुमम् ।
 अपातयद्धस्तस्मादखिलान्शुक्रपोतवान् ॥ ८८ ॥
 पक्षगर्भात्पितुरथः पतितोऽयं शुक्रार्भकः ।
 अभूदगोचरस्तस्य गुप्तः पत्रान्तरे क्वचिन् ॥ ८९ ॥
 गते तस्मिन्गृहीत्वाथ शुक्रानन्यान्वगोचरान् ।
 निर्गत्य विलुण्ठना स तृपितो दीर्घिरासुतः (?) ॥ ९० ॥
 आतपार्त्तिमयेक्ष्यैनमजातगरुदञ्चलम् ।
 जहार जातकारुण्यो हारातः स्नातुमागनः ॥ ९१ ॥
 जावाल्लिर्जनकस्तस्य तेन नीतं दयानुना ।
 शुक्रार्भकममुं दृष्ट्वा हसन्किञ्चिदवाचन ॥ ९२ ॥
 शुक्र एष स्वयं शुक्ते स्वस्य दुष्कर्मणः फलम् ।
 चिवैकहीनो विपदां परं पात्रं भदैदिति ॥ ९३ ॥
 नतः स पृष्ठो मुनिभिस्तं पुरस्कृत्य विस्मिनैः ।

शशंस सकलं वृत्तं चन्द्रापीडस्य चात्मनः ॥ १०७ ॥
 जगाद जन्मान्तरजवृत्तश्रवणविस्मितम् ।
 किञ्चित्कृतस्मिता साध चण्डालतनया नृपम् ॥ १०८ ॥
 चन्द्रापीडाभिधानो यश्चन्द्रः कादम्बरीसखः ।
 अवगच्छ तमात्मानमधुना शूद्रकाढ्यम् ॥ १०९ ॥
 शापान्तसमयः सोऽयं तवास्य च समागतः ।
 जानीहि जननीमस्य महीवल्लभ ! मां श्रियम् ॥ ११० ॥
 जातिस्मरत्वं जाचालेरविनीतोऽयमागतः ।
 पुनर्द्रष्टुं महाभेतां प्रस्थितः प्रणयातुरः ॥ १११ ॥
 आगताऽहममुं रोद्धुमादिष्टा श्वेतकेतुना ।
 न चेदितोपि नीचत्वमेव यास्यति कामुकः ॥ ११२ ॥
 आक्रान्तिपरिहारार्थं जातिर्जानङ्गमी च मे ।
 नव शापयितुं नीतः सोऽयं जन्मान्तरस्थितिम् ॥ ११३ ॥
 इत्थमुत्तवा नृपं लक्ष्मीरुत्पपात स्वरुचकैः ।
 विलुम्पन्ती दिशो विद्युत्पिङ्गेन स्वाङ्गरोचिषा ॥ ११४ ॥
 कादम्बरीं पुरस्कृत्य कर्णान्ताकृष्टकामुकः ।
 अतुदन्मदनस्तावदमुं संमोहनेः शरैः ॥ ११५ ॥
 शुकं च शूद्रकं चाथ प्राणान्नं प्रहरिष्यतः ।
 सहायो मदनस्यासीत्समयः साग्भोत्तरः ॥ ११६ ॥
 ततः शरीरमुन्मुन्य शूद्रकस्य सुधाकरः
 आपदच्छेदतीरस्थं चन्द्रापीडस्य तद्वपुः ॥ ११७ ॥
 नत्र कादम्बरी तस्मिन्समये काममोहिता ।
 परिरिभे वपुस्तस्य परासोः पत्युरादरात् ॥ ११८ ॥
 स तावदधुना तन्वि ! स्वैराश्लेषसुखेन ते ।
 उज्जीवितोऽस्म्यहमिति वदन्नभवदुत्थितः ॥ ११९ ॥
 सुहृत्तस्यापि शुकतां विहाय पितृगौरवात् ।

विस्मयाकृष्टहृदया वदमन्यत रोहिणीम् ॥ १३३ ॥

नारार्षादं तपस्यन्तं सावरोधं समन्त्रिणम् ।

प्रत्यहं चाचयच्चन्द्रः पुण्डरीकपुरःसरः ॥ १३४ ॥

कदाचिदुज्जयिन्यां च कदाचिच्चान्तिके पितुः ।

कदाचिच्चन्द्रलोके च कदाचिच्च त्रिविष्टपे ॥ १३५ ॥

कदाचिद्धेमकूटे च कादम्बर्यां स कौतुकी ।

सह दारेण सह सग्न्या च व्यहार्षीद्विधुरन्वहम् ॥ १३६ ॥

इत्थं पूर्णमनोरथः स वयमा निर्मुक्तशापःजगी

पित्रोः प्रेमपुरःसरं विरचयन्नभ्यर्चनामन्वहम् ।

कादम्बर्यनुकूलकामलललितम्बेच्छोपभोगक्रमो

र्दान्यन्नेत्र द्विवि क्षितावपि दयावानन्दकोटि पराम् ॥ १३७ ॥

इति श्रीमन्मण्डनमन्त्रान्द्रविरचिते मण्डनकादम्बरीदर्पणे

चतुर्थः परिच्छेदः

। समाप्तोऽयं मण्डनकादम्बरीदर्पणः ।

कादम्बरीकथामक्तिमञ्जरीमण्डनोदिता ।

कर्णावननमपदवीं कर्त्रानामवगाहताम् ॥ १ ॥

लिखितं विनायकदामकायस्थेन । संवत्. १५०४ वर्षे कार्तिक-

शुक्रअष्टम्यामङ्गलदिने ।

उत्तयः प्राणिनश्च । यत्र तटागाः नद्याः सवनाः पुष्पान्नक्षमयश्च ।
यत्र क्रीडामयूराः सक्लपाः पौराश्च । यत्र सज्जानानि वृद्धाणि
वनानि च । यत्र सवारणानि गजमन्दिराणि राजद्वाराणि च ।
यत्र एते गजेन्द्रेषु, न तु पौरेषु । यत्र रुद्रिर्गान्धिवक्त्रेषु, न तु
जनप्री । यत्र तस्यभेदो मुक्ताफलैषु, न तु नगरैषु । यत्र
भद्रो । सिसिनीभ्रूवल्लरीषु, न तु शरैषु । यत्र चाश्रयं मुन्द-
रीणां । तेषु, न तु पौरहृदयेषु । यत्र न सोऽप्यर्षीजर्षीजन्तः,
परं बहुवचने जनानाम् । यत्र कोशो महान्मरौजवनेषु मन्दिरैषु
च पौराणाम् । यत्र विनीताः पुष्पाग्निनः कृपालुकृपीयूषक्षेत्रे
कलमादयश्च । यत्र जीवनदाः सदा लोकाः पयोदाश्च । यत्र
सुनीलाः कृतसरित इक्षुभूमयो मरुतस्यल्यश्च प्रासादमालानाम् ।
यत्र ऊर्मिवत्यो नद्यः, न तु जनताः । यत्र काठिन्यं क्रीडापर्वतैषु,
न च जनानां स्वान्तैषु । यत्र भयं भीतिशब्दे, न तु पौराणां
मध्ये । यत्र त्रासो रत्नेषु रत्नवेदिभिरेव दृश्यते, न च कस्यापि
वैरिणः ।

तत्रासीत्समुद्र इव गम्भीरगुणः समुद्रविजयो नाम राजा ।

अपि च—

यस्य क्षमेश्वरवरस्य सदैव कीर्ति—

माकर्ण्य कर्णपुटकीकृतचित्तवृत्तिः ।

आनन्दतुन्दिलतया किल निश्चलं स-

द्विधं न निश्वासिति कुह्मलिताक्षिपशम् ॥ १ ॥

किंच—

दण्डेन यस्य क्षयिता नृपाला

धरातले सम्प्रति पालयन्तः ।

श्रियं दधुः स्नेहलिनां निकामं

मात्सर्यमुत्सार्य निजं बलानाम् ॥ २ ॥

सतयः प्राणिनश्च । यत्र तडागाः सदा सवनाः पुरप्रान्तभूमयश्च ।
यत्र क्रीटामयूराः सकलापाः पौराश्च । यत्र सशालानि गृहाणि
वनानि च । यत्र सवारणानि गजमन्दिराणि राजद्वाराणि च ।
यत्र मन्त्रे गजेन्द्रेषु, न तु पौरेषु । यत्र त्रुटिर्गान्धिकहट्टेषु, न तु
जनप्रीति । यत्र हृदयभेदो मुक्ताफलेषु, न तु नागरेषु । यत्र
भङ्गो रसिनीभ्रूवल्लरीषु, न तु शरेषु । यत्र चाञ्चल्यं सुन्द-
रीणां श्लेषु, न तु पौरहृदयेषु । यत्र न कोऽप्यमीअमीशब्दः,
परं बहुवचने जनानाम् । यत्र कोशो महान्सरोजवनेषु मन्दिरेषु
च पौराणाम् । यत्र विनीताः पुरवासिनः कृपालुकृपीवलक्षेत्रं
कल्पादयश्च । यत्र जीवनटाः सदा लोकाः पयोदाश्च । यत्र
गुर्नान्ताः कृतसरित इक्षुभूमयो मरकतस्थल्यश्च प्रासादमालानाम् ।
यत्र उर्मिवत्यो नद्यः, न तु जनताः । यत्र काठिन्यं क्रीडापर्वतेषु,
न च जनानां रवान्तेषु । यत्र भयं भीतिशब्दे, न तु पौराणा
मध्ये । यत्र त्रासो रत्नेषु रत्नवेदिभिरेव दृश्यते, न च करयापि
चरिणः ।

तत्रासीन्समुद्र इव गम्भीरगुणः समुद्रविजयो नाम राजा ।

अपि च—

यस्य क्षमेश्वरवरग्य सदैव कीर्ति—

मायार्ण्य कर्णपुटकीकृतचित्तवृत्तिः ।

आनन्दतुन्दिलतया किल निधलं स-

द्विधं न निश्चसिति कुटुम्बलिताक्षिपदम् ॥ १ ॥

पितृ—

दण्डेन यस्य क्षयिता नृपाला

धरातलं सम्प्रति पालयन्तः ।

भिरं दधुः रत्नरत्निनां निषाधं

मात्सर्यमुत्तमार्थं निजं दत्तानाम् ॥ २ ॥

अन्यच्च-

दुर्गाण्यदुर्गाणि कृतानि येन

तुरङ्गमाणां खुरघट्टनेन ।

पुराण्यरण्यान्यरिभूभृतां च

प्रयाणनिःशाणभियागतानाम् ॥३॥

अद्यापि गायन्ति यशांसि यस्य-

महीपते भूमिपुरन्दरस्य ।

कृपाणवज्रेण विदारिताना-

मालोक्य पक्षान्परभूधराणाम् ॥ ४ ॥

सकलसामन्तसेनाचक्राक्रमणसुविक्रमेण तेन सह सहज-
 कोपकोपितः कोपि नाभूदरातिः सङ्ग्रामेच्छुः नवरत्नमण्ड-
 लदलमण्डितकनकगिरिशिखरकेसरपुञ्जभासिनि भूवल्लयकुव-
 लये । भोगचञ्चुचञ्चरीकेण, विमलयशोविनाशिततमोराशिवि-
 शदीकृतदिग्बधूवदनकैरवसमूहेन कैरविणीधवेन निजकर-
 चञ्चपञ्जरनिर्जरीकृतशरणागतचकोरकुलदुःखभञ्जनेन, स्वकर-
 समर्पितामितधनधनदीकृतयाचकलोकपिनाकपाणिना धनुर्धरेण,
 तेन शिवादेवीति नाम्ना शिवस्वरूपा पतिव्रताऽऽर्या
 भार्या परिणीता ॥

अपि च-

श्यामलकमलद्वितयं कनकघटाविन्द्रनीलनीलमुखौ ।

घटितौ काञ्चनवल्लया कल्याणपर्याप्ति मा देवी ॥१॥

अन्यच्च-

श्यास्त्रपां लाजकुल्या कुल्यान-

गुणान्वितायाः किमुशिक्षतेस्म ।

मया विनीतत्वमधारि तत्प्रात

कथं लताभ्यः फलमनताभ्यः॥

विकचकमलविषलकान्तिपदनारविन्दमन्दीकृतोद्गुणदल-

यकोपसम्पन्नानि, परपुष्टपटुपटहनिनादमन्दीकृतस्ववैरिदैराग्यध-
रपुरुषपरुषाभिमानः, प्रस्थितपटपटपटातिभारपदभरदलिताकु-
लितवनघनकुसुमस्तोमसमुद्धतधूलिचटुलपटलस्थगितदिगन्तः, स-
मन्तापवमानसामन्तसमानीतचन्दनतरुपल्लवपरिमलमहामल्लः, प-
वनवेगवेष्टकनककदलिकादलराजिभ्रजविराजितः, पराजितप-
लायमानमहामानकवचधरतपोधनयोधः, लतावधूपल्लवान्विधूनय-
न्मलयानिलकरेण, अतुच्छकुसुमगुच्छवनस्तनमण्डलान्युद्घाटय-
न, हसन्निवनवविकसितपुष्पसमूहेन, हेल्या कामीव समीहितमनोऽ
भिलाषमखण्डितं कुर्वन्, दूत इव सर्वकामिमिथुनानि विघटि-
तानि घटयन्, विटपिभिर्महाविटपभुजैर्गवद्धदलपुटाञ्जलिभिरा-
लिङ्गितवल्लिवल्लभैरमितपरोपकारतुष्टैर्नमस्कृत इव ।

तत्र बहुला भ्रमरकुलाकुला याचकजनसङ्कुला उदारा
नरा इव, मकरन्दजलवर्षिणः क्षीणजला जलदा इव, चूततरवः
सरवकोकिलनिनादविडम्बितकादम्बिनीनिर्घोषाः, मधुरमधु-
सन्तोषाद् घूर्णिता इव मलयानिलादोलिताः कुसुमरागरक्ताः
किंशुकाः मत्ता इवारेजुः ।

तत्र कनककुरवकुसुमनिर्कनिकासितजाम्बुनदाः, प्रमदाः,
वकुलकलिकादाममन्दीकृतधामविशालमुक्ताफलहाराः, मनोहरा-
णि कुसुमाम्बराणि दधानाः, क्रीडन्त्यः कान्तैः सह कुसुमस-
मयमेव केवलं मन्यमानाः मानमपहाय, ससारं संसारं
विचार्य नार्यः कुसुमशशरजालजर्जरितमहाहङ्कारग्रन्थयः, काम-
केलिमनुभवन्ति स्म सुरिमतमुख्यः सर्वाः ।

अपि च—

असमकुसुमभाराविद्धभुग्नद्रुशाखः

परिमलभरलुभ्यन्भ्राम्यदिन्दिन्दिरौघः ।

तनुतरदलरागाताम्रनम्राम्ररम्यः

कलगलकुलगीतः प्राप रूपं वसन्तः ॥ १ ॥

अन्यच्च—

उन्निर्यत्पुलकाभचारुकलिकापुञ्जान्दधानाः परं
दन्तच्छिन्नसुकोमलाधरसमारक्तप्रवालाङ्कुराः ।

कम्पेनाकुलितास्तदागमपदासङ्गेन संवर्धिना

मुग्धानामदधुः श्रियं मधुकराश्चिष्टा लताःसन्नताः

अथ तरुणजनमनःसुखकरणम्, अङ्गनानां रमणसमागमन-
संशयनिवारणम्, अस्तमनमारब्धम् त्वरयदिव दिवसे पररप-
रावलोकनस्नेहलान, निशागमनसमुत्सुकान, भोगाभरणधरणाय
प्रियान, जलनिधिमधिगम्य रवेर्विभवं कमनीयकुङ्कुमाभमरुचत,
अपरदिशावध्वा इव वदनं मधुपानरक्तायाः ।

अपि च—ततो जरत्कुञ्जरनिभपुञ्जितमिवाञ्जनम्, रञ्जित-
जगत्रयम्, निर्जितसमस्तज्योतिः, अर्जितम्, अकाण्टदण्डित-
पुण्डरीकपटलपाण्डिम, दिनसङ्गतस्थाङ्गयुगयोगभङ्गसमुद्भवत्कु-
न्दारधृतयनघृणप्रतिनादरुदितमयनर्दीतम्, त्रयस्त्रिंशदिव दिवस-
पतिधृतानादैररविन्दैःकृतमुकुलच्छलाञ्जलिपुटैः प्रणम्यमानमिव.
श्यामलितकुमुदवनजनितनीलोत्पलभ्रान्ति, दिनोदयमुदितकोक-
युगक्षणशोकहरम्, प्रचण्डतरचण्डकिरणपरम्परादीपमालास-
ङ्गमितगगनमण्डलस्पर्शोद्भ्रान्तम्, भ्रमरवर्णं कज्जलमिव तमः
समस्तमान्छादयति स्म ।

अपि च—

लोकवन्धुरधुना विगतोऽयं यज्ञयान्मम पदं न कदाचित् ।
इत्युदीक्ष्य तु तमः शरभेणं छिद्रकज्जलनिभं प्रससार ॥१॥

अपि च—

चोरयन्मृगरां मणितागन्सश्चरत्सुदृष्टमन्दिग्मभये ।
रश्मयेव जनतनयनानां धीरचोरवदचिन्त्यमन्त्रण्यम् ॥

दिनमिति कथयन्तश्चन्द्रिकाद्रावपाण्डुं

निगमतिमुदमापुश्चक्रवाका वराकाः ॥ २ ॥

अपि च—

स्मरसमरभुवा श्रमेण खिन्नं

स्वकरकृतामृतसेचनेन चन्द्रः ।

जगदतिगतखेदमादधौ यत्

परमुखदाः प्रभवो भवन्ति नित्यम् ॥३॥

श्रीसारस्वतमण्डनस्य विदुषां सन्तोषदस्यानुजे

चातुर्योचितकाव्यमण्डनधृतभ्रातृत्वसंराजिते ।

श्रीमन्मण्डनविन्दुना विरचिते श्रीमालवशेन्दुना

चम्पूमण्डननामनीह पटलो ग्रन्थे द्वितीयोऽभवत् ॥

३.

पूर्वस्मिन्नचलासने मणिमये तिष्ठन्दिशो रञ्जयन्

सर्वाः स्वेन गुणेन भूमिवलयं निःशेषमानन्दयन् ।

कोशानुदयदयन्करेण कमलोद्भासं च विस्तारयन्

राजा नय्य श्वोदितोऽवनिभृतां भानुः कृशानुगुतिः ॥१॥

रजनिकरकरनिकरकुञ्चित विशालकमलमुकुलवृत्तकारागृह-

निबद्धमधुकरयन्दिनो दिनोदये मुञ्चन्, चतुरवेगतुरगसद्गमितरथ-

मारुत भूधरगिरः पथं कृत्वा सत्वरं पश्चिमदिशं विजेतुं जिगमिषुः,

कोविद्वृन्दवर्णितानवद्यगुणगणगन्निधरो, धरोदयाय दयापरो,

द्विजचक्रकृतानन्द, सकलधर्मकर्मपालनाय कृतावतारः, दाहोर्त्ता-

र्णमुवर्णागण्यकिरणचयेन गिरीन्द्रान्काशनाचलनिभान्नुर्वन.

सर्वभूवलयं हेमजलजरजःपिङ्गरितमिव प्रकाशयन् ।

अपि च—

सरसिजमुखा भृङ्गक्षणा पशोऽधरानमन्त्र्यः

परिमलभरानल्ला हंतागमेन सखलीलाः ।

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्तेलनात्
 विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
 ध्रोतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखाड्यं सौरभं
 व्रतान्तःकुसुमप्रकीर्णकवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिपेचनकणितकङ्कणारावतो
 विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात् ।
 दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
 मितान्तपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो ययो राजा जलकेलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुख-
 विक्रमितमुखकमलः, ललनाकरतलसमुल्लितचामीकरदण्डचारु-
 चामग्युगलेन वीज्यमानस्तडागतगङ्गयुगेनेव चामरीकृतशरीरेण
 यद्गुलालखेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना
 नयन्यन्तुगताः, सरसो नीरमवगाढ तीराभिमुखो गजेन्द्र
 द्योन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्पन वर्पन्तीर्जलकणानगणान् ।
 पुरमुन्दरीभिर्गवलाव्यमानः, प्रग्वरशेखरमाणिस्वचयसंवलि-
 तांश्शुमालीयाशुचैरनुमितः, प्रोत्पुल्लद्वन्दपद्माभिः पद्मिनीभि-
 श्रानुगतः, स्वशरीरमर्गचिसञ्चयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दि-
 राणां चार्पाकगनिर्मितानीव कुर्वन्, दिवसविरामसमये स्वराज-
 मन्दिराणां चोपमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एष पुरुषाकारं विधृत्यागतो
 दृष्टिश्चामृतदृष्टिर्मय जगदानन्दाय संभाव्यते ।
 कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
 पौराणामिति संगतुतः कल्यगिरा गजा विवेशालयम् ॥१॥

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्खेलनात्
 विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
 धौतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखण्डः सौरभं
 वातान्तःकुसुमप्रकीर्णकवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिपेचनकणितकङ्कणारावतो
 विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकासफालनात् ।
 दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
 मितातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो ययौ राजा जलकैलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुख-
 विकामितमुखकमलः, ललनावरतलसमुल्लितचामीकरदण्डचार-
 चापरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतशरीरेण
 बहुकालगेलनयनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना
 नयनसन्सुरसाः, सरसो नीरमवगाढ तीराभिमुखो गजेन्द्र
 श्वान्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्पन वर्षन्तीर्जलकणानगणान् ।
 पुष्पमुन्दराभिरवलोक्यमानः, भगवत्शेखरमाणिक्यचयसंचलि-
 तांशुमालीयांशुचयैरनुमितः, प्रोत्फुल्लददनपद्माभिः पद्मिनीभि-
 रानुगतः, स्वशरीरमगीचिसञ्चयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दि-
 राणां चार्पाकगनिर्मितानां कुर्वन्, दिवसविरामसमये स्वराज-
 मन्दिराणान्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एव पुरुषाकारं विधृत्यागतो
 दृष्टिश्रामृतदृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाव्यते ।
 कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
 पौराणामिति संस्तुतः कल्गिरा राजा विवेशालयम् ॥१॥

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्खेलनात्
 विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
 धोतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखाड्यं सौरभं
 वातान्तःकुसुमप्रकीर्णरुवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिषेचनकणितकङ्कणारावतो
 विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात् ।
 दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
 मिनातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो ययौ राजा जलकैलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुख-
 विकसितमुखकमलः, ललनावरतलसमुल्लितचामीकरदण्डचर-
 चामरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतगरीरेण
 बहुकालखेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना
 नयन्तन्सुरसाः, सरसो नीरमवगाढ तीराभिमुखो गजेन्द्र
 त्र्योन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्पन वर्पन्तीर्जलकणानगणान् ।
 पुरमुन्दरीभिर्गव्यलोच्यमानः, प्रखरशेखरमाणिक्यचयसंवलितो
 तंशुमालीयांशुचयैरनुमितः, प्रोत्कुलद्वन्द्वपद्माभिः पद्मिनीभि-
 श्रानुगतः, स्रग्शीरमरीचिसञ्चयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दिराणां
 चामीकरनिर्वितानां कुर्वन्, दिवसविरामसमये स्वराज-
 मन्दिराणान्द्रापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एष पुरुषाकारं विधृत्यागतो
 दृष्टिश्चामृतदृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाष्यते ।
 कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
 पौराणामिति संस्तुतः कल्गिरा राजा विवेशालम्बम् ॥

अपि च—

विरसितमुखपद्मा सदा विद्यागणानां
 हसितविजितपुल्लम्बल्लिकावुड्मन्श्रीः ।
 अचकथदधराज्ञे सर्वविज्ञेयधात्रे
 परिजनमनवद्यं स्वप्नवृत्तान्तमेनम् ॥ २ ॥
 श्रीसारस्वतमण्डनस्य विदुषां सन्तोषदस्यानुजे
 चातुर्यांचितकाव्यमण्डनधृतभ्रातृत्वमंराजिते ।
 श्रीमन्मण्डनविन्दुना विरचिते श्रीमालव्यंशेन्दुना
 चम्पूमण्डननामनीह पटव्यो ग्रन्थे तृतीयोऽभवत् ॥

४.

राजापि चिरं स्वगतं विचिन्त्यापि प्रतीत्यैकं नवमाचार्यव-
 र्यमाचार्यं तदागतं स्वप्नार्थमथ कथयति रम विरिमतमना दह-
 नाऽऽदरेण । आचार्योऽपि विचार्य स्वप्नकार्यं चिरं दध्यो निर्मा-
 लितनयनरुमलः, भङ्कुचितनिर्वातकुमुदकुड्मलो हृद इव निश्चलो
 निस्तरङ्गतया, विवेकाविवेकक्षीरनीरभरपृथगरणप्रवीणसविनोद-
 मनोरूपविलसद्राजहंसः, रत्नाकर इव निर्मलतरविचारचागरन्त-
 भूषितगर्भगृहसारो नानामतिसरित्समृद्धमोहनप्रोदः, चन्द्रफान्त
 इव निर्मलकान्तिः सज्जनवचनपूर्णचन्द्रसन्तोषतृणवत्करणाग-
 सन्दोहः, तापमोहखिन्नजनवदनकैरवगर्भभानुजनितसखोचमोह-
 नपरमवचनपीयूषः पार्वणशर्वरीश इव शिवामेवमुवाच च ।

अपि च—

शुभाय संभाव्यत एव सत्यं स्वप्नरयं दृष्टं भवता यदुक्तम् ।
 रत्नरय संदर्शनतरतु रत्नलाभः परं ते भविता रूपान्ताः ॥ १ ॥

अपि च—

पातं शिखितम्पटं पटीयो निगद्यतेऽद्य क्षितिपान्ददम् ।
 श्रितोऽसौन्दर्यधरं पवित्रं दृष्टं भवान्माप्सति रत्नलाभाः ॥ २ ॥
 अपि च—

अपि च-

विकचकमललीलाशालिरस्याननश्री-

विमलजलसमानमोल्लसच्चित्तवृत्तिः ।

सर इव नरपालः पालयन्वालयमेघ-

प्रसवद्विवसमासीदुन्मुखस्तन्मुखस्य ॥ २ ॥

अपि च-

अर्थेन किं दुर्मदमेदुरेण किं विद्यया मत्सरनिन्दया च ।

स्यादङ्गजः कल्मषभङ्गजन्मा वदन्निदं प्राप मुदं महीपः ॥ ३ ॥

ननयजननकाले स्तोक एवावशिष्टे

वदनमभवदस्य प्रोद्यदुत्तालभासि ।

उदयसमयकृते चागरेणप्रकाशे

कमलमिव विशालं किञ्चिदुद्भिन्नकोशम् ॥ ४ ॥

किञ्च-अपांसुलमृदुलतालवृन्तानिलसमानपवमानशोभमाने,

मन्दारकुसुमामन्दनरामोदस्यन्दिमुदितमृदिरधारासम्पातचारुम-
स्पत्तो, प्रचलमङ्गलतर्यनिनाटानन्दितदिवोंकसि, पुण्डरीकपटल-
पाण्डुरघर्णप्रसन्नदृष्टिनि, मोहसितजनवदनकमले, विमलोद्भा-
सिभारकरमसि, दुर्द्धरभूभारधरणव्याकुलाङ्गसमुत्तवसितनाग-
कुले, दुर्नयशासनकम्पमानपवमानहताश्वन्धदललीलोत्तमितिक्ष-
लधरणिमण्डले, आगवण्डलप्रेरिताग्विलजनाटलोपिदिव्यतूर्यध्व-
निपूर्यमाणदशदिग्मुखे, चन्दनरसामन्दरुषविराजितपौगाङ्गणे,
आनन्दसम्भ्रमसविभ्रमनगरनायकागणे, प्रतिमन्दिररचितोदि-
तमणिमयतागणे, दस्त्रिमुद्रयाचकलांघशोकागजे, प्रतिचन्द्रं स्व-
रितमङ्गलमान्दिकाविकासिपुण्ययुवतिजने, सुसुमभरन्मिदवत्तित-
वन्धनने, समुद्भृमिमतमधुरगन्धर्वललितरागे, दनानन्दिरवि-
भुवने, शुभदिने, शिवादेवी सुतमजनयन्, नयनसुन्दरीपद्मान-
नरारतेजःपुररहितधरणिमण्डलम्, सुतारने दान्तेपद्मं वन-
काभराभरमिव ।

नवजलदमुदोऽमी

स्मितविकारि

अपि च-

विषमसमभूमिसमु-
भिश्च रयशृङ्गारचामरपर-
तरङ्गसङ्गीकृतो हिमाचल

पश्यन्नयदद्भुतगन्ध-
टकवर्णधरणिखण्डसमुद्भू-
मिव, तत्र पृष्ठतोऽद्भ्रम्

अर्मा सर्माग्यायि-
भवतोऽतिचपलपलायमा-
र्णदलतुरगगमनानि शि-
वेगमुकुर्लङ्घितकर्णाः, भृ-
प्रवाहा इव नयनालक्ष-
गन्धनिमाकर्ण्य कर्णमुख-
प्रख्याङ्गं मुगदन्तमानन्द-
म्यल इव पुगतन्निष्ठानि ।
नि मन्दीकुर्वन्ति चन्दन-
पिक्वलापन्नमेण पुगं व-
द्राक् महापद्मं अद्भुताग्नि-
कालायमंशयानुकारिणः
इतः कण्ठविट्म्वनकृतपु-
द्भिर्भ्रमरः पटुकटपदलुब्ध-
ान्यनि विवशा निद्रा-
गस्तगलयन्तो नक्षत्राः
पलोभिन इव ।

श्रीचम्यमण्डनम्.

॥ नगवधूनां जिज्जितं नूपुराणां
मयि मुदिनचित्ता राजहंसा निशम्य ।
मन्दननिम्नो मत्तहंसीनिनाद-

अनमविगनकतो मन्दिरेष्वापतन्ति ॥७॥

इति दृगवर्तीर्मायानां रुद्रांशुमालिरथपथा अदभ्रमभ्रं-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निम्नो दीयन्ते । दिव्यमणिमन्दिरपताकाश्च गगनचु-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

इति चर्मेककल्लाः कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

निक्षिपपक्षपक्षिश्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

अत्र प्रतोलिकाशृङ्गे विश्रान्तहयस्य सप्तहयस्य हयानवलोक्य जलदमण्डलोर्जद्वर्जितान्क्रीडाशिखण्डिनस्ताण्डवाढम्बरिताः शिखण्डमण्डपान्मण्डलयन्त्युच्चतरप्रासादशिखरनिवासर्गसकाः । अत्र मुक्ताफलधवलकिरणा धवल्यन्तो गगनमण्डलमिन्दूपलप्रासादशैल्या द्रवन्तश्चन्द्रकरैर्निशि दिनकरवरसङ्गसमुच्छलत्तुहिनजलकलोलस्य तुहिनाचलस्य शोभां विभ्रति । उपान्ते च उपवनराजयो दृश्यन्ते ।

जयोऽत्र कुसुमशरस्य । कुसुमधनुष्टङ्काग्वजकाकुलिताः, कुसुमलतोद्भ्रान्तभ्रमरहुङ्कागप्लायमानाः नगराङ्गनानां नयनोपान्तसम्पातकम्पायमानाः, अग्न्यानीषु हरिणीलोचनाश्चलद्रेणीभिरपि मुहुर्मुह्यन्ति तपोधनसमूहाः । चञ्चुपुटजर्जरिग्वर्ज्जरीपक्षपालगलद्रसास्वादनिर्जरीकृतशरीराः वीराः, पण्डिता द्वाखण्डितं सुभाषितानि पठन्तरतु लुठन्तः पादपपल्लवेषु, अभिनवगोष्ठीभिश्च रमयन्ति पथिकान् शमयन्ति च तेषां चिरभ्रमणश्रमान् । पटुतर्गविरपिकोटरान्तरालगताः किरातानभिसरतः सारिका धर्मोपदेशे स्थापयन्त्यो वनदेवतावचनविलासभ्रान्तिमुत्पादयन्ति । इह निर्भरमट्पट्पट्पटसंघट्टविघटितकनककेतकीपटुकुङ्कुमलसमुच्छलद्वलिपटलपांसुल्यासु वनस्थलीषु वेष्टदुष्टुद्ववहिकाजालजटिलतरुपटवोद्वलितनानाविहङ्गभृङ्गसङ्गभङ्गुरुकुसुमभरगलदुत्तालमकरन्दजलकलोलवर्दमवर्दमिल्यासु बुर्दगमना मज्जन्त इव एवता मन्दमन्दमुचलन्ति । इह मृदुलपवमानवलनकिञ्चिद्वणितावीणावलकणनमूढमनसो मत्तमधुकरीणादकृतिभ्रमक्षम्पितान्वीणासु पततः मधूकारान्समन्तात्प्रमालोचय किन्नराः किन्नरीभिः सहस्रमालयन्ति । अपि च—

भवति मधुरगीतं पांशिलानां कुलानां

विटपिदलपुटाली ताललीलां दधति ।

इह च कुसुमवल्लीर्मन्दमान्दोलयन्सन्

स्वयमपि नखेपं नाटयत्येव वायुः ॥१॥

अपि च—

नन्दनमिव वनमेतद्यत्र नराः किन्नरा इवाभान्ति ।

स्मरप्रतीणा वीणां कणयन्तो मधुरनिस्वानाम् ॥२॥

अपि च—

इति निगदिति मुते गावदुन्मोपमात्रं

गहनगणितभूमिर्द्वाग्विकामाप नेमिः ।

तमपिदृग्यमयार्गान्केशवः स्यन्दनेन

प्रचल्यममिततर्यं न न्यमादाय पादान् ॥ ३ ॥

श्रीगाम्भ्यनमण्डनस्य विन्दुषा गन्तोपदभ्यानुजे

चातुर्यांचितकाव्यमण्डनधृतध्यानृत्वगंगान्तिते ।

श्रीपद्मण्डनविन्दुना विगन्तिते श्रीपाल्यंशेन्दुना

चम्पूमण्डननामनोह पट्यां ग्रन्थेऽभिरूपश्रमः ॥

६

उन्नीर्णयोऽव्यपवादय सम्भ्रमेण

श्रीकृष्णनेपितृपयोचितकाव्यमार्गीव ।

सर्वज्ञोऽस्यनुसन्धयन्ममभुव-

सर्वज्ञः सर्वज्ञसिन्धुनिर्गन्धमासः ॥१॥

अपि च—

हेमिन्दुनन्दनः सः सः सः सः सः सः सः सः ।

पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः । २॥

अपि च—

हेमिन्दुनन्दनः सः सः सः सः सः सः सः सः ।

पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः । ३॥

अपि च—

हेमिन्दुनन्दनः सः सः सः सः सः सः सः सः ।

यदुजननयनानन्दश्चन्द्र इव नवोऽभवन्नेमि ॥४॥

अपि च—

सवृष्णिना कृष्णेन सह नानाक्रीडनेन क्रीडतस्तस्य पच-
ण्डदोर्दण्डमण्डपविश्रान्तसौन्दर्यशौर्यश्रीपरमरमणीयाधारस्य कु-
मारनेमेर्विवाहकार्यं निष्पादयितुं मुदितमनाः सपदि शिवादेवीं
समुद्रविजयराजानमयमाह्वयांचक्रे उपक्रान्तकौतुकश्चक्रपाणिः ।
शिवादेवीसमुद्रविजययोर्दुतमायातयोस्तयोरपि दर्शनेनानन्दमयो
भवति स्म सुस्मितमुखः कृष्णः ।

अपि च—

दुर्जयगर्वपर्वतायमानसर्वमानवपतिमानविक्रमाखण्डखण्ड-
नाखण्डलोग्रस्य उग्रसेनस्य कन्या राजिमतीति नाम्ना आम्ना-
यशुद्धचारुगुणा वर्ण्यते स्म कयाप्युग्रसेनशुद्धान्तवध्वा ।

तथाहि-कुङ्कुमाङ्गपङ्किलमिवेलातलमस्याश्चरणरागरञ्जितं शृङ्गा-
रितमिव निपतितकोकनददलभङ्गभ्रान्त्या पट्पदमालिकाभिरभि-
गम्यते, वालिकाभिश्च नम्यते । कनकनूपुरच्छन्नना चरणपद्मद्वन्द्वं-
निपेव्यते, सुवर्णेनाङ्गकान्तिविजितवर्णेनास्याः प्रसादमासादयि-
तुम् । अस्या बाहुयुगभ्रूयुगलेन काञ्चनेन्द्रनीलवल्लीद्वयशोभां विभ-
ज्य भज्यते । अस्या चिम्बाधरद्वन्द्वचिम्बं विकासिहासधवलमध-
वकितवक्षःस्थलतरलेन्द्रनीलहारमभ्यन्तरोद्भिन्नकुसुमसमुहं बाल-
प्रवालपुगलं हसति । सरलः कुन्तलकलापः कालिन्दीजलमिन्दी-
वरं हसति लोचनश्रीश्च । अस्याः सहासेन वचनविलासेन
निर्मलसुधाकट्योलधवलधाम्ना सह स्पर्द्धमान इन्दुः सुधाविन्द्यते ।
अस्याः कोमलकरतलरागमवलोक्य माणिवयचयः स्वरजमङ्गी-
करोति, लज्जामवजानन् तदुपलकुलसहजकाठिन्यम् ।

अस्याः स्थलकमलिनीकोमलशरीराया नितम्बचिम्बवि-
रम्बमानमेखलेन्द्रनीलमालिका अन्तःकिञ्चित्त्वर्णनिकाञ्चिणी-

-

1

अपि च—

प्रिय ! शून्यमिदं त्वया विना यदुराजन्यमवेक्ष्यते जनैः ।
जलसेकविवर्जितं स्थले कमलानामिव वृन्दमाकुलम् ॥४॥

अपि च—

उपलादपि योषितः परं कठिना इत्यवगम्यतेऽधुना ।
तव निर्गमशोकयन्त्रिकानिहतं मे हृदयं न भिद्यते ॥५॥
इति बहु विलपन्ती राजिमत्याकुलाङ्गी
नयनयुगलनीरैः पङ्किलीभूतभूमिः ।

अगमदनु च नेमिं तं स्मरन्ती च चित्ते

द्युतिरिव नलिनीशं प्रस्थितं पश्चिमायाम् ॥६॥

प्रचण्डमार्त्तण्डकरातपतप्तशर्करिलज्वलदिलातलजनितस्फो-
टदूषिताभ्यां पद्भ्यां स्खलन्तीं राजिमतीं पृष्टत आयान्तीमालो-
क्य कूर्मकवचकठिनहृदयो नेमिर्मुहुः पलायनपरो बभूव ।

अन्यच्च—तस्मिन्वने विशीर्णद्रुमपर्णराशिविलुप्तमार्गप्रदेशे
अज्ञातमार्गा मुक्तकेशी सा दुःखिता टिष्टीभीव पटुना गद्वेन
पुनर्विललाप कम्पमानो शोकस्फुटितहृदया ।

अपि च—

चलानिलान्दोलितपल्लवं न्यजन्निजं तारतुपारवाप्पतः

तदुःखतोऽनोपधरं रुरोद किं निशम्य परिदेवनं वनम् ॥१॥

अपि च—

रैवतकगिरेरूपान्तं प्राप्तो नेमिस्तनो ददर्श, हृदयाहादकं

वनम्, चञ्चरीकचरणदलितदलकनकचम्पकवहुलमुकुलवहुलस-

मुच्छलितरजःपुञ्जपिञ्जरिततरुवलयमलयपवनमन्दमन्दान्दोलित-

माकन्दराजिमञ्जरीपल्लवगलदमलमकरन्दलवकृता स्वादमुदित-

मेदुरभ्रमदलमविलसद्गमरमधुरझाङ्कारदुःखविकारहारि, वसुम-

ननपिततन्वरच्छादितधगनलममासीनकिञ्चरगणवीणा-

अस्मि

श्रीरामचन्द्राचार्यग्रन्थावली

मण्डनग्रन्थाङ्कः

श्रीचन्द्रविजयप्रबन्धः

चदाचिदासः कविभिः समेतो वाचांनिधिर्मण्डनमन्त्रिराजः ।
सायं दिने सौभगृहाङ्गणस्थः साहित्यगोष्ठीं मग्ग्यामकार्षीत् ॥ १ ॥
सभागिबालोक्तयितुं नदीया कलानिधिः कौशलशालिनी नाम ।
कृताभिलापः किल गन्तुमैच्छन्ममुन्नतं पूर्वमहीध्रसौधम् ॥ २ ॥
ततो दूरस्वस्तनमिस्त्रवेला प्रवृद्धसन्ध्या प्रमदेव भूयः ।
अन्तर्वहन्ती तृणिणाङ्गविग्रवं पौण्डरी पाण्डुगुर्वी दिशाऽऽसीत् ॥ ३ ॥
सन्निः सनाथीकृतमभ्ररङ्गं संप्राप्यतश्चन्द्रमगो नदय ।
निररुगणिषा धृत एव मध्ये पुरः रघुरन्त्या प्रभया वभासे ॥ ४ ॥
प्राविश्यभूय प्रथमान्विगर्भान् प्रालम्बमानोः प्रथमो गयूयः ।
दिग्योपितो दर्शितपूर्वशैलकुचश्रियः सौमदशामधर्षः कार्षीत् ॥ ५ ॥
चन्द्रः कलामात्रतया समुपगमार्चादिशो भाल्मन्त्रि यतानात् ।
वाचिन्पुनस्तत्र कलद्वरेषा परतृप्तिवाचिप्रकतामयासीत् ॥ ६ ॥
पयाप्रगजत्वकल्या सुधांशोः पूर्वोत्थया पुष्करभागलक्ष्मीः ।
प्रदोषकालप्रियसङ्गमेन नवोदितेनैव नन्दसत्तेन ॥ ७ ॥
असङ्गमनन्तरायाऽभिर्वाद्यं विग्रहं विधोर्भासुर्दीप्तिरेवम् ।
जनेर्जगन्मर्यादं निर्गोपराषण्डां भृगुगन्धर्वोः ॥ ८ ॥
दधानि वा सां दिवसेऽप्यथो पदे तिते एवम् ॥ ९ ॥
तो नामवरयां सव पामयासोऽप्युत्तमहृदयेऽसीत् ॥ १० ॥
सगोपार्थाः सगोपः सगोपः सगोपः सगोपः सगोपः ॥ ११ ॥

पूर्णोपमः पुष्करलोचनानां वक्त्रैरराजन्मदरागरम्यैः ॥ १० ॥
 उत्कलमुञ्चरुदधिं वितन्वन्रागेण साकं रमणीजनानाम् ।
 मानेन निर्भिद्य महान्धकारान चन्द्रः स्मरेणैव समुल्लसत् ॥ ११ ॥
 आवर्त्तवेगादमृतांशुरासीत् पयोश्चिम्ब्ये परिपूर्णमानः ।
 प्राप्यास्तमासाद्य पुनः समक्षं पितुः प्रहर्षादिव जातनृत्तः ॥ १२ ॥
 प्राप्तोदयो मां प्रतिपद्य पूर्वं भाम्बानभूदस्तगतो भवत्याम् ।
 इत्येवमिन्द्रोरुदयापदेशात्प्राची प्रतीचीदहम्स्फुटेष्या ॥ १३ ॥
 हन्तुं प्रहृष्टानसुरान्धकारानम्भोधिना सन्वग्मच्युतेन ।
 विमुक्तमासीद्वियदन्तराले समुज्ज्वलं चक्रमिवेन्दुविम्बम् ॥ १४ ॥
 महेन्द्रदिङ्मौक्तिककर्णयन्त्रं मनोभुवो माङ्गलिकातपत्रम् ।
 जगन्नयीनङ्गमदर्पणं तद्विम्बं सुधांशोर्विम्बं व्यराजत् ॥ १५ ॥
 ताराऽस्थिमालाशतभूषितायाः कालान्धकारस्तनकञ्चुकायाः ।
 कपाललीलामवहत्कलावान् कापालिकीवेपजुषो रजन्याः ॥ १६ ॥
 स तारकाभिः सह वार्द्धिमध्ये विम्बं गतो व्यैक्षत गीतभानुः ।
 शङ्खो हरेः पूर्वमिवाभिर्वीतो मुक्ताभिरात्मादरनिर्गताभिः ॥ १७ ॥
 पत्युर्निशायाः परिपाण्डुभासो मध्ये कलङ्को मणिभङ्गनीलः ।
 वियत्पथो विभ्रमपङ्कजस्य तस्यातनोत्पटपदजाललीलाम् ॥ १८ ॥
 राजत्कलङ्कद्युतिराजविम्बं तुषारगौरं सुतरामराजत् ।
 आपूर्णिमाकालमिवात्तमुद्रं सुधाभिपूर्णं कलशं सुराणाम् ॥ १९ ॥
 मृणालगौरा मृगलाञ्छनस्य सम्पर्कभाजस्तमसा मयूखाः ।
 शम्भोः कपर्दोपगता इवासन् नभःस्रवन्त्या नववारिपूराः ॥ २० ॥
 पुष्पेषुणा पुष्करभित्तिमध्ये विलम्बितं विश्वजयैकसाहसम् ।
 त्वचेव कलशं फलकं सुधांशोर्विम्बं विरेजे विमलाभिरामम् ॥ २१ ॥
 विम्बं तदन्तर्विलसत्कलङ्कं समुज्ज्वलं चन्द्रमसो व्यराजत् ।
 मुक्तामयं मुद्रितमिन्द्रनीलैः पुरःस्थितं पेटमिव क्षपायाः ॥ २२ ॥

पातालतः पन्नगराजकन्यापर्यायपाणिद्वितयाभिधातात् ।
 कामं जनः कन्दुकमुत्पतन्तं विधोरशङ्किष्ट चिराय विम्बम् ॥२३॥
 चन्द्रस्य धाराचपकस्य मध्ये सुधारसं शोधयति स्म रात्रिः ।
 चन्द्रातपः छद्मनि निःसृतेऽस्मिन् कल्कं कलङ्कं कलयेव शिष्टिम् ॥
 नभःपयोधौ नवमौक्तिकानां ताराकुलच्छन्नतया स्थितानाम् ।
 प्रमृतिशुक्तेरकरोत्प्रतीतिं मध्यस्थितं मन्मथवन्धुविम्बम् ॥२५॥
 निहन्यमाना निधिना कलानां निशान्धकारा इव वेपमानाः ।
 समीरणैः संततकम्पितानां छायास्तरुणां तरला व्य[वि]रेजुः ॥२६॥
 दलान्तरादीधितयस्तरुणामनुष्णभानोरभितः पतन्त्यः ।
 चकोरचञ्चुपुटखण्डनेन कीर्णा इवासन्किरणस्य लेशाः ॥२७॥
 सिंहेन शीतश्रुतिना विभिन्नकुम्भे तमिस्रात्मनि कुञ्जरेन्द्रे ।
 तत्कुम्भमध्योदितमौक्तिकानां शोभामकुर्वन्तुडुमण्डलानि ॥ २८॥
 आलिप्तसान्द्रामरचन्दनानामशेषमुक्तामयभूषणानाम् ।
 अद्वैतताऽऽसीदमृतांशुपातैरदृष्टिहेतोरभिसारिकाणाम् ॥ २९ ॥
 परं वितन्वन्परितापमेव पदे पदे पान्थविलासीनीनाम् ।
 स कालकूटेन सहोदरत्वं प्रायो हिमांशुः प्रकटं व्यतानीत् ॥३०॥
 गवाक्षमार्गेण गृहान्तरेषु कलानिधेः केऽपि कराः पतन्तः ।
 तत्र व्यराजंस्तरलेक्षणानां विमोहनायेव वियोगभाजाम् ॥३१॥
 तेजस्तिरस्कृत्य चिरं परेषां वियत्सभायां विहिताधिराज्यः ।
 राजा रजन्या सहितो रमण्या पश्चाद्विरि सौधमगाद्विहर्तुम् ॥३२॥
 जैवातृको जालिकवत्समन्तात् विक्षिप्य विस्तारितमंशुजालम् ।
 सङ्गृह्य ताराशफरानशेषान पुनर्ययौ पुष्करतः परस्तात् ॥३३॥
 सोमेन रात्रिः सुचिरोपभुक्ता समुच्छ्वसन्तीव मुहुः समीरः ।
 विच्छाद्यतारा प्रसवान्धकारकेशा भृशं खेदवतीव जाना ॥३४॥
 विकर्त्तने क्वापि गते विलासी तस्यावरोधे विहरन्नभोजन्ते ।
 समीक्ष्य शङ्केतमुपेतमिन्दुर्भयादगात्पश्चिन्नवर्त्मनैव ॥ ३५ ॥

सगारननाग्यदोषगुण्याः कर्तः प्रकामं कठिनायमानैः ।
 सतां सगृहानात्मपतिः कस्यापि नानन्दकरो बभूव ॥ ६ ॥
 स जातमात्रः सविता पयोधेः सकागमुन्मुच्य समग्रगर्वः ।
 सर्वत्र लोकां सवितेति नाम पुनः समुद्र्योपयति स्म पूषा ॥ ७ ॥
 उन्नेषदः पद्मजमण्डलानामुन्मार्गवर्त्ता स्वयदुग्रतेजाः ।
 स पद्मिनीभिः सप्त पुष्पिणीभिः सप्त विजोः सरसाभिररैः ॥ ८ ॥
 सैन्यस्य सर्वाभ्युद्यस्य हेतुं प्रार्त्तां दिवं प्राक्तनधर्मपत्नीम् ।
 स पश्चिमांशेव समाजगाम पतिप्यतां पापरता हि दृष्टिः ॥ ९ ॥
 स वाग्णीसद्भवेन सन्न्यस्तत्ताम्ररन्ध्रं विना वृत्तश्रीः ।
 मतेन मन्दीभवदान्मतेजाः पाधान्यभावं पतितः प्रपदे ॥ १० ॥
 पुत्रस्य पूष्णः पुनरेव दृष्टिमेतादृशीं वारिधिर्गक्षमाणः ।
 अमन्यतात्मानमपत्यर्त्तानं बन्धन्यमेवात्मसाधुपुत्रान् ॥ ११ ॥
 ततः कुलोत्तममेकमन्यं लब्धं कुमारं गम्यो नदीनाम् ।
 न्यमन्त्रभाजं लुचिर तपोभिः सुराग्निसाधयति स्म शङ्के ॥ १२ ॥
 ततश्चिगन्तस्त्वनिरैरमुष्य पुनरुत्तैः पुण्यतपोविशेषैः ।
 चन्द्रस्तनूजः सकलोत्तरश्रीरुन्याभिधायामुदभृद् गृहिण्याम् ॥ १३ ॥
 तं जातमात्रं तनयं पयोधिः विलोक्य शश्वद्विमलप्रकाशम् ।
 उद्वृद्धिः स्वयमुत्सवेन वभार विश्वाधिकं प्रहर्षम् ॥ १४ ॥
 तमद्भुतारोप्य तरङ्गारतैः पुण्यत्पयोवृद्धुदगेमहर्षः ।
 स लालयामास तदोषगृह्य सस्तिपतिः सान्द्रतरप्रमादः ॥ १५ ॥
 स जातसंस्कारविधिः क्रमेण प्राच्या दिशा प्रेमजुपेव धात्र्या ।
 अवर्च्यतादाय पितुः सकाशात्कुमुद्वतीनामधिपः कुमारः ॥ १६ ॥
 ससेवयन्ती चरमाधसन्ध्या धात्रेयिका दत्तकरावलम्बा ।
 सञ्चारयामास तद्याजिरेषु वालं निगावहृभमम्बुराशेः ॥ १७ ॥
 अन्ते वसन्नभ्यधिकोन्नतस्य गुरोश्चिरायोदयपर्वतस्य ।
 पुत्रो निधेः प्रौढवपुर्जलानां पूर्णः कलाभिः प्रबभूव कालात् ॥ १८ ॥

समन्ततो रथोमानि सधरन्तः सायं विहङ्गाः स्वनिवासलोलाः ।
 रानि तयोः कर्तुमिव प्रवृत्ताः महाजना मन्यगता इवासन ॥३२॥
 पाताधरन्तः फानिचिगभोज्जे तयोर्द्वयोरन्तर एव विश्वम् ।
 शीतुर्कामैः रितवैरुतांभिः समीक्षणायेव चरा विमुक्ताः ॥३३॥
 चन्द्रस्य भानोश्च तदाभिमुख्यात्समन्ततः केऽपि कराधरन्तः ।
 परस्परं हन्तुमभ्योन्धिताभ्यां शरा विमुक्ता इव शतशताः ॥३४॥
 विद्वेष्टितव्याकुलराजानं विभिन्नचक्रं व्यथमानकोशम् ।
 दलं समाग्रन्थ विकर्तनस्य संकोचयामास सहस्रपत्रम् ॥३५॥
 संग्रभभीताः शयन्ताज्ज्वरस्य संत्यज्य कान्तामपि चक्रवाकाः ।
 चमृचरान्यक्तसाल्पत्रकोशा ययुः क्वाप्यरुणस्य कोशाः ॥३६॥
 गृगाद्गुर्त्तर्दिगिखंभृग्वैर्विकर्तनग्याशु विभिन्नमूर्त्तैः ।
 आरञ्जितेयान्नपग्गपाभिः पूर्वैतरा पुष्करभूमिरासीत् ॥३७॥
 शगाद्गुर्त्तैः शतशो निगानैर्वाणैर्विभिन्ना इव भानुजालैः ।
 शनैः शनैः गान्धनान्धवस्य खञ्जा वभृशुर्निराः कराणाम् ॥३८॥
 तेजोनिशिगतीव्ररुगेद्धनांऽपि स्थातुं न शक्तोऽजनि तत्पुरस्तात् ।
 काले नियन्था कालितानुकूल्ये कः कं न शत्रुं कलयेदधस्तात् ॥३९॥
 संत्यज्य राज्यं मकलं नभोज्जे चिन्त्रायतामेत्य विशेषशोन्यः ।
 स र्दाधित्तीभिः सह सुन्दरीभिः समाप भानुश्चरमाद्रिदुर्गम् ॥४०॥
 सतां ध्रुवं साग्समुद्यतानां सम्पद्विपत्योः सदृगेव रीतिः ।
 यदस्तमेत्याप्युदयश्चकल्पं प्रकाशमर्कः प्रकटीचकारः ॥ ४१ ॥
 वितन्वते विप्रतिपत्तिमार्था विपद्गते नैव विभो कृतज्ञाः ।
 द्विजा यदर्कं दधदर्थ्यहस्ता ववन्दिरे सादरमस्तभाजम् ॥ ४२ ॥
 पराजितः पद्मजवन्धुरेपः पत्या रजन्याः परिहीणतेजाः ।
 समुद्र एवापतितुं चकाङ्क्ष पराभिभूतेर्मरणं हि मान्यम् ॥४३॥
 विजित्य चन्द्रं पुनराधिपत्यं प्रभाकरः प्राप्तुमुद्वहकामः ।
 ततान गैलाद्गुपातमुच्चैः मानी स्पृहां वैरिजयाय धत्ते ॥४४॥

पूर्वाचलप्रस्थसभामुखस्थं प्रदोषवेलौपधिदीपिकाभिः ।
 अनुष्णभानोरवदातकीर्त्तेरारार्त्तिकं मङ्गलमाततान ॥ ५८ ॥
 महोदधेरुद्धतवारितूर्यं मध्यस्फुरन्मङ्गलरत्नदीपम् ।
 तत्र स्थितो वीचिविलासिनीनां विलोक्य नृत्तं मुमुदे सुधांशुः ॥ ५९ ॥
 ततः समानीयत शर्वरी सा पित्रा प्रदोषेण विधोः सकाशम् ।
 ज्यामा चिराविष्कृतसान्ध्यरागा तमिस्रकेशा चलतारहारा ॥ ६० ॥
 तस्याः करग्राहविधिं स कर्तुं चन्द्रः स्वयं सम्भृतरागवन्धः ।
 सहैव कालेन पुरोहितेन समुज्ज्वलां व्योमसभां प्रपेदे ॥ ६१ ॥
 विकीर्णतारा प्रसवोपहारं चिराजमानग्रहरत्नदीपम् ।
 विभावरीचन्द्रमसोर्विरेजे वैवाहिकं मण्डपमन्तरिक्षम् ॥ ६२ ॥
 बवचिद्गुरुः क्वापि कविः सभायां क्वचिद्बुधः क्वापि च पार्थिवाद्याः ।
 समन्ततः साधुकृतोपचारा सेवामतन्वन्त चिराय राज्ञः ॥ ६३ ॥
 तिरस्करिण्यामुभयोर्धृतायां मध्येसभं सान्द्रतमिस्रमय्याम् ।
 अपाकृतायामभिलाषपूर्वमन्योन्यमालोक्य ननन्दतुस्तौ ॥ ६४ ॥
 सान्ध्यांशुवह्नौ समयानुकूलं विकीर्णतारानवलाजमुष्टी ।
 वितेनतुर्विश्वजनाभिनन्द्यौ विभावरीचन्द्रमसौ विवाहम् ॥ ६५ ॥
 इत्येवमासाद्य निशीथिनी तामिन्धानतेजःप्रसरः कलावान् ।
 निरङ्कुशानन्दकरो जनानां नेत्रोत्स्वं निर्भरमाततान ॥ ६६ ॥
 सन्ताप्य लोकं सकलं करैः स्वैः पपात भारवानिति पापभीरुः ।
 सन्मार्गवर्त्ती स करैरतीक्ष्णैः स्मस्तमानन्दयति रम चन्द्रः ॥ ६७ ॥
 कथं नु वक्ष्यामि कलासु तस्य पत्युर्महत्पाटवमौषधीनाम् ।
 सर्वज्ञनामा स शिवोऽपि येन सदा कलामस्य दधाति मूर्ध्ना ॥ ६८ ॥
 दक्षात्मजा दीव्यदुदाररूपा साक्षात्सगर्भा शिववल्लभायाः ।
 तस्यानुरूपाऽजनि धर्मपत्नी रोहिण्यभिख्या रचिराऽपरा च ॥ ६९ ॥
 कुमुद्वतीनां कुलयोपितां मे तापप्रदास्तु तपनस्य भार्या ।
 इति प्रकुप्यन्नयमिन्दुरार्त्ता पादाहतैः पङ्कजिनीमकार्षीत् ॥ ७० ॥

ततः शनैरुज्जितपूर्वशैलवनान्तरो बह्वभया रजन्या ।
 वितर्क्षतामो वियदन्तगेहं विकीर्णतागकुसुमं प्रपेदे ॥ ८४ ॥
 तथा पुनस्तत्र विहृत्य कामं संस्तीर्णलीलाशरदभ्रतल्पे ।
 सञ्जातखेदः किल सानुगगः स वारुणीं प्राप पुनः शशाङ्कः ॥ ८५ ॥
 स वारुणीं संप्रतिपद्य चन्द्रो माद्यन्निबोधन्मदरागबन्धः ।
 तल्पे तटे पश्चिमपर्वतस्य पपात पादस्खलनोपयुक्तः ॥ ८६ ॥
 समुल्लसच्चन्दनवाटिकासु सान्द्रेन्दुकान्तोपलशालिनीषु ।
 तस्यास्तशैलस्य तटस्थलीषु सहैव पत्न्या निशया स रेमे ॥ ८७ ॥
 तत्र स्थितः शक्रदिगारमण्याः पयोधरे पूर्वगिरौ सलीलाम् ।
 करैर्निजैः कामसखो वितेने पटीगौरैरनुलेपलक्ष्मीम् ॥ ८८ ॥
 तस्याग्रसानोरवतीर्य मन्दं स गर्वरीदत्तकगवलम्बः ।
 परिस्फुरत्पल्लवपुष्परम्यं पर्यन्तसीमावनमाससाट ॥ ८९ ॥
 चचार तत्मानुवनान्तरेषु स तारकाभिः सह बह्वभाभिः ।
 पुरस्कृतः प्रेमजुपा रजन्या पुष्पोपचारक्रिययैव चन्द्रः ॥ ९० ॥
 करास्तदीयाः कलिकान्तरेषु पुष्पापचायाय किल प्रविष्टाः ।
 वितेनिरे तद्विपिनद्रुमाणां पुद्गानुपुद्गां प्रसवस्य लक्ष्मीम् ॥ ९१ ॥
 तत्रोपविष्टश्चरमाद्रिसानो क्षणं मुग्धांशुः क्षणदासहायः ।
 व्यलोकयद्विद्रुमवल्लरीभिगपाटलं पश्चिममभ्युराशिम् ॥ ९२ ॥
 महानसं तं मरुतामुदारं मन्दाकिनीमङ्गलसूत्रमूलम् ।
 मधुद्विपो वासगृहं महात्थिं मुदं दधौ विक्ष्य मुहुः कलावान् ॥ ९३ ॥
 ततः स पुष्पापचयोपजातपरिश्रमः पश्चिमवारिराशेः ।
 जले विहर्तुं जनिताभिलापस्तत्संकतानां सविधं प्रपेदे ॥ ९४ ॥
 स विभ्रमोद्यच्चटुलोर्मिजालविकीर्णमुक्ताफलमेदुरेषु ।
 कलानिधिर्विभ्रमकन्दवत्सु चचार तत्संकतमण्डलेषु ॥ ९५ ॥
 वियत्पथोल्लङ्घविशेषखिन्नो विभुर्विशश्राम विभावरीषु ।
 समुल्लसच्छीकरकोरकाढ्यैः समीरणैः सागरवीचिजातैः ॥ ९६ ॥

नतः शनैः सैष कृतानुरागस्तारावरोधैः शतशः परीतः ।
 जलावगाहं जलधेरकार्षीद्विहर्तुकामो विभुरोपथीनाम् ॥ ९७ ॥
 स तारकाभिः सह तत्र वार्द्धैः समन्ततो वारि चरन्मृङ्गाकः ।
 गङ्गो हरेः पूर्वमिवाभिवीतो मुक्ताभिरान्मोटरनिःसृताभिः ॥ ९८ ॥
 आरुह्य चारुह्य हठात्सलीलमाक्रम्य लोलामथ वीचिमब्धेः ।
 स तारकाभिः सह तत्र रागी चकार दोलाविहृतिं शशाङ्कः ॥ ९९ ॥

तदनु तुहिनरोचिस्तारकासुन्दरीभिः

परिकलितविहारः पश्चिमाम्भोधिमध्ये ।

सकलमपि च जित्वा शेषलोकान्धकारं

पुनरुदयगतः सन्पूर्वगैलं प्रपेदे ॥ १०० ॥

इति श्रीमालकुलतिलकस्य मण्डनामात्यस्य कृतौ चन्द्रविजयो
 नाम प्रबन्धः समाप्तः

कार्तिकशुक्लाष्टम्यां बुद्धदिने लिखितं विनायकदासेन ॥

श्रीहिमचन्द्राचार्यग्रन्थावली. ११.

ॐ अहम्

मण्डनग्रन्थाङ्कः ४.

। श्री अलङ्कारमण्डनम् ।

जितेन्द्रपादाब्जरजःपवित्रं कुर्यात्प्रसन्नं हृदयं सदा वः ।

नभःस्थलं ध्वान्तसमूहरुद्धं चन्द्रस्य धामेव सुधासवर्णम् ॥१॥

कोदण्डिनीं ताण्डविकुण्डलाभां समाश्रयामो हृदये दयालुम् ।

खण्डेन्दुचूडस्य दृढाभिमानशरव्यखण्डस्फुटदृग्विलासाम् ॥२॥

अथ काव्यप्रशंसा—

गङ्गातरङ्गान्नहि पापहारि न सुभ्रुवां विश्रमतो मनोज्ञम् ।

न गुञ्जतो मञ्जु मधुव्रतानां श्राव्यं न काव्यादपरं सुखाय ॥३॥

काव्याब्धिगर्भाच्छरदभ्रशुभ्रो विज्जुम्भते चारुयशःशशाङ्कः ।

ततः कवीन्द्रास्त्रिदशान्विशन्तः सुधौवकल्लोलभुजिं भजन्ते ॥४॥

न चित्तशुद्ध्या न च योगशुद्ध्या न दिव्यदृष्ट्या न च भूरिदिष्ट्या ।

ब्रह्मप्रबोधादपि दुर्विवोधं काव्यं हि नयं रचयन्ति केचित् ॥५॥

नाप्येकपथं कुरुतेऽनवशं निहत्य निन्यं पिशुनेस्तु शास्त्रम् ।

न जीवयत्येकमपीह जीवं विनाशयत्याशु बहून्शुजङ्गः ॥ ६ ॥

नव्येन काव्येन सतां प्रमोदः सदा विपादस्तु भवेत्खलानाम् ।

द्राक्षा हि साक्षादमृतोपमेया भजन्ति कीरा न तु सारमेयाः ॥७॥

कविवाणीविलासिन्यो विलासान्येन विश्रति ।

परोपकरणार्थाय कुर्वेऽलङ्कारमण्डनम् ॥ ८ ॥

अथ काव्यलक्षणम्—

सालङ्कारगुणा सार्धाऽद्रोषा वाक् काव्यमुच्यते ।

मुख्यध्वन्युत्तमं काव्यं गौणध्वनि तु मध्यमम् ॥ ९ ॥

चित्रं शब्दार्थयोर्यत्तदध्वनिहीनं तथाऽधमम् ।

मुख्यध्वनिर्यथा—

विदितमदनसौख्याऽनर्ध्यलावण्यपूर्णा

त्वमसि स च युवा स्त्रीचित्तचौरो विदग्धः ।

विजनमथ पदं तन्नित्यवैचित्यदायि

ब्रज सखि ! सहसा मे जीवितं रक्षणीयम् ॥ १ ॥

अमुख्यध्वनिर्यथा—

चन्द्रे प्रवुद्धे स्वमरिचिरोचिरुद्भासितक्ष्मातलदुर्गमार्गे ।

स्नानाननाऽभूत्तरुणी क्षणेन चौर्येण कान्तं प्रति गन्तुकामा ॥२॥

शब्दचित्रं यथा—

उद्वेलत्पल्लवोल्लीलवल्लीसलीनपट्पद . ।

अनिलोलासिवकुलगन्धः सुरभिरागतः ॥ ३ ॥

अर्थचित्रं यथा—

रक्ते दिनेशदयिते सति पश्चिमाया सन्ध्याऽरुणा प्रकुपितेव दिनावसाने ।

शान्तालिकोकिलकुलध्वनिता विभाति मौनव्रतं विदधतीव वनस्थलीयम्

अथ काव्योत्पत्तिमाह—

काव्यस्य हेतुः प्रतिभा सर्वशास्त्रावलोकनम् ।

गुरुणां निकटेऽभ्यासः काव्यकृज्जनमित्रता ॥ १० ॥

देशभाषापरिज्ञानं कविच्छायोपजीवनम् ।

सदसल्लोकचातुर्यं छन्दोबन्धनमेव च ॥ ११ ॥

नव्यार्थानां च घटना समस्या पूर्णं तथा ।

अर्थसङ्कलना चैव वस्तुरूपविवेकिता ॥ १२ ॥

अथकाव्यशिक्षामाह—

यमकश्लेषचित्रार्थे सदृशौ तु वयौ डलौ ।

अनुस्यारविसर्गाभ्यां चित्रभङ्गो न जायते ॥ १३ ॥

यमके ववौ सदृशौ यथा—

परिणेतुं गतः कृष्णो रुक्मिणीं कन्यका वरः ।

रुक्मे भानुना तुल्यः स्वर्णवर्णनिभाम्बरः ॥ ५ ॥

दलौ यथा—

पायादुमेशः सुभगं दधानः सदा जटाबन्धभरं कडारम् ।

यत्ततोन्नगीतिः क्रियते मनोज्ञा प्रमिद्वगन्धर्वगणैः कडारम् ॥ ६ ॥

श्लेपे यथा—

न—बन्धनं गृहे यस्य स गृही सुखमेधते ।

तथैव स महायोगी मयस्तत्त्वमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥

चित्रे यथा—

सदा विदम्बनां याताः सर्वे देव ! तवारताः ।

जडवन्निर्मलाचारा जवतस्ते कृताः सुराः ॥ ८ ॥

संसृत्याडम्बरहरं जडसन्त्यागभासुरम् ।

जडसंकासद्वन्द्वीरं जिनं भज निजं नृज ! ॥ ९ ॥

अयं छुरिकाबन्धः छत्रं वा ॥

अथ रीतित्रयमाह—

माधुर्यदैस्तु वैदर्भी गौडीयोजःप्रकाशकैः ।

पाञ्चाली चापरैवर्गैरिति रीतित्रयं मतम् ॥ १४ ॥

वैदर्भी यथा—

अनिलान्दोलिता मन्दं मन्दं माकन्दमञ्जरी ।

सुन्दरीव प्रियाश्लिष्टा चफम्पे मधुवर्षणी ॥ १० ॥

गौडीया यथा—

गोपीपयोधरसमुत्तरदुष्मगन्ध—

लुब्धान्धपट्पदभरोऽजितपङ्कजेषु ।

स्वाशप्रभाटिगुणनीलिमभासुरेषु

रेमे हरिः प्रमुदितो यमुनाजलेषु ॥ ११ ॥

‘आशय’शब्दो योगशास्त्र एवाशावाचकः, न त्वन्यत्र ॥
हतार्थकम्—यत्र प्रसिद्धोऽर्थो द्वितीयेनार्थेन हन्यते । तद्यथा -

जपावुसुमसंकाशप्रस्फुरधारुरोचिषा ।

रक्ताञ्जलिपुटेनार्थं दत्ते सूर्याय भूपतिः ॥ ४ ॥

अत्र ‘अरुणाञ्जलिपुटेन’ इति प्रकृतोऽर्थः ‘रक्ताञ्जलिपुटेन,
शोणिताञ्जलिपुटेन’ इति निहतः ॥

अविमृष्टविधेयांशम्—अमुस्यत्वेन निर्दिष्टो विधेयोऽंशो यत्र तन् ।
यथा—

स्फुरत्प्रसूनस्तवकस्तनमण्डलसन्नता ।

प्रियभृङ्गसमाश्लिष्टा भाति कान्ता ललाटधुना ॥ ५ ॥

अत्र ‘लता कान्ता’ इति भाव्यम्, यतो ‘लतैव कान्ता’ इत्युक्तं ॥

च्युतसंस्कृतिः—व्याकरणदुष्टम् । यथा—

शृङ्गारभङ्गी तन्वद्भिः ? तव वर्द्धति साम्प्रतम् ।

ततोऽनुमीयते प्रेम प्रियस्य सुतरां त्वायि ॥ ६ ॥

अवाचकम्—प्रभृतार्थवक्तुमसमर्थम् । यथा—

लोलापाङ्गैरङ्गनानां शरीरी लुभ्यत्येवानङ्गसौख्यप्रवीणः ।

तद्वत्तान्द्रैश्चान्द्रपीत्युपवर्षेर्षोर्षालः पारणेन्दुश्वकोरः ॥ ७ ॥

अत्र ‘शरीरी’शब्देन कवेरभिप्रायः ‘कामी’, न ‘शरीरी’
इति वक्तुं समर्थः ॥

ग्राम्यम्—लोकदुष्टम् । यथा—

काटिर्विधाला तरुणि ! त्वदीया काश्चीन्निनादं प्रतिपादयेति ।

स्तनौ च गच्छत्पितृगर्भानौ तत्पतरतः किं कृता तेषां सन्धः ॥ ८ ॥

अनुचितार्थम्—पौचित्यार्थरहितम् । यथा—

सुजाजितानां प्रियदा-स्वरूपद्वयप्रशपाय नृपालमौलौ ।

एलीय सन्प्रामभरातते त्वरुन्मृतात्प्रेम स्मृतात्प्रेम ॥ ९ ॥